

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Harun ŞAKIRAK

YAŞ İLE MUTLULUK ARASINDAKİ U ŞEKLİNDEKİ İLİŞKİNİN, TÜRKİYE
ÖRNEĞİ: 2013-2020

İktisat Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Harun ŞAKIRAK

YAŞ İLE MUTLULUK ARASINDAKİ U ŞEKLİNDEKİ İLİŞKİNİN, TÜRKİYE
ÖRNEĞİ: 2013-2020

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Harun ŞAKIRAK' ın bu çalışması, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Ümit SEYFETTİNOĞLU

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL

Üye : Prof. Dr. R. Funda BARBAROS ÖZAY

Tez Başlığı: YAŞ İLE MUTLULUK ARASINDAKİ U ŞEKLİNDEKİ İLİŞKİNİN,
TÜRKİYE ÖRNEĞİ: 2013-2020

Tez Savunma Tarihi : 14/01/2022

Mezuniyet Tarihi : 03/02/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yaş ile Mutluluk Arasındaki U Şeklindeki İlişkinin, Türkiye Örneği: 2013-2020” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Harun ŞAKIRAK

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Harun ŞAKIRAK
Öğrenci Numarası	20185208013
Anabilim Dalı	İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Yaş ile Mutluluk Arasındaki U Şeklindeki İlişkinin, Türkiye Örneği: 2013-2020
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1749887611
Rapor Tarihi	28/01/2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 2 Alıntılar dahil: % 3
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 90 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: ☒ Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. ☐ Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tez in orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL İmza	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	v
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	x
TEŞEKKÜR.....	xi
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUTLULUK KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. Mutluluk, Davranışsal İktisat ve Psikoloji İlişkisi.....	3
1.2. Mutluluk Kavramı ve Tanımı.....	6
1.3. Mutluluk Ekonomisi.....	10
1.4. Dünya’da Mutluluk Ekonomisi.....	14
1.5. Türkiye’de Mutluluk Ekonomisi.....	16
1.6. Mutluluğu Belirleyen Değişkenler.....	17
1.6.1. Ekonomik Değişkenler.....	18
1.6.1.1. Gelir.....	18
1.6.1.2. Enflasyon.....	19
1.6.1.3. İşsizlik.....	19
1.6.2. Sosyo-Demografik Değişkenler.....	20
1.6.2.1. Yaş.....	20
1.6.2.2. Cinsiyet.....	21
1.6.2.3. Medeni durum.....	21
1.6.2.4. Eğitim.....	21
1.6.2.5. Sağlık.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

MUTLULUK ARAŞTIRMALARI VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

2.1.	Mutluluk Araştırmaları ve Ölçüm Yöntemleri	23
2.1.1.	Mutlu Gezegen Endeksi.....	23
2.1.2.	Dünya Mutluluk Raporu.....	25
2.1.2.1.	Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi Puanları.....	26
2.1.3.	Daha İyi Yaşam Endeksi.....	27
2.1.4.	Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi.....	28
2.1.5.	TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması.....	30
2.1.5.1.	Türkiye'nin Genel Mutluluk Düzeyi (2013-2020).....	32
2.1.5.2.	Türkiye'de Cinsiyete Göre Mutluluk.....	33
2.1.5.2.1.	Kadınların Mutluluk Düzeyleri (2013-2020).....	33
2.1.5.2.2.	Erkeklerin Mutluluk Düzeyleri(2013-2020).....	34
2.1.5.3.	Türkiye'de Medeni Duruma Göre Mutluluk (2013-2020).....	35
2.1.5.4.	Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Mutluluk (2013-2020).....	36
2.1.5.5.	Türkiye'de Gelir Gruplarına Göre Mutluluk (2013-2020).....	37
2.1.5.6.	Türkiye'deki İnsanların Mutluluk Kaynağı Olan Değerler.....	40
2.1.5.6.1.	Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020).....	40
2.1.5.6.2.	Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020).....	41
2.1.5.7.	Türkiye'deki İnsanların Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler.....	42
2.1.5.7.1.	Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020).....	43
2.1.5.7.2.	Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020).....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞ VE MUTLULUK ARASINDAKİ U İLİŞKİSİNİN, TÜRKİYE ÖRNEĞİ: (2013-2020)

3.1.	Yaş ve Mutluluk Arasındaki, U İlişkisi Üzerine Bir Literatür Taraması.....	47
3.2.	Türkiye'nin Yaş Gruplarına Göre Genel Mutluluk Düzeyi (2013-2020).....	51
3.2.1.	Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2013-2020)....	52
3.2.1.1.	Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2013).....	53

3.2.1.2. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2014).....	54
3.2.1.3. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2015).....	55
3.2.1.4. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2016).....	56
3.2.1.5. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2017).....	57
3.2.1.6. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2018).....	58
3.2.1.7. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2019).....	59
3.2.1.8. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2020).....	60

SONUÇ.....	61
KAYNAKÇA.....	64
EK-1 YMA FERT VERİ SETİ KLAVUZU.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	74

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye'nin Mutlu Gezegen Endeksi'ndeki Sırası ve Puanı.....	24
Tablo 2.2. Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi'ndeki Sırası ve Puanı.....	27
Tablo 2.3. OECD Ülkelerinin Daha İyi Yaşam Endeksleri.....	28
Tablo 2.4. Gayrisafi Milli Mutluluk Endeksi Göstergeleri.....	29
Tablo 2.5. TÜİK Mutluluk Göstergeleri Hesaplama Yöntemi.....	31
Tablo 2.6. Türkiye'nin Genel Mutluluk Düzeyleri (2013-2020).....	32
Tablo 2.7. Türkiye'de Kadınların Mutluluk Düzeyleri (2013-2020).....	33
Tablo 2.8. Türkiye'de Erkeklerin Mutluluk Düzeyleri (2013-2020).....	34
Tablo 2.9. Türkiye'nin Medeni Duruma Göre Mutluluk Düzeyleri (2013-2020).....	35
Tablo 2.10. Türkiye'nin Eğitim Duruma Göre Mutluluk Düzeyleri (2013-2020).....	36
Tablo 2.11. Türkiye'nin Gelir Gruplarına Göre Mutluluk Düzeyleri (2013-2020).....	37
Tablo 2.12. Türkiye'deki Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020).....	40
Tablo 2.13. Türkiye'deki Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020).....	41
Tablo 2.14. Türkiye'deki Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020).....	43
Tablo 2.15. Türkiye'deki Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020).....	44
Tablo 3.1 Türkiye'nin Yaş Gruplarına Göre Genel Mutluluk Düzeyleri (2013-2020).....	52

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1. Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi Puanları (2013-2020).....	26
Grafik 2.2. Türkiye'deki Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020).....	41
Grafik 2.3. Türkiye'deki Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020).....	42
Grafik 2.4. Türkiye'deki Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020).....	43
Grafik 2.5. Türkiye'deki Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020).....	45
Grafik 3.1. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki U İlişkisi (2013).....	53
Grafik 3.2. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki U İlişkisi (2014).....	54
Grafik 3.3. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki U İlişkisi (2015).....	55
Grafik 3.4. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki U İlişkisi (2016).....	56
Grafik 3.5. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki U İlişkisi (2017).....	57
Grafik 3.6. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki U İlişkisi (2018).....	58
Grafik 3.7. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki U İlişkisi (2019).....	59
Grafik 3.8. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki U İlişkisi (2020).....	60

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Öznel İyi Oluşun Bileşenleri.....	9
--	---

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
GNH	Gayri Safi Milli Mutluluk
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HPI	Mutlu Gezegen Endeksi
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
WHR	Dünya Mutluluk Raporu
YMA	Yaşam Memnuniyeti Araştırması

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, mutluluğun insanların hayatları üzerindeki etkilerini ekonomi bağlamında araştırarak daha mutlu bir hayatın sürdürülebilirliği üzerinedir. Mutluluk kavramının iktisat literatüründe gittikçe önem kazanmasından dolayı, mutluluğu etkileyen yaş, cinsiyet, medeni durum, sağlık ve eğitim gibi sosyo-demografik değişkenlerin ve gelir, enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik değişkenlerin mutluluk üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunun araştırılması önemlidir. Yaş ile mutluluk arasındaki ekonomi yazınında geçerliliği kabul edilen, U şeklindeki ilişkinin, 2013-2020 yılları Türkiye örneğinin incelenmesini ve detaylı olarak araştırılmasını içermektedir. Çalışmada, TÜİK 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerinden yararlanılmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye’de yaş ile mutluluk arasında 2013-2019 yıllarında U şeklinde bir ilişkinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En mutlu olan insanların 18-24 yaş aralığındaki ve 65 yaş ve üstündeki insanlar olduğu tespit edilmiştir. Orta yaş aralığında ise, mutluluk düzeyi minimum olmaktadır. Türkiye’de 2020 yılında ise, yaş ile mutluluk arasındaki U şeklindeki ilişkinin geçerli olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, 35-44 yaş aralığındaki insanlar da mutluluk düzeyinin düştüğünü; fakat 45-64 yaş aralığında, orta yaş grubunda artışı yönündedir. Halbuki, U ilişkisi orta yaş aralığında düşmeye devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Memnuniyeti Araştırması, Yaş, Mutluluk, U şeklinde, Mutluluk Ekonomisi

SUMMARY

The U-Shaped Relationship Between Age and Happiness, The Case of Turkey in 2013-2020

The main purpose of this study is on the sustainability of a happier life by investigating the effects of happiness on people's lives in the context of economy. Since the concept of happiness is gaining importance in the economics literature, it is important to investigate the effects of socio-demographic variables such as age, gender, marital status, health and education and economic variables such as income, inflation and unemployment on happiness. It includes the examination and detailed investigation of the U-shaped relationship between age and happiness, which is accepted in the economic literature, in the case of Turkey for the years 2013-2020. In the study, the data of TUIK 2013-2020 Life Satisfaction Survey were used.

As a result, it was concluded that there was a U-shaped relationship between age and happiness was valid in Turkey in 2013-2019. It has been found out that the happiest people are those aged range 18 - 24 and those aged range 65 and over. In the middle age range, the level of happiness is minimum. In Turkey, in 2020, it has been revealed that the U-shaped relationship between age and happiness is not valid. The findings show that the level of happiness decreases in people aged range 35-44, but it increases in the middle age group in the 45-64 age range. However, the U relationship continues to decline in the middle age range.

Key Words: Life Satisfaction Survey, Age, Happiness, U-shaped, Happiness Economy

TEŞEKKÜR

Yüksek lisansa başladığım ilk günden itibaren, gerek bilgi birikimini gerekse yapıcı ve olumlu tavrı ile kendisini örnek aldığım, en önemlisi tez sürecimde de beni doğru bir şekilde yönlendirmesi, yardımcı olması ve katkılarından dolayı danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL'e, teşekkür ederim.

Hayatım boyunca sevgilerini hiç esirgemeyen ve beni hep destekleyen, üzerimde çok emeği olan rahmetli Babam Hüseyin ŞAKIRAK'a , Annem Emine ŞAKIRAK'a ve Ablam Hacer ŞAKIRAK'a her zaman yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Harun ŞAKIRAK
Antalya, 2022

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, Türkiye’de 2013-2020 yıllarında yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin geçerli olup olmadığının araştırılması üzerine yapılmıştır. Mutluluğu belirleyen en önemli sosyo-demografik değişkenlerden biri de yaştır. Yaş gruplarına göre mutluluk düzeyleri farklılık göstermektedir. Tez çalışmamızda, her yaş grubuna ait mutluluk düzeyleri ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiş, U şeklindeki ilişkinin 2013-2019 yıllarında geçerli olduğu TÜİK yaşam memnuniyeti araştırması verileri ile oluşturduğumuz grafikler yardımıyla tespit edilmiştir.

Tez çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, davranışsal iktisat ve psikoloji biliminin bireyin davranışları üzerindeki etkisine değinilmiş ve mutluluk kavramının tanımı yapılarak ortaya çıkış sürecinden bahsedilmiştir. Daha sonra, mutluluk ekonomisi üzerine genel bir literatür taraması yapılmıştır. Mutluluk ekonomisi ile ilgili genel bilgilere yer verilerek, mutluluğu etkileyen sosyo-demografik değişkenlere; daha sonra da mutluluğu etkileyen ekonomik değişkenlere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, mutluluk araştırmaları ve ölçüm yöntemlerinden bahsedilmiş ve Türkiye’nin mutluluk endekslerindeki sıralaması ve puanları incelenmiştir. Aynı zamanda, Türkiye’nin mutluluk düzeyi, ilk önce genel bir değerlendirme yapılarak; daha sonra, cinsiyete, medeni duruma, eğitim durumuna ve gelir gruplarına göre tablolar yardımıyla incelenmiştir. Ayrıca, insanların mutluluk kaynağı olan değerler ve mutluluk kaynağı olan kişiler de eklenerek tablolar değerlendirilmiş ve grafik yardımıyla gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde, yaş ve mutluluk arasındaki, U ilişkisine dair genel bir literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra, 2013-2020 yılları yaş gruplarına göre Türkiye’nin genel mutluluk düzeyi tablo oluşturularak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Daha sonra, her yıl yaş gruplarına göre tek tek grafik yardımıyla oluşturulmuş; U şeklindeki ilişki gösterilerek incelenmiştir.

GİRİŞ

Mutluluk, insanoğlunun var olduğu ilk günden beri sürekli olarak aradığı, anlamlandırmaya çalıştığı ve peşinden koştuğu hayatının nihai amacını oluşturmaktadır. Mutluluk nedir?, İnsanları en çok ne mutlu eder?, Para mutluluk getirir mi? gibi sorular yıllardır araştırılmaktadır. Mutluluk kavramını, daha iyi anlayabilmek için, davranışsal iktisat ile olan bağlantısına; aynı şekilde, psikoloji bilimi ile olan ilişkisine de bakmak gerekir. Çünkü, mutluluk; davranışsal iktisadın bir alt başlığı olmaktadır ve insanların davranışları altında yatan nedenlerin neler olduğunu psikoloji biliminden yararlanarak araştırmaktadır.

Mutluluğun tanımı kişiden kişiye göre değişmekle birlikte, genel olarak; kişinin olumlu davranışları sonucunda oluşan, kişiyi iyi hissettiren ve kişinin kendi iç dünyasında anlamlı kılmaya çalıştığı güzel duygular bütünü şeklinde tanımlanabilir.

Easterlin (1974), mutluluk kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Hatta, 1974 yılında, mutluluk ile iktisat arasındaki bağlantıyı araştırmış ve bütün insanların gelirinin aynı anda artması, insanların mutluluklarını da aynı zamanda artırır mı? sorusunu sorması da Easterlin Paradoksunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Easterlin'e göre, gelir ile mutluluk arasında bir bağlantı vardır. Ancak, uzun vadede geçerliliğini yitirmektedir. Herkesin gelirinin artması, mutluluğu da uzun vadede artırmaz. Easterlin'in 1974 yılında yaptığı çalışmasında; bazı ülkelerin kişisel mutluluk seviyelerini ve kişi başına düşen gelirlerini karşılaştırmıştır. Sonuç olarak, bazı ülkelerin mutluluk seviyeleri yüksek iken, kişi başına düşen gelirleri daha düşük çıkmıştır.

Blanchflower ve Oswald (2004), yaptıkları çalışmada yaş ile mutluluk arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ekonomi literatüründe, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin geçerli olduğunu bulmuşlardır. U şeklindeki bu ilişki, 18-24 yaşta; gençlerde yüksek olmakta, daha sonra orta yaş aralığına kadar düşmekte ve emekli oluncaya kadar da tekrar artmaktadır.

Bu tezin amacı, mutluluğu etkileyen yaş, cinsiyet, medeni durum, sağlık ve eğitim gibi sosyo-demografik değişkenlerin ve gelir, enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik değişkenlerin mutluluk üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu araştırılarak, yaş ile mutluluk arasında literatürde geçerliliği kanıtlanmış, U şeklindeki ilişkinin 2013-2020 yıllarında Türkiye'de geçerli olup olmadığının grafikler yardımıyla araştırılmasıdır.

Bu tezde, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması (YMA) anket verilerinden yararlanılmıştır. TÜİK yaşam memnuniyeti araştırması verilerini kullanmamızın nedeni; Türkiye'de TÜİK' in mutluluk alanında her yıl düzenli olarak

araştırma yapıyor olmasıdır. Ayrıca, TÜİK' in mutluluk ölçümü alanında her yaş grubunu ayrı ayrı ele alarak ağırlıklandırması ve hesaplamalarını titiz bir şekilde yürütmesidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUTLULUK KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. Mutluluk, Davranışsal İktisat ve Psikoloji İlişkisi

Homo economicus veya ekonomik insan kavramı, sosyal bilimlerde özellikle de ekonomi biliminde, bireyin sadece kendi optimal çıkarları doğrultusunda hareket eden ve maksimum fayda elde edecek tercihlerde bulunan insanların bakış açısını ifade etmektedir. Davranışsal iktisatçılar ve çoğu psikolog, sosyolog ve antropolog bu kavramı eleştirmeye başlamışlardır. Bireyin sadece kendi çıkarlarını gözetmediğini, tercihlerinin her zaman tutarlı olmadığını ve maksimum fayda elde etmek veya maliyetlerini minimum seviyede tutmakla ilgilenmediklerinden, bunlarla ilgili kaygı duymayacaklarından bahsetmişlerdir. İktisadi insan, bilginin yetersizliğinden dolayı kararlarını alırken eksik bilgiye sahip olduğu için belli ölçüde rasyonel davranış sergiler. Ayrıca, bireylerin diğer bireylerin davranışlarından etkilenmesi, sınırlı rasyonelliğin bir göstergesidir (Gneezy ve Samson, 2019: 177).

Davranışsal iktisat, bireylerin davranışlarının arkasında yatan etkenlerin neler olduğunun anlaşılması açısından psikoloji biliminden ayrı değerlendirilmemektedir. İktisat bilimi bireylerin çıkarlarının nasıl maksimize edileceği ile ilgilenirken, psikoloji bilimi ise farklı amaçlarının da olabileceğinden bahsetmektedir. Davranışsal iktisat, iktisat biliminin psikoloji bilimi bağlamında değerlendirilmesinden oluşmaktadır (Çavuşoğlu, 2019: 4).

Ekonomi biliminin psikoloji bilimi ile yakından ilgili olmasından dolayı; Adam Smith, Jeremy Bentham ve John Stuart Mill gibi klasik iktisatçılar, bireyin davranışlarını iktisadi açıdan açıklamaya çalışmışlar ve davranışsal iktisat, bireyin davranışlarının nedenlerini psikolojik olarak değerlendirilmesiyle ortaya çıkmıştır (Barut, 2019: 22).

Ekonomide giderek daha etkili bir araştırma yöntemi olan davranışsal iktisat, psikolojik veya davranışsal iç görülerden yararlanarak ekonomik teorileri ve politikaları geliştirmeye çalışır. İdealist rasyonel ajanın aksine; gerçek insanların nasıl düşündüğü ve davrandığı hakkında psikolojik yönden incelemelerde bulunur (Nagatsu, 2015: 443).

Mutluluk, diğerkâmlık (fedakarlık) ve iktisadi güven gibi kavramlar davranışsal iktisadın incelediği alt başlıklardır. Davranışsal iktisat, nöroiktisat ve deneysel iktisat alanında da incelemelerde bulunmaktadır. Nörobilim, sinirbilimi olarak bilinmektedir ve beynin fizyolojik yapısını inceleyerek insan aklının nasıl çalıştığı hakkında bilgi vermektedir. Bu açıdan değerlendirildiği zaman, nöroiktisat, insanın akli süreçlerini inceleyerek iktisadi davranışları üzerindeki etkisini araştırmaktadır (Eser ve Toıgonbaeva, 2011: 302-303).

Nöroiktisat, bireyin tercihlerine ve kararlarına etki eden faktörlerin belirlenmesinde somut verilerden yararlanılarak soyut kavramları açıklamaktadır. Rasyonel düşünce, zaman seçimi, riskten kaçınma, güdü, mutluluk ve diğerkâmlık gibi kavramlar nöroiktisadın açıklamaya çalıştığı alanlardandır. Ekonomik karar alma sürecini; günlük yaşantımızda tam bilgiyle veya eksik bilgiyle verdiğimiz kararlar, toplumsal prestijin bizi yönlendirmesi ve sosyal ilişkilerimizdeki kararlar belirlemektedir. Nöroiktisat yaklaşımına göre, ekonomik kararlarımızı alırken rasyonel düşüncenin aksine daha çok duygularımızla hareket ettiğimiz vurgulanmaktadır (Çıplak, 2018: 264-265).

Adam Smith'in 1759'da kaleme aldığı "Ahlaki Duygular Teorisi" adlı eserinin ana teması; bireyin bir olay karşısında nasıl bir tutum sergilediğinin psikolojik açıdan değerlendirilmesi ve sempatinin önemi ile ilgilidir. Adam Smith'e göre, belli bir olay karşısında insanların hisleri hakkında öngörüle bulunamayacağımızı, fakat empati yaparak, kendimizi o olayın içine dahil ettiğimiz zaman bizde oluşan hissin; insanlarla olan ilişkilerimizde nasıl davranmamız gerektiği hakkında bize yol gösterici olacağından bahsetmiştir. 1776 yılında yazdığı "Ulusların Zenginliği" kitabında ise, insanların elde edeceği faydayı, onları harekete geçiren güdü ile ilgili olduğuna işaret etmiştir. Buna ek olarak, sempati (duygudaşlık) üzerine kurulan; herkes için eşit şartların sağlandığı bir piyasada; bağımsız bir şekilde rekabet eden bireyin, iktisadi ve sosyal durumunun daha da iyi olacağına değinmiştir (Eser ve Toıgonbaeva, 2011: 289).

Adam Smith, gelir ile mutluluk arasındaki bağlantıyı davranışsal olarak şu şekilde yorumlamıştır: acı ve mutluluk gibi bireyin iç dünyasını yansıtan içgüdüsel hisler kalıcı değildir. Dolayısıyla, kişilerin servetlerinin artması ve işteki pozisyonlarındaki yükselmeler geçici bir mutluluğa neden olmaktadır (Çavuşoğlu, 2019: 4).

Jeremy Bentham, sosyal refah teorisinin temelini hedonik (haz) hesap kavramı üzerine kurmuştur. Hedonik hesap kavramı, Bentham'a göre acı ve zevk üzerine kurulu doğada egemen olan iki unsurdan oluşmuş ve her şeyi kapsamıştır. Haz hesabı, bizim ne yapmamız gerektiği ve ne yapacağımız hakkında bizi yönlendirmektedir; düşündüklerimiz ve söylediklerimiz açısından da önemlidir. Ayrıca Bentham, eğer insanlar diğer insanların mutluluğu ile ilgilenseydiler, bencil olmayacaklarını vurgulamıştır. Çünkü Bentham'a göre fayda; psikolojik bir büyüklük olup, kişinin içsel mutluluğu ile ölçülen, aradığı bir hedeftir (Lewin, 1996: 1297).

Jeremy Bentham, 1789'da yayınladığı "Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş" adlı kitabında ise faydacılık ilkesinden bahsetmiştir. Ona göre, birey kendisi için kötü olan üzüntü, keder gibi duygulardan uzak durur ve kendisine yararlı olan haz, mutluluk gibi duyguların peşinden koşar. Faydasını gözeterek hareket eden birey bencildir ve mevcut kaynaklarını her

zaman en doğru şekilde kullanmayı hedefler. Bu yaklaşımı bireyin; akılcı davrandığının göstergesidir. Çünkü, Bentham’a göre tek bir insanın mutlu olması, bütün toplumun mutluluğunu etkilemektedir (Çelik, 2019: 4-5).

John Stuart Mill, 1863’te kaleme aldığı faydacılık adlı kitabında, faydacılık anlayışını en yüksek mutluluk ilkesi olarak betimlemiştir. Mill’e göre, mutluluk ilkesi “eylemleri haz sağladıkları oranda doğru-iyi, acıya neden oldukları oranda yanlış-kötü olarak kabul eden ilke” biçiminde açıklamıştır. Bu ilkedен sonra Mill’in ahlâk alanındaki tüm çabası, mutluluk kavramını “en yüksek iyi” şeklinde ifade edip, ispatlamaya çalışmasıdır (Arpacıoğlu, 2019: 6600).

Davranışsal iktisat alanında George Katona ve Herbert Simon gibi yazarlar, öncü çalışmaları ile ekonomi literatürüne yeni bir bakış açısı getirmişlerdir. George Katona 1951’de çıkardığı “Psikolojik İktisat” adlı kitabında, ekonomistlerin iktisadi problemlere yaklaşımlarını; psikoloji biliminin metot ve bilimsel sonuçlarından yararlanılarak yapmaları gerektiğini vurgulamıştır. Herbert Simon, 1955’te yazdığı “Rasyonel Seçimin Davranışsal Bir Modeli” adlı makalesinde, homo economicus’u eleştirmiş ve yapısal bir değişikliğe gidilmesi gerektiğine değinmiştir. Simon, bireyin evrensel rasyonelliğe ulaşmasının imkansız olduğunu savunmuştur. Çünkü, bilgi ve beceriler her bireyde farklılık gösterir. Bu yüzden, sınırlı rasyonelliğin geçerli olacağına savunmuştur (Küçüksucu vd., 2017: 268).

“Rasyonellik Varsayımlarına Karşı Yeni Zorluklar” çalışması, Daniel Kahneman tarafından 1994 yılında sınırsız rasyonellik varsayımı üzerine yazılmıştır. Araştırmalar, bireylerin kararlarında miyop olabileceği yönündedir. Çünkü, bireyler gelecekteki zevklerini tahmin etme konusunda ve geçmişin yanlış değerlendirilmesinden dolayı hatalı seçimlerde bulunabilirler. Ekonomik rasyonelite kavramı bu zorluklardan dolayı pratikte ve teoride tartışılan bir konudur. Bu yüzden, sınırsız rasyonellik varsayımı yanlısamalara neden olmaktadır. Bireyin bütün olasılıkları net olarak değerlendirememesi, kararlarında istikrarlı olmaması ve yaptığı hataları tekrar etmesi gibi durumlar sınırsız rasyonellik varsayımını çürütmektedir (Çavuşoğlu, 2019: 10).

George A. Akerlof ve Rachel E. Kranton, iktisadın psikoloji ve sosyoloji ile olan bağlantısını 21. yüzyılda araştırmaya başlamıştır. “İktisat ve Kimlik” adlı çalışması, psikolojik ve sosyal öğelerle biçimlenen kimlik olgusunun bireyin iktisadi tutumundaki etkileri üzerinedir. Onlara göre, toplumsal farklılıklar bireyin iktisadi tutumunu etkileyen en önemli etkidir. Bireyin tercihlerinin sınırlı olması iktisadi tutumunu ve mutluluğu etkilemektedir. Kimlik olgusuna literatürde yeteri kadar değinilmemiştir. Kimlik olgusu; davranışların şekillenmesini,

iktisadi dili, eğitim, harcama ve tasarruf gibi etkenleri belirleyerek iktisadi sonuçlara etki eder (Can, 2012: 95).

1.2. Mutluluk Kavramı ve Tanımı

Richard A. Easterlin (1974) ve Tibor Scitovsky (1976), çalışmalarında mutluluk kavramı üzerinde durmuşlardır. Easterlin, 1974 yılında mutluluk kavramının iktisat ile olan bağlantısını araştırmıştır.

Mutluluk kavramı, birçok düşünür ve psikolog tarafından araştırılan ve tanımlanmaya çalışılan; kökeni ise çok eskiye dayanan bir araştırma alanıdır. Mutluluk nedir? sorusu, mutluluğun ne olduğunu anlama çabasında olan insanoğlunun hayatı güzel ve anlamlı kılmaya çalışmasından dolayı ortaya çıkan bir araştırma sorusudur. Maalesef, mutluluk kavramının ne olduğu konusunda evrensel bir düşünce hâkim değildir. Ancak, birçok düşünür ve psikolog, “öznel iyi oluş, yaşam doyumu ve yaşam kalitesi” gibi kavramları yaptıkları çalışmalarda mutlulukla ilişkilendirerek tanımlamaya çalışmışlardır. 19. yüzyılın başlarında Noah Webster tarafından düzenlenen Merriam-Webster Sözlüğünde mutluluğun tanımı: “bir refah ve memnuniyet durumu ve zevkli veya tatmin edici bir deneyim, hassasiyet, zekâ ve iyi şans” şeklindedir. Tanımdan da yola çıkarak mutluluğu şu şekilde betimleyebiliriz: bireyin sevdiği şeyleri yapmasından dolayı ona fayda sağlayan ve kendisini iyi hissettiren anlık bir duygudur (Yılmaz, 2018: 11).

Batı düşünce tarzına göre, mutluluk kavramı üzerine yapılan incelemeler üç dönemi kapsamaktadır: Erken dönem olarak adlandırılan Antik Yunan ideolojisinin egemen olduğu dönem, aydınlanma çağı ve sonrası (Faydacılık) ve refah devleti dönemi olmak üzere; bu üç dönemde araştırmalar yapılmıştır. Antik Yunanda Aristo, Plato ve diğer düşünürler mutluluğu, bireyin ruhsal hali olarak ve “sağlıklı, mutlu ve varlıklı” olan bireyin iyi oluş durumunu “Eudaimonia” şeklinde ifade etmişlerdir. “Eudaimon” ise, mutlu insana denmektedir. Ahlak felsefesinde “Eudaimonia” kavramının anlamı ise “mutluluk, refah ve insan gelişimi” olarak ifade edilmiştir (Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 225).

Mutluluğun kökeni, “felsefi antropolojiye” kadar dayandığı için etraflıca araştırılan bir kavram olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, kişisel ve sosyal kapsamı üzerinde yoğunlaşmak gerekir. Çünkü, bireysel boyut ile mutluluğu oluşturan kişisel ve ahlaki duyguların kapsamından söz edilirken; sosyal boyutunda ise mutluluğun toplumun duygularını ve insanlarla olan etkileşiminden söz edilmektedir (Yinanç, 2020: 4).

İnsan, dünya var olduğu günden beri sürekli olarak mutluluğu aramaya, onu anlamaya, tarif etmeye ve ona ulaşmaya çabalamıştır. Düşünürler ise mutluluk olgusuna insan hareketlerinin en üst ve son güdümlenici olarak bakmışlardır (Kangal, 2013: 215).

Erken dönem Yunan ideolojisinde mutluluk erişilebilecek en üst nokta ve nihai tek hedef olarak görülmüştür. Mutluluğa ancak insan hayatının sona ermesiyle ulaşılabilir. Bu yüzden, “erdemli hayat” ve “mutluluk” arasında çok kuvvetli bir bağlantı vardır. Bu bağlantı, iyi ve erdemli bir yaşantıya nasıl erişileceği sorusunu akla getirmektedir. İyi bir yaşam, sağlık ve servet mutluluğa erişmek için kullanılan bir araç olmaktadır (Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 225).

Düşünürler, mutluluğu şu şekilde ifade etmişlerdir: mutluluk sadece bir duygu değildir. Aynı zamanda, kişinin güzel bir yaşam sürmesidir. Veenhoven’a göre bu görüş, yaşam doyumuyla alakalıdır. Yani, kişinin yaşamı bir bütün olarak ele alıp olumlu bir biçimde yargılamasının derecesidir (Yılmaz, 2018: 11).

Aristoteles’e göre mutluluk, bir çeşit çalışmanın ürünüdür ve “eğitimle” sonradan kazanılır. Aristoteles, eğitimi; kişinin kendi zihinsel ve pratik yetenekleri doğrultusunda zamanla kazandığı erdemler şeklinde tanımlar. Aristoteles’e göre eğitim, üç unsurdan meydana gelmektedir: doğumla başlar, eğitimle öğrenilir ve akıl yoluyla kazanılır. Aristoteles’e göre bütün insanlar bu süreç sonucunda mutluluğa ulaşmaktadır (Büyükdeveci, 1993: 43).

Mutluluk, uzun zamandır insanoğlunun ulaşmaya çalıştığı belki de en önemli hedeflerinden biri olmuştur. Aristoteles, mutluluğu aynı zamanda tüm insan eylemlerinin nihai nedeni olarak görmekteydi. Jefferson ise mutluluk arayışını vazgeçilemez bir hak olarak görmüştür (Ahuvia ve Friedman, 1998: 153).

Aristoteles’e göre çoğu insan mutluluk ve haz arasındaki farkı bilmediği için karıştırmaktadır. Aristoteles’in tanımına göre “Eudaimonia: haz, gurur veya para ile ilişkilendirilemez, bir tutulamaz”. Çünkü, mutluluk yalnız erdemli davranışlara bağlı değildir. Bununla birlikte, iyi şans benzeri dışsal unsurlarla da ilişkilidir (Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 225-226).

Mutluluğun akademik yazındaki karşılığı, “hazcılık (hedonizm) ve mutçuluk (eudaimonizm)” olarak iki farklı klasik görüş açısını yansıtmaktadır. Hazcılık yaklaşımına göre mutluluk; yaşamın tüm anındaki pozitif ya da negatif durumların değerlendirmesi olarak “özel iyi olma” halini ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, hazcılık yaklaşımı mutluluğu fiziksel değişkenlerle beraber yaşamın diğer tüm alanlarında karşılaştığımız unsurlarla da yakından ilişkilendirmektedir. Mutçuluk yaklaşımı ise mutluluğu insanların niteliklerinden ve yaşam

biçimlerinden etkilendiği için önemli bir süreç olarak görmektedir. Bu yüzden, mutluluk; nitelik ve evrenselliği temel alan iki çerçevede ele alınmaktadır (Servet, 2017: 17).

İktisadi bakış açısıyla mutluluk veya öznel iyi oluş kavramlarının değerlendirilmesi 1990'lı yıllardan itibaren yoğunlaşmaya başlamıştır (Servet, 2017: 18).

Mutluluğu açıklamaya çalışmak için kullanılan değişik terim ve kavramlar genellikle komplike ve tartışılabilir olmaktadır. “Öznel iyi oluş” kavramı, “kişinin yaşamıyla alakalı kendi değerlendirmesi” şeklinde de akademik literatürde mutluluk kavramının eşanlamlısı olarak bilinmektedir (Bozcuk ve Öz, 2018: 4733).

İyi oluş, mutluluk kavramı yerine psikoloji literatüründe daha çok kullanılmaktadır. Psikoloji literatüründe kişinin iyi olma durumunu ifade eden birçok olgu yer almaktadır. Bunlar: öznel iyi olma veya öznel iyi oluş, mutluluk, haz, yaşam tatmini veya yaşam doyumu ve yaşam kalitesi gibi olgulardır. Ekonomi yazınında ise bu olgular genellikle birbiri ile ikame edilmektedir (Gül, 2017: 24).

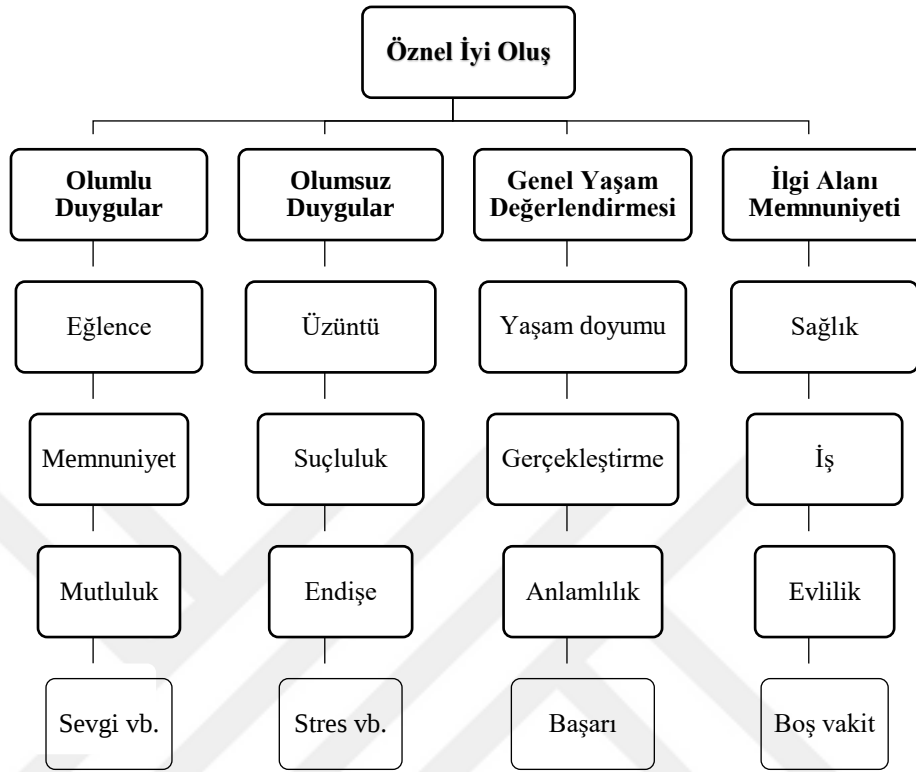
Öznel iyi oluşun üç kritik özelliği vardır. İlk özellik, kişisel bakış açısıyla ilgili olması nedeniyle kişinin deneyimlerine dayanır. İkinci özellik, öznel iyi olma negatif etkiler içermez ancak pozitif etkiler içermektedir. Son özellik ise öznel iyi oluş kişinin kendi hayatıyla ilgili kapsamlı bir değerlendirmeyi içermektedir. Kısacası, öznel iyi olma; kişinin kendi hayatından memnun olması, olumlu duygular hissetmesi ve olumsuz duygulara yer vermemesinden meydana gelmektedir (Çirkin ve Göksel, 2016: 376).

Ahuvia ve Friedman (1998), zenginlik ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi üç ayrı psikolojik perspektiften ele almaktadır. İlki, karşılaştırmalı perspektiftir; kişinin yaşam doyumu, kişinin referans aldığı grup ile kendi mali durumunu karşılaştırmasıdır. İkincisi, hedefe ulaşma perspektifidir; insanların belirledikleri hedeflere ulaşmalarını sağlayarak parayı potansiyel bir refah kaynağı olarak görmektir. Sonuncusu ise hedonik (haz) bakış açısıdır; insanların zamanlarını daha tatmin edici şekillerde kullanmalarını sağlayarak paranın nasıl refah sağladığına bakmaktadır.

Easterlin (2001), “iyi oluş, mutluluk, yaşam memnuniyeti, fayda ve refah” kelimelerini birbiri ile ikame ederek kullanmıştır.

Mutluluk kavramı, zamanın herhangi bir anında deneyimlenen olumlu, güzel durumların, duyguların, hayat tatmini gibi ya da öznel iyi oluş kavramı olarak da bilinen genel olarak psikologların kullandığı güncel bir terimdir. Öznel iyi oluş, bireyin kendi hayatına dair sübjektif değerlendirmelerine göre deneyimlediği, iyi oluş seviyesini belirlemek için kullandığı bir terimdir. Pozitif ve negatif olan bu değerlendirmeler; iş, sağlık, eğlence, yaşanan olaylara

karşı duyulan sevinç ve keder gibi hisleri, ilişkileri ve duyulan sorumlulukları, hayatın anlamı ve amacı gibi duyguları ve hayat tatminini içermektedir (Gencer, 2018: 2621).

Şekil 1.1. Öznel İyi Oluşun Bileşenleri

Kaynak : Diener vd., 1999: 277.

Diener vd. (1999), öznel iyi oluşun bileşenlerini yukarıdaki şekil 1.1.’de gösterildiği gibi dört gruba ayırmışlardır. Öznel iyi oluş veya mutluluk: olumlu duygular, olumsuz duygular, genel yaşam değerlendirmesi ve ilgi alanı memnuniyeti değerlendirmeleri sonucunda bireyde oluşan duygular bütünüdür.

Veenhoven ve Dumludağ (2015), 1960 dönemi öncesinde mutluluk üzerine yapılan çalışmaların neden az sayıda olduğunu araştırmış ve mutluluğu daha iyi anlayabilmek için birtakım sorular yöneltilmişlerdir. Bunlar: son yıllarda ekonomistlerin mutluluğa olan ilgisinin neden artmış olduğu, mutlu olup olmadığımız, mutluluğun nasıl ölçüldüğü, mutluluğu hangi unsurların etkilediği ve paranın mutluluk getirip getirmediği tarzındaki sorulardır.

Psikolog Michael Fordyce 1989 yılındaki çalışmasında insanlara şu soruyu yöneltilmiştir: “Hayatınızda sizin için en önem olan şey nedir? İnsanların çoğu bu soruya “Mutluluk” cevabını vermişlerdir. Mutluluk kavramı her kişide farklı hisler oluşturduğu için farklı anlamlarda içerebilir. Ancak, çoğu insan mutluluğu kendisinde olumlu duygular oluşturan ve memnun bir yaşam sürmek şeklinde tanımlamıştır. William James’e göre mutluluk, insanların

arzu ettikleri amaçlara ulaşmalarıdır. Çünkü, hayatın yegane amacı mutlu olmaktır. Bununla birlikte, yaşanan olaylar ve şartlar mutluluğu etkilemektedir ve mutlu olmak zihinsel durumdan çok kişinin kendi davranış ve bakış açısına göre şekillenmektedir. Mutluluk ya da öznel iyi oluş, kişinin hayatına dair olumlu düşünceler bütünü ve bu duyguların niceliksel olarak üstünlüğünü, hayattan alınan doyum ve bütün olumlu hislerin toplamını ifade etmektedir (Yüksekbilgili ve Akduman, 2016: 97).

On dokuzuncu yüzyıl boyunca mutluluk ile ilgili gelişmeler olmasına rağmen aralıksız devam etmediği gözlemlenmiştir. Hastalıklar, yoksulluklar, savaş ve depresyon gibi konular da bu dönemin daha öncelikli konuları olması nedeniyle mutluluk üzerine çalışmaların yoğunlaşmaması normaldir. Kiliseler, liberaller ve milliyetçilerin mutluluğa olan eleştirel tavrı, on dokuzuncu yüzyıl sonlarında ve yirminci yüzyıl başlarında mutluluk ile ilgili çalışmaların gerilemesine neden olmuştur. Yirminci yüzyıla gelindiği zaman bu etkenlerin ortadan kalkmasıyla ve sorunların çözülmeye başlanmasıyla birlikte mutluluk ile ilgili çalışmalar tekrar yapılmaya başlanmıştır (Servet, 2017: 18).

Mutluluk, “yaşam memnuniyeti, yaşam doyumu ve yaşam kalitesi” gibi olguları da kendi içerisinde barındırdığı için bu olgular, bize mutlulukla ilgili çağrışırda bulunmaktadır. Yaşam memnuniyeti hislerden çok kişinin hayatı anlamlandırma çabasıdır. Bunu yaparken kişi, kendi hayatını akıl yoluyla irdeleyerek, değerlendirerek çıkarımlarda bulunmaktadır. Mutluluk, hayati olaylardan etkilenmektedir. Fakat, mutluluğun doğrudan doğruya bir duygu ölçütü olduğu söylenemez (Yinanç vd., 2020: 51).

Yaşam doyumu; yaşam kalitesini oluşturan öğelerin ve bireyin beklentilerinden oluşan hislerin bir kıyaslaması olup mutluluğa göre daha somut bir kavramdır. Mutluluk, kişinin hayatını kendi perspektifinden algıladığı ve değerlendirdiği bir süreç olduğu için bu sürece etki eden birçok değişken vardır. Bu yüzden, kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Aynı zamanda; farklı hükümetlerde, farklı coğrafyalarda veya farklı toplumlarda bu değişkenler farklılık gösterebilmektedir (Çirkin ve Göksel, 2016: 379).

Yaşam kalitesi, Dünya Sağlık Örgütü tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: insanların amaçları, beklentileri, normları ve dikkatleri ile alakalı olarak, gelenekleri ve değer yargılarını içeren ve bunların akıl süzgecinden geçirilerek anlamlandırılmaya çalışılması şeklinde tasvir edilmiştir (Terzibaş, 2020: 14).

1.3. Mutluluk Ekonomisi

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında refah devleti uygulamalarının başlamasıyla birlikte mutluluk kavramı parlak dönemini yaşamıştır. Hayat standartlarındaki bu artış ortalama bir

vatandaşın eski dönem krallarından daha rahat bir yaşam sürmesine neden oldu. Bu konforlu yaşam insan ömrünün uzamasına neden olmakta ve yaşam beklentisinin son iki yüzyılda iki kat arttığına işaret etmektedir (Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 50).

Mutluluk kavramına iktisadi perspektiften bakıldığında öncelikli olarak iki inceleme alanı karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: refah iktisadi ve gelişme iktisadidir. Bu alanların dışında, günümüzde yeni bir alan olarak “mutluluk ekonomisi” öne geçmektedir. Mutluluk ekonomisi, toplumun mutluluğunu etkileyen unsurlar üzerinde durarak mutluluğun nasıl artırılacağına yönelik politikalar geliştirmektedir. Bu bağlamda yeni bir araştırma alanı olarak öne çıkan mutluluk ekonomisi; insanların hayat standartlarında etkili olan unsurların neler olduğu, bu standartlardan memnun olup olmadıkları ve diğer insanlardan daha mutlu olmalarını sağlayan unsurların neler olduğu sorularına yanıt bulmaya çalışmaktadır (Güzel, 2018: 390).

İnsanların ne ile mutlu olduklarına ve mutlu insanların ne yaptıklarına ilişkin çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Mutluluk sadece tek bir birey için değil; bütün insanlık için önemlidir. Çünkü, mutluluk seviyesi artıkça insanlar daha üretken, çalışkan, sağlığa önem veren, evliliği uzun süren, eli açık, hayırsever, daha toplumcu niteliklere sahip olmaktadır. Bu ise toplumu daha olumlu etkilemektedir. Diğer taraftan, yansıma etkisinin sonucu olarak; daha az yaşam memnuniyetine sahip insanların diğerlerine göre zararlı davranışlarda bulunma olasılıkları daha yüksek olmaktadır (Güvel ve Aktan, 2019: 174).

Easterlin’in (1974) ve Scitovsky’nin (1976) çalışmaları mutluluk ekonomisi alanındaki öncü çalışmalardır.

Easterlin (1974), çalışmasında insanların daha mutlu olması için daha fazla paraya gereksinim duyup duymadığını sorgulayarak başlamıştır. Easterlin, gelir ve mutluluk arasındaki bu bağlantıyı üç farklı boyutta işlemiştir. Öncelikle, bir ülkedeki yoksul ve zengin kişilerin mutluluk düzeylerindeki değişiklikleri araştırmıştır. İkinci olarak, ülkelerin ortalama mutluluk düzeyleri ve Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) büyüklükleri arasındaki bağlantıyı uluslararası bir kıyaslama yaparak incelemiştir. Son olarak, zaman boyutunu ele alarak bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu çalışmanın sonucunda ise zengin insanların yoksul insanlara göre daha mutlu olduğu sonucunu elde etmiştir.

Easterlin (1995), mutluluğun bireyin kendi geliri ile doğru orantılı olduğundan; diğerlerinin geliri ile de doğrudan ters orantılı olduğundan bahsetmektedir. Bu ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır: bütün insanların gelirinin artırıldığı düşünüldüğünde, bütün insanların mutluluğu aynı doğrultuda artmayacaktır. Bunun nedeni olarak, sosyal refah yargılarının toplumun geliri ile aynı doğrultuda artmasıdır. Çünkü, daha yüksek gelire sahip insanların

mutluluk üzerindeki olumlu etkisi, gelirdeki büyümenin meydana getirdiği daha yüksek hayat standartları düzeyinin olumsuz etkisi ile dengelenmektedir.

İnsanların mutluluğunu belirleyen en kritik unsurlardan biri gelirdir. Çünkü, yüksek gelir düzeyine sahip insanlar “mal, hizmet, eğitim ve sağlık” gibi olanaklara daha kolay erişebilmektedirler. Gelir ve mutluluk arasındaki ilişkinin anlamlı bulunduğuna dair istatistiksel argümanlar da bulunmaktadır. Ampirik çalışmalara göre, daha yüksek gelir düzeyi; daha yüksek öznel iyi oluşa sebep olmakta ve aralarındaki korelasyonu güçlendirmektedir (Arpacıoğlu, 2019: 6601).

Carbonell (2005), gelir ve mutluluk arasındaki bağlantıyı açıklarken, Batı ülkelerinde yaşanan ekonomik büyümenin daha mutlu bireylere sahip olunduğu anlamına gelmediğine sadece aynı ülkedeki zengin bireylerin, o ülkedeki yoksul vatandaşlara göre biraz daha mutlu olduğuna işaret etmiştir. Çalışmalar, daha zengin olan ülkelerin yoksul olanlara göre daha yüksek ortalama mutluluk seviyelerine sahip olduklarını göstermektedir. Carbonell, bu ayrımı yaparken şunlara dikkat etmiştir. İlk olarak, kişisel refah sadece mutlak gelire bağlı değildir. Aynı zamanda; bireyin gelirinin onun ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olup olmadığıyla ilgili tatminine bağlıdır. İkincisi, bireysel gelir algısı; bireyin geçmişteki kendi durumuna bakarak diğer insanların geliriyle kendi gelirini kıyaslaması durumudur. Bu ise bireylerin toplumsal statülerinin yaşam memnuniyetleri üzerindeki önemini yansıtmaktadır. Sonuncusu ise bireylerin beklentilerini değiştirip yeni durumlarına uyum sağlamalarıdır. Buna hedonik adaptasyon veya tercih sapması denmektedir. Bu nedenle, insanlar daha yüksek gelir elde edebilmek için çabalamaktadırlar.

İktisadi büyümenin gerçekleşmesiyle birlikte herkesin gelirinin aynı anda artması mutluluğunu da aynı zamanda artırır mı? sorusu herkesin merak ettiği, gelir ve mutluluk arasındaki ilişkinin belirlenmesinde en önemli soruların başında gelmektedir. Yapılan ülkeler arası çalışmalarda bu sorunun cevabı “evet” olarak kabul edilmiş. Ancak, zaman serisi analizindeki deneysel bulgular bu düşüncüyü desteklememiştir (Çirkin, 2015: 51-52). Diener vd. (1999), zaman serisi analizinde¹ bütün insanların geliri artığında insanların mutluluk düzeylerinde oluşan değişimin yatay kesit analiziyle² aynı olmadığını gözlemlemişlerdir.

Diener vd. (1999), çalışmalarında bir kişinin gelirindeki değişiklik hayat standartlarındaki artış ya da azalışa bağlı olarak öznel iyi oluş düzeyini geçici olarak artırmakta ya da azaltmaktadır. Ancak, Adaptasyon teorisine göre; bu durum zamanla yeni hayat

¹ Diener vd., 1999: 288. Ayrıca bkz. Figure 1. United States income and subjective well-being (SWB), 1946-1989. Income is percentage of after-tax disposable personal income in 1946 dollars (adjusted for inflation). Subjective well-being is reports of happiness as percentage values of the 1946 values.

² Diener vd., Figure 1.’ de insanların geliri artmasına rağmen, öznel iyi oluşun gelirle aynı oranda artmadığını belli bir aralıkta değiştiğini, sabit kaldığını göstermişlerdir.

standartlarına alışan insanlar için geçerliliğini yitirmektedir. Çünkü, bu etki zamanla yok olmaktadır. Onlara göre, gelir artışının zaman serisi analizinde mutluluk üzerinde etkili olmadığını göstermektedir.

Bilim insanları, toplumsal prestijin ve diğer bireylerle yapılan kıyaslamaların mutluluk üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Mesela; hiç kimsenin arabasının olmadığı bir toplumda, araba sahibi olmak büyük bir etkiye neden olmamaktadır. Fakat, bazı bireyler araba sahibi olmaya başlarsa; arabası olmayanlar bu durumu prestij kaybı olarak görürler. Çünkü, kıskanmak mutsuzluğa neden olmaktadır. Sizin sahip olduğunuz şeylerin komşunuzdan daha az olması, refahınızdan daha önemli olabilmektedir. Bu durumda bireyler, “komşulara ayak uydurmak” olarak adlandırılan kavrama göre tüketmeye başlamaktadır (Munsey ve Johnsen, 2012: 217- 219).

Carbonell (2005), yoksul bireylerin gelirinin örnek aldığı grubun gelirinden düşük olması durumunda; yoksul bireylerin mutsuz olduğuna işaret etmiştir. Zengin bireylerin ortalama gelirden daha yukarı bir gelir düzeyine sahip olmaları durumunda ise daha fazla mutlu olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Psikologlar, Phillip Brickman ve Donald Campbell (1971), insanların mutluluk düzeyi ile refah düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için “haz değirmeni” kavramını literatüre kazandırmışlardır. Onlara göre, insanlar mevcut refah seviyelerine çok çabuk uyum sağlarlar ve bu refah seviyesini iyi ya da kötü durumlardan bağımsız olarak korumaya çalışırlar. Gelirleri arttığı zaman oluşan yeni duruma hemen uyum sağlarlar ve bu onlar için normal olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden, daha önce mutlu olduklarından daha fazla mutlu olmamaktadırlar.

Gayrisafi yurt içi hasılda (GSYH) meydana gelen bir yükseliş daha fazla kişi başına düşen iş ve daha fazla ücret anlamına gelirken; azalış ise işsizlik ve kararsızlık anlamına gelmektedir. GSYH’nin artması ile ilgili yıllardır farklı politikalar uygulanmıştır. Ancak, Kuznets katıldığı bir konferansta; GSYH’nin sadece bir sayı olduğunu, GSYH’deki artış ile mutluluk arasında zorunlu bir ilişkinin olmadığından bahsetmiştir. Çünkü, artan GSYH adaletsiz bir şekilde dağılabilir. Birkaç kişi bu dağılımdan fazla pay alırken, geri kalan çoğunluk ise daha az pay alabilir. Ayrıca, aile ve arkadaşlık ilişkileri gibi insanları mutlu eden bazı değişkenlerin GSYH’nin ölçümüne dahil edilmemesi de GSYH’nin sadece bir sayı olduğunu destekler niteliktedir (Munsey ve Johnsen, 2012: 217).

Easterlin’e (1974) göre, gelişmişlik düzeyi ile o ülkedeki vatandaşların mutluluk seviyeleri arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Easterlin’in kendi adını verdiği Easterlin

Paradoksunda bunu şu şekilde açıklamıştır: iktisadi büyüme insanların temel gereksinimlerini karşılamasına rağmen mutluluklarını artırmada bir etkiye sahip değildir.

GSYH, ulusal bir ekonominin hepsinin gelirini hesaplamak için geliştirilmiştir. Fakat, ulusal gelir, ulusal refahla aynı anlama gelmemektedir. Çünkü, mutluluk ve refah artan gelirle beraber artmayabilir. Bu ayrım ise, diğer iktisadi ve sosyal faktörlerin daha da önemli olabileceğine işaret etmektedir. Amaç, “mutluluğu maksimize etmektir, geliri değil” görüşü, böylelikle mutluluk ekonomisi ile şekillenmeye başlamıştır (Munsey ve Johnsen, 2012: 217).

Easterlin (1974), devletlere toplumun temel gereksinimlerini karşıladığı noktadan sonra daha çok gayri safi yurtiçi hasıla üretmek yerine daha çok gayri safi mutluluk hasılası üstünde yoğunlaşmaları gerektiğini önermektedir.

Scitovsky (1976), “Neşesiz Ekonomi: İnsan Memnuniyetinin Psikolojisi” adlı çalışmasında mutluluk üzerine odaklanmıştır. Scitovsky’a göre, bireyin yaşam kalitesini belirlemek, mutluluk ve sürekli artan gelir arasındaki dört etkiyle gözlemlenebilir. Bunlar; statü, iş doyumu, yenilik ve alışkanlıklardır. Scitovsky, sürekli artan gelir ile yüksek gelir arasında birey açısından doyum farkı olacağına değinmiştir. Çünkü, gelirin artması bireyi daha fazla iyi hissettirecektir.

İnsanların yaşam kalitesini “sağlık, gelir, aile ve arkadaş çevresi, kurumsal ve toplumsal açıdan elde edilen tecrübeler” gibi unsurlar etkilemektedir. İnsanların kalıtsal özellikleri, yaşadıkları çevre ve hayata başlarken sahip olduğu artılar da hayata bakış açılarını ve mutluluk seviyelerini etkileyen diğer unsurlardır. Benzer ortam ve şartlara sahip insanların mutluluk düzeyleri birbiri ile aynı olmayabilir. Bu yüzden, toplumsal bakımdan insanların refahına negatif etki eden en önemli unsurlardan biri insanların yoksulluğu ile gelir ve servetten elde etikleri pay ve toplumun karşı karşıya olduğu eşitsizlikler olmaktadır (Güzel, 2018: 390).

Klasik iktisatta mutluluk ve belirleyicileri daha sade biçimlerde ele alınmaktaydı. “Adam Smith, Jeremy Bentham ve John Stuart Mill” gibi klasikçiler, mutluluğu tek bir faktör üzerinde durarak açıklamaya çalışmışlardır. Onların bakış açısına göre, birey rasyonel hareket ettiği için mutluluğu sadece gelir açısından ele almışlardır. Dolayısıyla, mutluluk dar bir kalıba sığdırılmıştır. Bu düşünce tarzı, refah ekonomisinde de etkinliğini bir süre sürdürmüştür. Ancak, ilerleyen dönemlerde yetersiz kalmıştır. Çünkü, ülkedeki insanların gelir seviyesi yükselirken, her bireyin ek gelir artışına olan tepkisi farklı olacaktır (Arpacıoğlu, 2019: 6601).

1.4. Dünya’da Mutluluk Ekonomisi

Easterlin (1974), son otuz yıl içerisindeki Orta Amerika, Meksika, Karayipler; Güney Amerika; Güneydoğu Asya; Kuzey Afrika; Çin; Güney Asya; Batı Avrupa; Orta Asya ve

Kafkasya; Orta Doğu ve Güneybatı Asya; Zengin Güney Asya; Kuzey Avrupa; Orta ve Doğu Avrupa; Güney Avrupa; Avustralya ve Yeni Zelanda; Rusya, Ukrayna ve Belarus; Kuzey Amerika; Batı Afrika; Güney ve Orta Afrika ve Doğu Afrika'daki insanların mutlulukla ilgili anketlere verdikleri cevapları inceledi. GSYH ile refah arasındaki ilişkinin zannedildiği kadar sağlam olmadığını anlamıştır. Anket sonuçlarına göre, Easterlin, mutluluk ile gelirin birlikte arttığını tespit etmiştir. Ancak, bazı ülkelerin gelir düzeyleri arasında büyük farklar olmasına rağmen mutluluk düzeyleri arasındaki farkın fazla olmadığını gözlemlemiştir. Bu sonuçlar, Easterlin'in zengin ülkelerdeki insanların en mutlu insanlar olmadığını fark etmesini sağlamıştır.

Amerika Birleşik Devletlerinin (ABD) göstergeleri incelendiğinde 1946 yılından itibaren GSYH 'da sürekli ve hızlı bir artış yaşandığı görülmektedir. Ancak, Easterlin'in (1974) anket sonuçlarına bakıldığı zaman bu artış mutluluk düzeyi ile aynı seyretmemiştir. Çünkü, mutluluk düzeyi 1960'lardan itibaren düşmeye başlamıştır.

Gerdtham ve Johannesson (2001), İsveç'te yaşayan insanların mutluluk ve sosyo-demografik özelliklerini araştırmışlardır. Bulgulara göre, mutluluk oranları; gelir, sağlık ve eğitim seviyesi ile birlikte artış göstermesine rağmen; işsizlik, şehirleşme ile insanların, bekar ve erkek olmalarına göre azalış göstermektedir. Yaş ve mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin olduğunu ve 45-64 yaş aralığındaki insanların mutluluk oranlarının en düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Frey ve Stutzer (2002) çalışmalarında, kamu hizmetlerinin mutluluk üzerinde güçlü bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyetin bireylerin mutluluğunu artırdığı düşünülmektedir.

Wolfers ve Stevenson'ın (2008) yılında yaptığı çalışmalarında, Easterlin Paradoksunu tekrar değerlendirmiş ve iktisadi büyüme ve mutluluk arasında bir bağlantının olduğunu belirtmişlerdir.

Beja (2014), gelir artışı ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiş ve gelir ve mutluluk arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu tespit etmiştir. Ona göre, ekonomik büyümenin en önemli ölçütlerinden birisi gelir artışıdır ve gelirdeki artış mutluluğu artırmıyorsa, geliri artırmak boşuna olmaktadır. Çünkü, Beja'ya göre, gelir artışı mutluluğu artırmada çok küçükte olsa uzun vadede bir etkiye sahiptir. Bu tespit ise, Easterlin Paradoksunun çürütüldüğü anlamına gelmektedir.

Ülke ekonomileri için mutlu olmak veya mutlu olmanın nedenlerini anlamak, ülkelerin gelişimi ve uygulayacakları politikalar için önem arz etmektedir. Mutluluk ve hisler, insanların karar verme aşamasında oldukça etkilidir. Bu yüzden, ülkelerin gelişimi için mutluluğa etki

eden göstergelerin neler olduğunu iyi anlamak ve hangi tür davranışların bu göstergeler üzerinde olumlu etki yarattığını araştırmak, uygulanacak politikalar için yol gösterici nitelikte olacaktır (Çevik ve Çalışkan, 2018: 168).

1.5. Türkiye’de Mutluluk Ekonomisi

Bozkuş vd. (2006), TÜİK 2004 Yaşam Memnuniyeti anket verilerini sıralı logit model uygulayarak kullanmış, insanların refahına ve mutluluğuna etki eden faktörlerin neler olduğunu araştırmışlardır. Model bulguları; kırsal kesimde yaşayanların refah düzeyleri kente göre olumlu, kadınların refah algısının erkeklere göre daha pozitif ve eğitim seviyesi ile refah düzeyi arasında pozitif bir ilişkinin olduğu yönündedir. Mutsuz ve umutsuz olan insanların refah seviyeleri ise oldukça düşüktür. Ayrıca, medeni durum refah seviyesini etkilememektedir. Ayrıca, kadınların erkeklere göre daha mutlu, 45-64 yaş aralığındaki insanların daha mutsuz, kentteki insanların daha mutlu olduğunu ve eğitim seviyesi yükseldikçe mutluluğun nispi olarak azaldığını göstermektedir.

Ekici ve Köydemir (2014), 1999 ve 2008 yıllarında yapılan Avrupa yaşam araştırması verilerine göre, erkeklerin kadınlardan daha az mutlu olduklarını ve evli olmanın mutluluk üzerinde olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Evlilik, bireylerin mutluluğunu artırmaktadır.

Kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet, mutluluğu belirleyen bir diğer en önemli faktördür. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin uygulayacağı politika ve uygulamalar açısından da yol gösterici niteliktedir. Yapılan çalışmalar, kamu hizmetlerindeki düzenleme ve gelişmelerin mutluluğu artırdığı yönündedir (Akgiş, 2015: 75).

Dumludağ vd. (2016), TÜİK’in 2011 yılı Yaşam memnuniyeti araştırması verilerini kullanarak Türkiye’deki bölgesel gelir farklılıklarının yaşam doyumunu nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Verilere göre, kırsal alanlarda yaşamak, ev hanımı olmak ve emekli olmanın mutluluk üzerinde olumlu etkiye; kentsel alanlarda yaşamak, boşanmış olmak ve yalnız yaşamının ise mutluluk üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Yaş ve mutluluk arasındaki ilişkinin ise U biçiminde olduğu gözlemlenmiştir.

Servet (2017), Türkiye’deki mutluluk seviyesi ile sosyo-demografik ve ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi, TÜİK, 2004-2014 Yaşam memnuniyeti araştırması verilerini kullanarak araştırmış ve sıralı logit model ile analiz etmiştir. Model bulguları, Türkiye’deki bu on yıllık süreçte; gelir, sağlık ve refah seviyesinin mutluluğu olumlu etkilediğine, erkeklerin mutluluk seviyesinin arttığına ve evli olanların ise mutluluk seviyelerinin azaldığına işaret etmektedir. İnsanların yaşlandıkça mutluluk seviyelerinin daha da arttığı tespit edilmiştir.

Servet (2018), dünya ülkelerinde mutluluğu etkileyen “kişi başına GSYH, sosyal destek, sağlıklı yaşam yılları, seçim özgürlüğü, cömertlik, yolsuzluk algısı, pozitif ve negatif etki ve ulusal hükümete duyulan güven” değişkenlerinin mutluluk ile ilişkisini incelemiştir. Servet’e göre, kişi başına düşen gelir, sosyal destek, seçim özgürlüğü, cömertlik, pozitif³ ve negatif etki⁴ değişkenleri ile mutluluk arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğu ve mutluluk seviyesini artırdığı; yolsuzluk algısı, ulusal devlete duyulan güven, işsizlik ve enflasyon oranı ile mutluluk arasındaki ilişkinin ise ters yönlü olduğu ve mutluluk seviyesini azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Doğumda sağlıklı yaşam beklentisi ile mutluluk arasındaki ilişkinin aynı yönlü olduğu ve doğumda sağlıklı yaşam beklentisinin mutluluğu artırdığı belirlenmiştir.

Kızılgöl ve Öndes (2020), Türkiye’deki insanların mutluluk seviyelerini etkileyen sosyo-demografik değişkenleri, TÜİK 2009-2019 Yaşam memnuniyeti araştırması verilerini kullanarak sıralı logit modelle analiz etmişlerdir. Analiz sonuçları; evli olmanın, sağlığın, gelirin ve gelecekte umutlu olmanın mutluluğu artırdığını göstermektedir.

1.6. Mutluluğu Belirleyen Değişkenler

Mutluluğu belirleyen tek unsur sadece gelir değildir. Aynı zamanda mutluluk; kişisel ve toplumsal unsurlardan da etkilenmektedir. Kişisel özellikler, toplumsal gelişim özellikleri, zaman, bireysel tutum ve davranışlar, inançlar, ilişkiler, iktisadi, sosyal ve politik çevre gibi konular toplumsal unsurlardan etkilenmektedir.

Mutluluk kavramını sadece iktisadi göstergelerle açıklamaya çalışmak rasyonel olmayacaktır. İktisadi göstergelerle birlikte; demografik (nüfus bilimsel) yapı, fiziki ve toplumsal çevre ve yaşanmakta olunan ülkenin sosyo-ekonomik durumu da dikkate alınmalıdır. Psikolog Abraham Maslow, 1943’te “Maslow’un gereksinimler hiyerarşisi” teorisini kaleme almıştır. Bu teoriye göre, bireyin gereksinimleri sadece gelirden değil, birtakım diğer değişkenlerden de etkilenir. Maslow’a göre mutluluk, tüm bu ihtiyaçlar karşılandığı sürece var olabilir. İhtiyaç duyulan kaynaklar; “fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik, ait olma, sevgi ve saygı ihtiyacı” gibi değişkenler mutluluk üzerinde kritik bir öneme sahiptir. Bu durum, mutluluk ölçümlerinde değişik sonuçları beraberinde gündeme getirmektedir. Mutluluk ölçümü ise nesnel ölçütler baz alınarak, iktisadi göstergelerden yararlanılarak hatta çok sayıda değişkene bakılarak yapılmaktadır. Ancak, mutluluğu nicel (miktarca) olarak ölçen universal bir formül yoktur (Arpacıoğlu, 2019: 6601).

³ Pozitif (olumlu) etki, Gallup Dünya Anketinde üç pozitif etkinin ortalamasını ifade etmektedir. Üç pozitif etki ise, “ mutluluk, gülmek ve keyif” olmaktadır.

⁴ Negatif (olumsuz) etki, Gallup Dünya Anketinde üç negatif etkinin ortalamasını ifade etmektedir. Üç negatif etki ise, “ üzüntü, endişe ve öfke” olmaktadır.

Mutluluğun belirleyicileri üzerine geniş bir literatür mevcuttur. Özellikle; doğrulanan hipotezler; yaş, cinsiyet, medeni durum, din ve eğitim gibi sosyo-demografik faktörlerle ilgili olanlar ve gelir, işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik faktörlerle ilgili olanlardır. Ayrıca, literatürde analiz edilen bazı yeni bağımsız değişkenlerin olduğu da bilinmektedir. Bunlar: algılanan yıllık enflasyon oranı ve işsizlik, riskten kaçınma ve ikamet edilen şehirde algılanan kamu hizmetlerinin kalitesidir. Yüksek enflasyon ve işsizlik oranının olduğu bir ortamda riski sevmeyen bir kişi, muhtemelen daha endişeli ve daha az mutlu veya daha az memnun olacaktır. Kamu hizmetlerinin kalitesinin yüksek olması bireylerin yaşam kalitelerini, mutluluk ve memnuniyet düzeylerini artırdığını göstermektedir (Tenaglia, 2007: 9-10).

1.6.1. Ekonomik Değişkenler

Bu bölümde gelir, işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik değişkenlerin mutlulukla ilişkisi üzerinde durulacaktır.

1.6.1.1. Gelir

Mutluluk ile gelir arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda, mutluluğu etkileyen en önemli unsurlardan birinin gelir olduğu anlaşılmıştır. Gelir ile mutluluk arasındaki ilişkiye en çok önem veren iktisatçı ise, Easterlin olmuştur.

Easterlin (1974) yaptığı araştırmasında; ABD, İsrail, Batı Almanya, Mısır, Japonya, Yugoslavya, Panama, Nijerya, Brezilya, Küba, Polonya, Hindistan, Filipinler ve Dominik Cumhuriyeti gibi on dört ülkenin verilerini dikkate alarak, ülkelerin kişisel mutluluk düzeyleri ve kişi başına düşen gelirlerini karşılaştırmıştır. Easterlin'a göre, Amerika, Küba ve Mısır neredeyse aynı kişisel mutluluk düzeyine sahip olmasına rağmen kişi başına düşen gelirleri birbirinden farklıdır. Amerika, Küba ve Mısır sırasıyla; 6.6, 6.4 ve 5.5 kişisel mutluluk seviyelerine sahip olurken, kişi başına düşen gelirleri sırasıyla; 2.790, 516 ve 225 dolar olarak ölçülmüştür. Bu ölçüm, Ülkeler arasındaki kişi başına düşen gelir farklılık gösterirken, kişisel mutluluk düzeylerinin birbirine yakın olabildiğini göstermektedir.

Larson (1978), ekonomik faktörlerin insanlar üzerindeki etkilerini araştırmıştır ve düşük gelir düzeyinin insanları olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Önemli ampirik bulgular, gelir ve mutluluğun birbirini doğrulayan bir ilişki içerisinde olduğu yönündedir.

Di Tella vd. (1999) ve Easterlin (2001), gelir ve mutluluk arasında pozitif bir korelasyon olduğunu tespit etmişlerdir. Gelir arttığında; mutluluk da artmaktadır.

Blanchflower ve Oswald (2004), gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. ABD'de kişi başına düşen gelir son yıllarda artmasına rağmen kendini çok mutlu görenlerin

oranı aynı dönemde düşmüştür. Bu bulgu, daha zengin ülkelerdeki insanların daha mutlu olduğu sonucuyla çelişmektedir.

1.6.1.2. Enflasyon

Enflasyon, ülkelerin ekonomilerini olumsuz etkilemektedir. Mutluluk ile enflasyon oranları arasındaki ilişkinin ters yönlü olduğu tespit edilmiştir. Çünkü, yüksek enflasyon oranları satın alma gücünü zayıflatmaktadır. Alım gücü zayıflayan insanlar daha az tüketmeye başlarlar. Daha az tüketim, daha az mutluluğa neden olmaktadır. Enflasyonun mutluluk üzerinde dolaylı olarak olumsuz etkisi vardır.

Di Tella vd. (2001), çalışmalarında kişi başına düşen gelir ve servetin, sadece refahla ilişkili olan ekonomik faktörler olmadığından bahsetmiştir. Enflasyonun ulusların refahının olumsuz bir göstergesi olduğunu bulmuşlardır.

Frey ve Stutzer'a (2002a) göre, düşük enflasyon iktidar partisine duyulan memnuniyetten kaynaklanmaktadır. Yüksek enflasyon oranları ülkelerin ekonomik durumlarının kötüleştiğini göstermektedir.

Tenaglia (2007), yüksek enflasyon ve işsizlik oranının olduğu bir ortamda riski sevmeyen bir kişinin, muhtemelen daha endişeli ve daha az mutlu olacağını söylemektedir.

Abounoori ve Asgarizadeh (2013), enflasyon ve işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki fakat anlamlı bir bağlantının olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Onlara göre, düşük enflasyon oranları daha çok mutluluğa neden olurken; yüksek enflasyon oranları ise daha az mutluluğa neden olmaktadır.

Servet (2018), enflasyon oranı ile mutluluk arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğunu ve mutluluk seviyesini azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

1.6.1.3. İşsizlik

Mutluluğunu etkileyen en önemli faktörlerden biri de işsizliktir. Literatür incelendiğinde, işsizlik oranları artıkça, mutlu olan insanların azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü, işsiz olmak insanları daha kötü hissettirerek mutsuz olmalarına neden olmaktadır. Yapılan çalışmalarda, işsizliğin mutluluğu azaltıcı etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İngiliz ekonomist Andrew Oswald (1997), mutsuzluğun temel nedeninin işsizlik olduğunu öne sürmektedir. Oswald'a göre, ekonomiyle ilgili olan her şey sadece bireyi daha mutlu ettiği sürece önem taşır. İşsizlik mutsuzluğu artırmaktadır.

Frey ve Stutzer'a (2002a) göre, yüksek işsizlik oranları ülkelerin ekonomik durumlarını kötüleştirmektedir.

Abounoori ve Asgarizadeh'a (2013) göre, düşük işsizlik oranlarının gerçekleştiği bir ekonomide insanlar daha fazla mutlu olurken; yüksek işsizlik oranlarının gerçekleştiği ekonomide ise insanlar daha az mutlu olmaktadır.

Servet (2018), işsizlik ile mutluluk arasındaki ilişkinin ters yönlü olduğunu ve mutluluk seviyesini azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

1.6.2. Sosyo-Demografik Değişkenler

Bu bölümde yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim ve sağlık gibi sosyo-demografik değişkenlerin mutlulukla olan ilişkisi üzerinde durulacaktır.

1.6.2.1. Yaş

Yaş, mutluluğu etkileyen en önemli sosyo-demografik değişkenlerin başında gelmektedir. Literatürde yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin olduğu, pozitif bir ilişkinin olduğu ve aynı zamanda, negatif bir ilişkinin olduğu çalışmalar da mevcuttur. Yaş ile mutluluk arasındaki bağlantıya en çok önem veren iktisatçı ise, Blanchflower olmuştur.

Cantril (1965) çalışmasında, mutluluğun yaşla birlikte arttığını bulmuştur.

Harris'e (1977) göre, yaşamın ilk kısmı bireyin varoluşunun en iyi dönemi olarak kabul edilmektedir. İnsanlar zaman geçtikçe birkaç şeyi kaybederler ve bu azalan bir mutluluk seviyesini belirlemektedir.

Myers (1992), Diener vd. (1999) ve Argyle (2001), mutluluk ve yaş arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Onlara göre, mutluluk yaş ile birlikte ya sabit kalmakta ya da yalnızca belli bir yaş aralığında artış göstermektedir.

Frey ve Stutzer (2002a), yaş ile mutluluk arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu söylemektedirler. Bu pozitif ilişkiyi açıklamak için dört neden belirlemişlerdir. Bunlar: yaşlı insanların beklenti ve isteklerinin düşük olması; ulaşılan hedefler ile ilk hedefler arasındaki azalan fark; yaşlı insanların çalışma koşullarını ihtiyaçlarına göre ayarlamaları ve zorluklarla ve olumsuz olaylar karşısında daha iyi başa çıkabilmeleridir.

Blanchflower ve Oswald (2004), yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır. Onlara göre, insanların mutluluk düzeyi ergenlik çağında yüksektir. Daha sonra, 30'lu yaşlara doğru gelindiğinde düşmekte, emekli oluncaya kadar ise tekrar artmaktadır.

Blanchflower (2021), yaş ile mutluluk arasındaki U şeklindeki ilişkiyi 145 ülke için, 70 yaşın altındaki bireyler için geniş bir literatür taraması yaparak araştırmıştır. Araştırmaya göre, U şeklindeki ilişki orta yaşlarda minimum olmaktadır.

1.6.2.2. Cinsiyet

Cinsiyet değişkeni incelendiği zaman, yazında mevcut olan çoğu çalışmada kadınların erkeklerden daha mutlu olduğu tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda ise bu durumun tam tersi sonuçlar elde edilmiştir. Erkekler kadınlardan daha mutlu olmaktadır.

Oswald (1997), mutluluk ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelediğinde kadınların erkeklerden daha mutlu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Akın ve Şentürk (2012), insanların mutluluklarını etkileyen değişkenlerin neler olduğunu araştırmışlar. Cinsiyete göre, erkeklerin kadınlardan daha mutlu olduğu fark edilmiştir.

Caner (2015), cinsiyet faktörünü araştırdığında; erkek olmak ve mutluluk arasında negatif bir bağlantının olduğunu tespit etmiştir. Bulgular, kadınların daha mutlu olduğuna işaret etmektedir.

Eren ve Aşıcı (2017), cinsiyet değişkenini incelediklerinde; kadın olmak ve mutluluk arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir. Verilere göre, kadınlar daha mutludur.

1.6.2.3. Medeni durum

İnsanların medeni durumları ile mutluluk arasındaki ilişki incelendiği zaman, literatürde, evli olan insanların evli olmayanlara göre daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lee vd. (1991), evliliğin; ölüm, hastalık ve akıl sağlığı açısından avantajlar sağladığını vurgulamışlardır. İktisadi araştırmalar, mutluluk ile evlilik arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Diener vd. (1999), evliliğin mutluluğu artırdığını ve evli kişilerin; hiç evlenmemiş veya ayrılmış olanlara göre daha fazla mutlu olduğunu bulmuşlardır. Evli kadın ve erkeklerin; evli olmayanlara göre daha mutlu olduğu görülmektedir.

Di Tella vd. (2001), hem Avrupa da hem de ABD'de de boşanmışların çok daha az mutlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Evliliğin mutluluğa nasıl bir katkıda bulunduğuna dair iki açıklama vardır. Birincisi, evliliğin eşler için özgüven kaynağı olduğudur. İkincisi ise, evli insanların yalnızlıktan daha az acı çektiğidir.

1.6.2.4. Eğitim

Eğitim ile mutluluk arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu, zayıf olduğu ve dolaylı etkilerinin olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur.

Campbell vd. (1976) ve Diener vd. (1993), eğitim ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulmuşlardır.

Campbell (1981) ve Diener vd. (1993) çalışmalarında, eğitimin daha düşük gelir düzeyine sahip bireyler için mutlulukla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Witter vd. (1984), eğitim ve mutluluk arasındaki zayıf ilişkinin, eğitimin; gelir ve mesleki durumla birlikte değişmesinden kaynaklandığına işaret etmişlerdir.

Clark ve Oswald (1994), yüksek eğitilmiş insanların daha az eğitilmiş insanlara göre, işsiz kaldıkları zaman daha fazla acı çektiklerini belirtmişlerdir. Daha yüksek beklentileri nedeniyle eğitilmiş grup için işsiz olmak daha caydırıcı olmaktadır.

Eğitimin mutluluk üzerinde dolaylı etkileri de olabilir. Eğitim, insanların hedeflerine ulaşmalarına veya çevrelerindeki değişikliklere daha iyi uyum sağlamalarına olanak tanımaktadır. Öte yandan, eğitim isteklerini artırabilir (Tenaglia, 2007: 11).

1.6.2.5. Sağlık

Sağlık mutluluğu etkileyen en önemli değişkenlerden bir diğeridir. Literatürdeki çalışmalara göre, sağlıklı bireylerin mutluluk seviyelerinin diğerlerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Sağlık durumunun iyi olması bireyleri daha mutlu hissettirmektedir.

Larson (1978), Amerika’da yaşayan yaşlıların yaşam doyumu ile ilgili otuz yılı kapsayan geniş bir çalışma yaparak, mutluluğun sosyo-demografik değişkenler üzerindeki etkisini araştırmıştır. Özel olarak, sağlığın insanlar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Larson’a göre, sağlık durumunun iyi olmaması insanları olumsuz etkilemekte ve diğer sosyo-demografik değişkenlerin mutluluk üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü, sağlığı "sadece hastalığın bulunmaması değil, bedensel, zihinsel ve sosyal tam iyilik hali" şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak sağlıklı olmak için bireyin sağlık probleminin olmayışının dikkate alınmadığına; “tam iyilik hali” şartının da arandığına dikkat çekilmektedir. Bu değerlendirmeye göre, az sayıda insan sağlıklı olmaktadır. Çünkü, bu durumda “tam iyilik hali” ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanması ile mümkündür (Top vd., 2003: 18).

İKİNCİ BÖLÜM

MUTLULUK ARAŞTIRMALARI VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

2.1. Mutluluk Araştırmaları ve Ölçüm Yöntemleri

Mutluluk ile ilgili ölçümlerin yapılmaya başlanmasıyla birlikte; ölçüm yöntemlerinin tartışılması kaçınılmaz olmuştur. Çünkü, iktisat alanında objektif (nesnel) ölçüm yöntemleri⁵ yapılmaktadır. Sübjektif olarak ölçüm yapılmamasının nedeni, insanların mutluluklarını doğru bir biçimde ifade edip edemeyecekleri endişesinden kaynaklanmaktaydı. Erken dönemde yapılan çalışmalarda, bireylerin mutluluk seviyelerinin kesin olarak bilinemeyeceğine, bilinse dahi doğru bir biçimde ifade edilemeyeceğine inanılıyordu. Fakat, günümüzde bunun tam tersi düşünülmektedir. İnsanlar artık daha sağlıklı karar verebilmekte ve bunu da mutluluklarını ifade ederken doğru bir biçimde aktarabilmektedirler (Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 227-228).

Ekonomi alanında yapılan mutluluk ölçümleri, günümüzde “Mutluluk ekonomisi” başlığı altında incelenmektedir. Mutluluk ekonomisinin bağımlı değişkeni; mutluluk kavramıdır. Son yıllarda yapılan birçok bilimsel çalışmada, mutluluk ve ekonominin birlikte ele alınmasıyla; mutluluk ekonomisi alanında dikkate değer bir biçimde artış gözlenmiştir. 1970’li yıllara kadar mutluluk kavramı üzerinde pek durulmamıştır. Ancak, 1974 yılında Mutluluk Çalışmaları dergisinin Uluslararası yayın hayatına adım atmasıyla birlikte, bu durum tamamen değişmiştir. Çünkü, bu dergide sadece mutluluk üzerine çalışmalara yer verilmiştir (Arpacıoğlu, 2019: 6601-6602).

Araştırmacılar, mutluluğu ölçmek için birçok endeks kullanmıştır. Bu endekslerden bazıları; “Mutlu Gezegen Endeksi, Dünya Mutluluk Endeksi, Daha İyi Yaşam Endeksi ve Gayrisafi Milli Mutluluk Endeksi” olarak bilinmektedir (Menteş, 2020: 2142).

2.1.1. Mutlu Gezegen Endeksi

Mutlu Gezegen Endeksi (Happy Planet Index- HPI), Yeni Ekonomi Vakfı tarafından 2006 yılında geliştirilen bir endekstir (Munsey ve Johnsen, 2012: 218).

Mutlu Gezegen Endeksi, “ekonomi, eğitim, sağlık, teknoloji, iletişim, yönetim, aile, değerler, istihdam ve tüketim” gibi değişkenler üzerinde durularak ülkelerin uzun ve mutlu bir hayat sürmelerini etkileyen değişkenleri ölçen bir endekstir (Çevik vd., 2019: 177).

⁵ Freedman ve Shaver (1975), yaptıkları anket araştırmasına göre, on Amerikalının sekiz tanesinin mutluluklarını haftada birkaç defadan fazla düşündüklerini tespit etmişlerdir.

Mutlu Gezegen Endeksi, ülkeler için önemli olan sürdürülebilir refahı ölçen küresel bir endekstir. Bu ölçüm; milletlerin uzun, mutlu ve sürdürülebilir bir hayatı ne kadar iyi performans sergileyerek başarılı bir şekilde yaşadığı hakkında bize bilgi vermektedir. Endeks, bu özelliği ile milletlere rehberlik etmekte ve güzel bir hayat yaşamının mümkün olduğuna işaret etmektedir. Aynı zamanda, farklı ülkelerde yaşayan insanların uzun ve mutlu bir hayat sürmeleri için çevresel kaynakları ne kadar verimli kullandığı hakkında bilgi vermektedir. Mutlu Gezegen Endeksinin ölçümü dört unsurun birleştirilmesinden oluşmaktadır. Bu unsurlar; “yaşam beklentisi, mutluluk, çıktıların eşitsizliği ve ekolojik ayak izi” olmaktadır. Mutlu Gezegen Endeksinin hesaplanma formülü aşağıdaki gibidir (The Happy Planet Index, 2016: 1).

Mutlu Gezegen Endeksi = (Yaşam beklentisi x Mutluluk) x Çıktıların eşitsizliği / Ekolojik ayak izi

Mutlu Gezegen Endeksi, 0 ile 100 arasında değer alır. Değer, 100’e doğru yaklaştıkça ülkelerin daha yüksek mutluluk seviyelerine sahip olduklarını göstermektedir (Çevik vd., 2019: 177).

Tablo 2.1. Türkiye’nin Mutlu Gezegen Endeksi’ndeki Sırası ve Puanı

Sıralama	Ülke	Yaşam Beklentisi (yıl)	Mutluluk (0-10 üzerinden)	Ekolojik Ayaz İzi	Mutlu Gezegen Endeksi
1	İsviçre	83.0	7.51	3.46	62.3
2	Yeni Zelanda	82.5	7.26	3.38	60.8
3	Kırgızistan	71.2	6.25	1.47	57.1
6	Almanya	81.1	7.31	3.93	56.8
7	İngiltere	80.2	6.80	3.35	56.1
9	Kolombiya	77.4	5.71	1.87	55.8
11	İspanya	82.0	6.50	3.49	54.9
14	Fransa	82.0	6.71	3.82	54.4
49	Çin	77.1	5.77	3.74	45.6
71	Türkiye	77.4	4.86	3.43	41.7
72	Nijerya	55.1	5.50	0.96	41.2
76	Amerika	77,4	7.03	7.20	39.7
85	Rusya	70.4	5.50	5.05	35.1
88	Zimbabve	61.7	3.16	0.93	32.0

Kaynak: Happy Planet Index (HPI), 2020 verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

İsviçre, Mutlu Gezegen Endeksine göre 88 ülke içerisinde 1'inci sırada yer almıştır ve Dünya'nın en mutlu ülkesi olarak endeks puanı 62.3 olarak hesaplanmıştır. Onu 2'inci sırada takip eden ülke ise, Yeni Zelanda'dır ve endeks puanı 60.8'dir. Kırgızistan ise, 3'üncü sırada yer alan bir diğer, Dünyanın en mutlu ülkesidir ve endeks puanı 57.1'dir. Almanya, 6'ıncı sırada yer almaktadır ve endeks puanı 56.8'dir. İngiltere, 7'inci sırada yer alarak endeks puanı 56.1 olarak ölçülmüştür. Kolombiya, 9'uncu sırada yer almakta ve endeks puanı 55.8 olmuştur. İspanya, 11'inci sırada yer alarak endeks puanı 54.9 olarak hesaplanmıştır. Fransa, 14'üncü sırada yer alarak endeks puanı 54.4 olmuştur. Çin ise, 49'uncu sırada yer alarak endeks puanı 45.6 olarak ölçülmüştür. Nijerya, 72'inci sırada yer almaktadır ve endeks puanı 41.2'dir. Amerika, 76'ıncı sırada yer alarak endeks puanı 39.7 olarak hesaplanmıştır. Rusya ise, 85'inci sırada yer almıştır ve endeks puanı 35.1'dir. Zimbabwe ise, son sırada yer alarak endeks puanı 32.0 olarak ölçülmüştür (The Happy Planet Index, 2020).

Türkiye'nin Mutlu Gezegen Endeksini oluşturan dört bileşene ve 88 ülke içerisindeki sıralamasına bakılacak olursa; Türkiye'nin yaşam beklentisi 2020 yılında 77.4 yıl olarak, mutluluk değeri 10 baz puanı üzerinden 4.86 olarak ölçülmüştür. Çıktıların eşitsizliği⁶ % 38'dir. Ekolojik ayak izi ise kişi başına küresel hektar olarak 3.43 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin Mutlu Gezegen Endeksi puanı 41.7 olarak ölçülmüş ve analiz edilen 88 ülkeden 71'inci sırada yer almıştır. Türkiye'nin mutluluk düzeyinin orta seviyenin altında olduğu saptanmıştır (The Happy Planet Index, 2020).

2.1.2. Dünya Mutluluk Raporu

Sürdürülebilir kalkınma, insanları daha mutlu yapmaktadır. Oxford Üniversitesinin yaptığı yeni bir araştırmaya göre, iklim değişikliğine uyumdan yoksulluğun ortadan kaldırılmasına kadar; çeşitli hedefleri kapsayan Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine yönelik gelişme, refah ile pozitif bir korelasyona sahiptir. Doğa Bilimleri raporundaki araştırmaya göre, daha yüksek Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi Endeksi puanına sahip ülkeler, öznel iyi oluş açısından daha iyi olma eğilimindedir (World Happiness Report, 2020).

Araştırma ayrıca, uzun vadeli çevresel önlemlerin refah üzerinde olumlu bir etkiye sahip olmasına rağmen, sürdürülebilirliğe yönelik bazı kısa vadeli çabaların negatif bir korelasyona sahip olabileceğini tespit etmiştir. Araştırmaya göre, Kanada ve Birleşik Krallık gibi milletlerin vatandaşları kişi başına çok fazla kaynak kullanmasına rağmen kişi başına daha az tüketen Hindistan ve Çin'den daha fazla mutlu olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, kısmen ekonomik

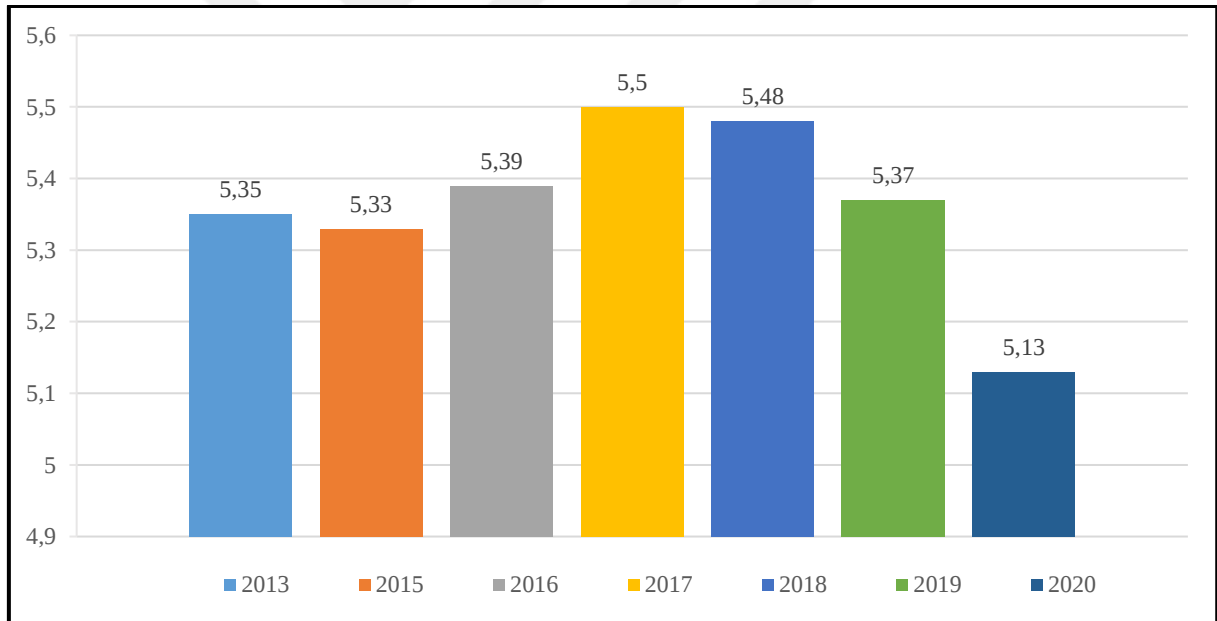
⁶ Çıktıların eşitsizliği 0.3802357482 olarak hesaplanmıştır.

kalkınma ile açıklanmaktadır. Çünkü, daha yüksek GSYH'ye sahip olan ülkeler daha fazla tüketme eğilimindedir, bu da daha yüksek yaşam standartlarıyla ilgilidir. Ancak araştırmacılar, ekonomik gelişmeyi hesaba katsalar dahi, kişi başına düşük tüketimin insanları daha az mutlu ettiğini bulmuşlardır (World Happiness Report, 2020).

2.1.2.1. Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi Puanları

Dünya Mutluluk Endeksi, Dünya Mutluluk Raporunda (World Happiness Report - WHR), 2020 yılında 150 ülke dikkate alınarak hesaplanmıştır. Mutluluk Endeksi, 0 ile 10 arasında puan almaktadır. Mutluluk sıralaması, Dünya Mutluluk Raporunun bir parçasıdır. 0 mutsuz, 10 ise mutlu olduğu anlamına gelmektedir. 0'dan başlayarak 10'a doğru mutluluk seviyesinin artışı gösterilirken, insanların yaşam kaliteleri hakkında da bilgi verilmektedir (The World Happiness Report, 2020).

Aşağıdaki grafikte, 2013-2020 yılları arasındaki Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi puanları yer almaktadır.

Grafik 2.1. Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi Puanları (2013-2020)

Kaynak: The World Happiness Report, 2020 Turkey Happiness Index yazar tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 2.1. incelendiğinde, Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi puanının 2013'te 5,35 olduğu, 2014 yılında ise bu puanın 5,33'e düştüğü, 2016 yılında ise 5,39'a çıkarak artmaya başladığı görülmektedir. Türkiye'nin en yüksek Dünya Mutluluk Endeksi puanının 2017 yılında hesaplandığı ve puanının 5,5 olduğu grafikte de görülmektedir.

2018'de 5,48 olan Dünya Mutluluk Endeksi puanı, 2019 daha da düşerek 5,37 olarak ölçülmüştür. En düşük Dünya Mutluluk Endeksi puanı ise 5,13 olarak 2020 yılında

hesaplanmıştır. Türkiye'nin 2013 ve 2020 yılları arasındaki Dünya Mutluluk Endeksi ortalaması ise 5.36 olarak ölçülmüştür.

Sonuç olarak, Türkiye'de mutluluğun 2017 yılından itibaren hızla düştüğü görülmektedir. Aynı zamanda, Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi ortalaması ve yıllara göre Dünya Mutluluk Endeksi puanı dikkate alındığında, Türkiye'nin orta seviyede mutlu bir ülke olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 2.2. Türkiye'nin Dünya Mutluluk Endeksi'ndeki Sırası ve Puanı

Ülke	Endeks Puanı	Ülke	Endeks Puanı	Ülke	Endeks Puanı
1. Finlandiya	7,81	23. Fransa	6,66	103. Arnavutluk	4,88
2. Danimarka	7,65	29. İspanya	6,40	107. Güney Afrika	4,81
3. İsviçre	7,56	30. İtalya	6,39	108. Irak	4,78
4. İzlanda	7,50	36. Slovakya	6,28	110. Lübnan	4,77
5. Norveç	7,49	41. Polonya	6,19	114. Ermenistan	4,68
6. Hollanda	7,45	45. Romanya	6,12	115. Gürcistan	4,67
7. İsveç	7,35	51. Macaristan	6,00	116. İran	4,67
8. Yeni Zelanda	7,30	59. Japonya	5,87	122. Ukrayna	4,56
9. Avusturya	7,29	71. Rusya	5,55	123. Filistin	4,55
10. Lüksemburg	7,24	73. Kıbrıs	5,54	124. Uganda	4,43
11. Kanada	7,23	74. Kırgızistan	5,54	125. Çad	4,42
12. Avustralya	7,22	75. Yunanistan	5,51	126. Tunus	4,39
13. İngiltere	7,16	87. Azerbaycan	5,16	136. Mısır	4,15
14. İsrail	7,13	91. Türkiye	5,13	142. Hindistan	3,57
15. Kosta Rika	7,12	92. Çin	5,12	144. Yemen	3,53
16. İrlanda	7,09	93. Türkmenistan	5,12	147. Tanzanya	3,48
17. Almanya	7,08	94. Bulgaristan	5,10	148. Ruanda	3,31
18. ABD	6,94	95. Fas	5,09	149. Zimbabve	3,30
20. Belçika	6,86	99. Senegal	4,98	150. Afganistan	2,57

Kaynak: The World Happiness Report, 2020 World Happiness Index yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yukarıdaki Dünya Mutluluk Endeksi tablosu incelendiğinde; Finlandiya, 7,81 mutluluk endeksi puanı ile ilk sırada yer alarak Dünya'nın en mutlu ülkesi olmuştur. İkinci sırada, 7,65 puanı ile onu Danimarka takip etmektedir. Üçüncü sırada ise, İsviçre yer almaktadır ve Mutluluk Endeksi puanı 7,56'dır. Dünya Mutluluk Endeksinin ortalama değeri ise 5,48'dir.

Türkiye'nin Mutluluk Endeksi puanı 5,13'tür ve 91. Sırada yer almaktadır. Türkiye'nin mutluluk endeksi puanının Dünya ortalamasının biraz altında olduğu görülmektedir. Afganistan ise 2,57 mutluluk endeksi puanı ile 150. Sırada yer alarak Dünya'nın en mutsuz ülkesi olmuştur.

2.1.3. Daha İyi Yaşam Endeksi

Daha İyi Yaşam Endeksi ile, ülkelerin refahlarının ölçülmesi amaçlanmaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkeleri tarafından uygulanmakta olan bu

endekste; “konut, gelir, iş, iletişim ve toplum, eğitim, çevre, sivil katılım ve yönetim, sağlık, yaşam memnuniyeti, güvenlik ve iş yaşam dengesi” olmak üzere 11 kategori yer almaktadır (Şenaras ve Çetin, 2016: 34).

Aşağıdaki tablo 2.3.’te OECD ülkelerinin daha iyi yaşam endeksi çerçevesinde “gelir, iş, eğitim, sağlık ve yaşam memnuniyeti” açısından 5 kategoriye yer verilerek bu kategorideki değerler karşılaştırılmaktadır.

Tablo 2.3. OECD Ülkelerinin Daha İyi Yaşam Endeksleri

Ülkeler	Gelir	İş	Eğitim	Sağlık	Yaşam Memnuniyeti
Finlandiya	3,7	7,5	8,9	7,9	10,0
Norveç	4,7	8,3	7,4	8,7	9,9
Danimarka	3,0	8,3	7,9	7,9	9,7
İsviçre	6,9	9,3	7,4	9,0	9,6
Kanada	5,4	8,0	7,9	9,6	9,1
Avusturya	5,0	8,1	6,6	7,9	8,3
Almanya	4,7	8,2	7,6	7,4	7,8
Belçika	5,0	7,3	7,5	8,2	7,6
Amerika	9,0	8,4	7,0	8,9	7,4
İngiltere	6,0	8,0	6,8	7,7	7,2
Fransa	4,4	6,8	6,1	7,7	6,1
İspanya	4,0	4,7	5,5	8,4	5,5
Slovakya	1,6	5,6	5,7	6,7	5,0
Polonya	2,2	6,5	7,6	6,2	4,8
Rusya	1,2	6,6	6,8	3,6	3,7
Türkiye	1,6	5,0	3,0	7,2	2,6
Portekiz	2,6	5,8	4,6	5,8	2,4
Yunanistan	1,5	1,8	6,1	8,2	2,2

Kaynak: OECD, 2020 Better Life Index yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde; Finlandiya, Norveç, Danimarka, İsviçre ve Kanada gibi ülkelerin yaşam memnuniyetlerinin çok yüksek olduğu; Türkiye, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerin ise, yaşam memnuniyetinin çok düşük olduğu görülmektedir. Türkiye’nin yaşam memnuniyeti 2,6’dır. Türkiye’deki insanlardan genel memnuniyet seviyelerini 0 ile 10 puan arasında değerlendirmeleri istenmiştir. OECD ortalama puanı 6,5 olarak ölçülmüşken, Türkiye’nin ortalama yaşam memnuniyeti puanı ise 5,5 olarak ölçülmüştür. Türkiye’deki insanların yaşam memnuniyeti ortalaması, OECD ülkelerindeki insanların yaşam memnuniyeti ortalamasının altında kaldığı ve daha az mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.1.4. Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi

Gayri Safi Milli Mutluluk (Gross National Happiness - GNH) kavramı, Bhutan kralı Jigme Singye Wangchuck tarafından 1972 yılında literatüre kazandırılmıştır. Kral

Wangchuck’a göre, ülkelerin karşılaştırmaları yapılırken gayri safi milli gelirden daha çok gayri safi milli mutluluk değerlerine bakılmalıdır. Gayri safi milli mutluluk; iktisadi büyüme, milli kültürdeki gelişme, çevrenin korunup kalkındırılması ve sorumlu idarecilik gibi dört ölçütüyle belirlenmektedir. Gayri safi milli mutluluk değeri, o ülkedeki üretilen mal ve hizmetlerin toplamıyla birlikte düşüncelerin, gelenek göreneklerin, kültürün ve maddi manevi bütün değerlerin toplamıdır (Şeker, 2009: 120).

Tablo 2.4. Gayrisafi Milli Mutluluk Endeksi Göstergeleri

Alan	Göstergeler	Ağırlık	Alan	Göstergeler	Ağırlık
Psikolojik İyilik Hali	Yaşam memnuniyeti	33%	Zaman Kullanımı	Çalışma	50%
	Pozitif duygular	17%		Uyku	50%
	Negatif duygular	17%			
	Maneviyat	33%			
Sağlık	Sağlığa ilişkin bildirim	10%	İyi Yönetişim	Politik katılım	40%
	Sağlıklı günler	30%		Hizmetler	40%
	Engelli olma durumu	30%		Hükümetin performansı	10%
	Akıl sağlığı	30%		Temel haklar	10%
Eğitim	Okuryazarlık	30%	Toplumsal Canlılık	Bağış (Zaman ve Para)	30%
	Okullaşma	30%		Güvenlik	30%
	Bilgi	30%		Toplumsal ilişkiler	20%
	Değer	20%		Aile	20%
Kültürel Çeşitlilik ve Esneklik	Güzel sanat ve El sanatları	30%	Ekolojik Çeşitlilik ve Esneklik	Vahşi yaşama verilen zarar	40%
	Kültürel katılım	30%		Kentsel sorunlar	40%
	Ana dilde konuşma	20%		Çevresel sorumluluk	10%
	Görgü kuralları	20%		Ekolojik sorunlar	10%
			Yaşam Standardı	Kişi başına gelir	33%
				Varlıklar	33%
				Konut (Barınma)	33%

Kaynak : Chen, 2015: 68.

Chen (2015), Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi, oluşturulurken Bhutan krallığının amacı, gayri safi milli mutluluğun ölçümünü sağlayan bir araç geliştirmek ve mutluluğu artırmaya yönelik politika teşviklerini oluşturmaktır. Bhutan Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi 9 kategori ve 33 alt göstergeden oluşmaktadır. Bunlar: “psikolojik iyilik hali, kültürel çeşitlilik ve dayanıklılık, eğitim, zaman kullanımı, sağlık, iyi yönetim, toplumsal canlılık, ekolojik çeşitlilik ve dayanıklılık ile yaşam standardı” olmaktadır.

2.1.5. TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Türkiye’deki mutluluk ölçümleri, TÜİK tarafından 2003 yılından itibaren Yaşam Memnuniyeti Araştırması (YMA) ile düzenli olarak yapılmaktadır. 2003 yılındaki YMA, hanehalkı bütçe anketinin eki olarak, 2004 yılından itibaren yapılan Yaşam memnuniyeti araştırması ise tamamen bağımsız olarak gerçekleştirilmektedir. TÜİK, Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarını her yıl kendi internet adresi üzerinden yayınlamaktadır.

Yaşam memnuniyeti araştırmasının amacı; insanların genel mutluluk algısının ne olduğu hakkında bilgi edinmek, toplumsal değerlerin onlar için ne ifade ettiğini, yaşamlarını etkileyen “mutluluk, sağlık, eğitim, medeni durum, gelir, çalışma hayatı, kişisel ve sosyal güvenlik, adalet hizmetleri, kişisel gelişim ve geleceğe yönelik umut” gibi unsurların onlarda oluşturduğu duyguları, mutluluğu, memnuniyeti ölçmek ve bu mutluluğun zaman içindeki değişimini izlemektir.

YMA, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan 18 yaş ve üstündeki insanları kapsamaktadır. “Üniversiteler, öğrenci yurtları, huzurevi, bakımevi, cezaevleri, ıslahevleri, yetiştirme yurtları ve askeri birlikler” araştırma dışında bırakılmaktadır.

Veri toplama yöntemi olarak, YMA anketi her hanedeki fertlerle yüz yüze görüşme yapılarak, anket sorularının cevaplarının da dizüstü bilgisayara kaydedilerek elde edilmektedir. 2020 yılındaki veriler, telefon görüşmesi yapılarak da toplanmıştır. YMA verileri, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) işlenmektedir.

2013 yılına kadar yapılan YMA Türkiye toplamı; kent kır ayrımında tahmin üretmek için, 2013 yılında ise, kentlerin yaşanabilirliğini hesaplamak için iller dikkate alınarak ilk defa il düzeyinde de tahmin üretilmek amacıyla yapılmaya başlanmıştır. 2013 yılındaki YMA örneklem büyüklüğü, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBSS) Düzey 3 (81 il) dikkate alınarak hesaplama yapılmıştır.

YMA anketi, hanelerin ekonomik ve sosyal durumları hakkında geniş bir bilgi sunmaktadır. Ayrıca, TÜİK 2013 yılında ilk defa, il düzeyinde Yaşam memnuniyeti araştırmasını yaparak, iller arasında karşılaştırmanın yapılabilmesine imkân sağlamıştır.

Tez çalışmamızda, TÜİK yaşam memnuniyeti araştırması verilerini kullanmamızın temel nedeni, Türkiye de mutluluk alanında ölçüm yapan başka bir kurumun olmaması ve çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Ayrıca, TÜİK'in mutluluk ölçümü alanında her yaş grubunu ayrı ayrı ele alarak ağırlıklandırması ve hesaplamalarını titiz bir şekilde yapmasıdır (TÜİK, YMA 2020).

TÜİK, Yaşam memnuniyeti araştırmasında mutluluğu ölçmek için insanlara şu soruyu yöneltilmektedir:

“Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?”

- Çok Mutlu
- Mutlu
- Orta
- Mutsuz
- Çok mutsuz

TÜİK, YMA anketinde insanların mutluluğunu ölçmek için yöneltilen “Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?” sorunun seçenekleri ise beşli likert/gösterge şeklinde “çok mutlu, mutlu, orta, mutsuz ve çok mutsuz” olmak üzere sınıflandırılarak mutluluk düzeyleri hesaplanmıştır. Türkiye'nin genel mutluluk düzeyi bu şekilde oluşturulmaktadır (TÜİK, YMA Mikro Veri Seti 2020).

Mutluluğu ölçmek için “çok mutlu, mutlu, orta, mutsuz ve çok mutsuz” şeklinde beşli likertin/göstergelerin hesaplanma yöntemi ise şu şekilde yapılmaktadır:

Tablo 2.5. TÜİK Mutluluk Göstergeleri Hesaplama Yöntemi

i.Bölge Müdürlüğünde j tane araştırma için:

$$BPG-03(i) = \sum_j^J \left[\left(\sum_d^D X_{jd} / (Y_{jd} * Z_{jd}) * 100 \right) / D \right] / J$$

BPG : Bölge Performans Göstergesi 03 : Gösterge numarası

Kaynak : TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması Kurumsal Kalite Raporu 2019.

X : Seçilen örnek içindeki “toplam hata sayısı”

Y : Toplam seçilen cevaplı örnek sayısı

Z : Denetlenen soru sayısı

i : Bölge Müdürlüğü indisi (i=1,...,26)

j : Araştırma indisi ($j=1, \dots, J$) (J ölçümü yapılan araştırma sayısı)

d : Ölçümü yapılan araştırmanın dönem içerisindeki ölçüm sayısı ($d=1, \dots, D$)

Toplam hata sayısı : Tespit edilen tüm hata türlerinin toplamıdır.

Hesaplanan gösterge değerleri, ağırlıklandırılan yaş gruplarının, Türkiye temsilini ifade etmektedir. Örneğin, Türkiye genelinde ankete 43 milyon kişi katıldı. Sorulan her sorunun faktöriyeli ve cevapların da faktöriyelleri ayrı ayrı ağırlıklandırılarak mikro verileri oluşturuluyor. Bulunan değer, tüm nüfusun mutluluk düzeyini oluşturuyor (TÜİK, YMA Kurumsal Kalite Raporu 2019).

2.1.5.1. Türkiye'nin Genel Mutluluk Düzeyi (2013-2020)

Türkiye'nin yıllara göre genel mutluluk düzeyinin değerlendirileceği bu bölümde, ilk önce TÜİK tarafından yöneltilen;

- “Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?”

sorusu hakkında Türkiye'nin mutluluk düzeyi hakkında genel bir değerlendirme de bulunulacaktır. Daha sonra cinsiyete göre kadın ve erkeklerin mutluluk düzeyleri incelenecektir. TÜİK Yaşam memnuniyeti araştırması verileri, bu çalışmamızda “mutlu⁷, orta⁸, mutsuz⁹” olmak üzere üç göstergeye ayrılmış ve 2013-2020 yıllarını kapsayacak şekilde seçilmiştir.

Tablo 2.6. Türkiye'nin Genel Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

%

Yıl	Mutlu	Orta	Mutsuz
2013	59,02	30,23	10,75
2014	56,26	32,01	11,73
2015	56,6	32,02	11,39
2016	61,33	28,26	10,41
2017	58,04	30,91	11,05
2018	53,37	34,53	12,11
2019	52,35	34,58	13,06
2020	48,21	37,29	14,5

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

⁷ Çok mutlu gösterge değerleri, mutlu göstergesine dahil edilmiştir.

⁸ Orta göstergesi; ne mutlu olduğunu belirten ne de mutsuz olduğunu belirten insanların genelini kararsız olanları oluşturmaktadır.

⁹ Çok mutsuz gösterge değerleri, mutsuz göstergesine eklenmiştir.

Türkiye'nin genel mutluluk düzeyi, tablo 2.6. verileri, yıllara göre değerlendirildiğinde; insanların büyük çoğunluğunun mutluluk düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran, 2013 yılından 2020 yılına kadar mutlu olduklarını ifade eden insanlarda % 50'nin üzerinde gerçekleşmiştir.

2013 yılında mutlu olduklarını beyan eden insanların oranı % 59,02 iken, 2020 yılında bu oran % 48,21 olarak gerçekleşmiştir. Aynı zamanda, 2020 yılında ne mutlu olan ne de mutsuz olan insanların mutluluk oranı % 37,29 olmuştur. 2013 yılında mutsuz olduklarını belirten insanların oranı % 10,75 iken, 2020 yılında ise bu oran % 14,5 olarak gerçekleşmiştir.

Mutsuz olduklarını ifade eden insanların oranında 2016 yılından itibaren sürekli olarak bir artış gözlenmektedir. Bu değişiklikler; kişisel gelişim-değişim, beklentiler, umut ve toplumsal algının değişmesinden kaynaklanabilmektedir. Örneğin; ciddi bir sağlık sorununun yaşanması, aileden birinin vefat etmesi vb. nedenlerden dolayı mutluluk düzeyinin azaldığı düşünülmektedir (TÜİK, YMA 2020).

2020 yılı mutluluğun düşme nedenleri arasında; yaşanan krizler, depremler, yangınlar, doğal afetler, salgınlar ve nüfusun azalması gibi durumlar, ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği gibi, insanların mutluluk düzeylerini de olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir.

2.1.5.2. Türkiye’de Cinsiyete Göre Mutluluk

2.1.5.2.1. Kadınların Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

Türkiye’de cinsiyete göre mutluluk seviyesinin araştırılacağı bu bölümde ilk olarak, kadınların mutluluk seviyelerinin nasıl değiştiği incelenecektir.

Tablo 2.7. Türkiye’de Kadınların Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

%

Yıl	Mutlu	Orta	Mutsuz
2013	61,86	28,5	9,63
2014	60,44	29,19	10,36
2015	60,17	29,79	10,04
2016	64,52	26,35	9,13
2017	62,35	28,06	9,59
2018	57,03	32,73	10,24
2019	57,01	32,18	10,8
2020	53,09	35,42	11,5

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Türkiye’deki kadınların mutluluk seviyesi incelendiği zaman, Türkiye’nin genel mutluluk seviyesi ile benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Ancak, yüzdesel olarak incelendiğinde kadınların mutluluk seviyesinin Türkiye’nin genel mutluluk seviyesinden biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Mutlu olduklarını ifade eden kadınların oranı, 2013 yılında % 61,86 olurken, 2020 yılında ise bu oran % 53,09 olmuştur ve Türkiye geneli mutluluk seviyesinden % 4,88 fazla olduğu görülmektedir.

2.1.5.2.2. Erkeklerin Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

Türkiye’de cinsiyete göre mutluluk seviyesinin araştırılacağı bu bölümde, erkeklerin mutluluk seviyelerinin nasıl değiştiği incelenecektir.

Tablo 2.8. Türkiye’de Erkeklerin Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

%

Yıl	Mutlu	Orta	Mutsuz
2013	56,08	32,01	11,9
2014	51,96	34,91	13,14
2015	52,9	34,31	12,78
2016	58,06	30,22	11,72
2017	53,62	33,83	12,55
2018	49,61	36,38	14,01
2019	47,55	37,06	15,38
2020	43,22	39,2	17,58

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Türkiye’deki erkeklerin mutluluk seviyesine bakıldığında, Türkiye geneli mutluluk seviyesinden ve kadınların mutluluk seviyesinden daha düşük olduğu görülmektedir. 2020 yılı verilerine göre, erkeklerin mutluluk seviyesi % 43,22 olmuştur.

2020 yılı Türkiye geneli mutluluk seviyesinin, % 48,21 olduğu ve kadınların mutluluk seviyesinin ise, % 53,09 olduğu görülmekteydi. Erkeklerin mutluluk seviyeleri, kadınların mutluluk seviyelerinden % 9,87 daha az olmuştur. Tablo 2.7. ve Tablo 2.8. karşılaştırıldığı zaman, erkeklerin kadınlardan daha mutsuz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kadınların % 11,5’i mutsuz olduğunu belirtirken, erkeklerin ise % 17,58’si mutsuz olduğunu belirtmiştir.

2.1.5.3. Türkiye’de Medeni Duruma Göre Mutluluk (2013-2020)

Türkiye’deki insanların medeni durumlarının inceleneceği bu bölümde evli olan ve evli olmayan insanların mutluluk düzeyleri değerlendirilecektir. TÜİK, anketinin ilk kısmında kişinin yaşı, cinsiyeti ve medeni durumu hakkında sorular yer almaktadır. Türkiye geneli mutluluk düzeyi araştırılırken elde edilen veriler, evli ve evli olmayan kişilerin tamamını kapsamaktadır.

Bu bölümdeki veriler, Türkiye’nin genel mutluluk düzeyi içerisindeki “Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?” sorusundan elde edilen veriler içerisinde, evli ve evli olmayan kişilerin verdikleri cevaplar dahilinde, TÜİK tarafından medeni duruma göre mutluluk düzeyleri ayrıştırılarak oluşturulmuştur. Ayrıştırılan veriler, evli mutlu, orta ve mutsuz olanları; evli olmayan mutlu, orta ve mutsuz olanları ifade etmektedir. Bu çalışmamızda, TÜİK verilerini evli ve evli olmayan “mutlu¹⁰ ve mutsuz¹¹” olmak üzere iki gösterge şeklinde inceleyeceğiz.

Tablo 2.9. Türkiye’nin Medeni Durumuna Göre Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

%

Yıl	Evli		Evli Olmayan	
	Mutlu	Mutsuz	Mutlu	Mutsuz
2013	61,3	9,5	53,6	13,9
2014	58,9	10,2	50	15,4
2015	59,6	9,5	49,5	15,9
2016	64,7	8,3	53,5	15,4
2017	60,6	9,8	52,4	13,9
2018	56,3	10,8	46,7	15
2019	55,6	11,5	45,1	16,6
2020	51,7	12,2	41,3	19

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Türkiye’deki medeni durum incelendiği zaman, 2013 yılında evli ve mutlu olduklarını ifade eden insanların mutluluk düzeyi % 61,3 olarak gerçekleşirken, evli olmayan ve mutlu olduklarını ifade eden insanlarda % 53,6 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı verilerine bakıldığında ise, evli olup mutlu olan insanların oranı % 51,7 olurken, evli olmayıp mutlu olan

¹⁰ Mutlu göstergesinin içerisinde çok mutlu gösterge değerleri dahil edilmiştir.

¹¹ Mutsuz göstergesinin içerisinde çok mutsuz gösterge değerleri de yer almaktadır.

insanların oranı % 41,3 olmuştur. 2013 yılından itibaren 2020 yılı da dahil olmak üzere veriler incelendiği zaman, evli olan insanların evli olmayanlardan daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2.1.5.4. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Mutluluk (2013-2020)

Eğitim düzeyi ile mutluluk arasındaki ilişkinin inceleneceği bu bölümde hangi eğitim seviyesindeki insanların daha mutlu olduğu araştırılacaktır. TÜİK, YMA verilerine göre insanların eğitim düzeyleri ise, “bir okul bitirmede, ilkokul, ilköğretim veya ortaöğretim, lise ve dengi okul ve üniversite ve yüksekokul” olmak üzere 5 sınıfa ayrılmıştır.

Bu bölümdeki veriler, Türkiye’nin genel mutluluk düzeyi içerisindeki “Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?” sorusundan elde edilen veriler içerisinde, TÜİK, Türkiye geneli mutluluk düzeyi hesaplamasını eğitim durumuna göre ayırıştırarak oluşturmuştur. Çok mutlu gösterge değerleri mutlu göstergesinin içine dahil edilerek eğitim durumuna göre mutluluk düzeyleri hesaplanmıştır.

Tablo 2.10. Türkiye’nin Eğitim Durumuna Göre Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

%

Yıl	Bir Okul Bitirmede	İlkokul	İlköğretim veya Ortaöğretim	Lise ve Dengi Okul	Üniversite ve Yüksekokul
2013	59,81	57,25	58,4	59,76	62,5
2014	57,92	54,76	55,8	55,15	60,22
2015	57,75	54,04	57,97	56,49	59,54
2016	63,54	62,94	61,44	57,81	60,15
2017	62,52	57,66	56,12	57,39	56,92
2018	59,02	52,28	52,61	51,27	53,89
2019	55,45	51,81	52,31	50,75	52,7
2020	54,38	50,27	44,16	46,76	46,15

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verileri yazar tarafından düzenlenmiştir.

Eğitim durumuna göre mutluluk düzeyi incelendiğinde, 2013 yılında “üniversite” mezunu insanların % 62,5 ile daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılırken, 2020 verilerine bakıldığında ise, “bir okul bitirmeyen” insanların % 54,38 ile daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun nedeni olarak; değişen hayat şartları, üniversite mezunlarının iş bulma konusunda zorlanmaları, toplumsal algı ve kişisel beklentilerden kaynaklandığı söylenebilir.

2.1.5.5. Türkiye’de Gelir Gruplarına Göre Mutluluk (2013-2020)

Gelir ile mutluluk arasındaki ilişkinin inceleneceği bu bölümde, gelir gruplarına göre mutluluk düzeyinin hangi gelir grubunda nasıl değiştiği araştırılacaktır. TÜİK, Yaşam memnuniyeti araştırmasında anketörler insanlara şu soruyu sormaktadır:

- “Hanenizin aylık toplam geliri (maaş, ücret, kira, faiz, müteşebbis vb. gelirleri) şimdi okuyacağım gelir gruplarından hangisine girmektedir?”

Bu bölümdeki veriler, Türkiye’nin genel mutluluk düzeyi içerisindeki “Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?” sorusundan elde edilen veriler içerisinde, gelir gruplarına göre kişilerin verdikleri cevaplar dahilinde, TÜİK tarafından gelir gruplarına göre mutluluk düzeyleri ayrıştırılarak oluşturulmuştur.

Bu çalışmamızda, TÜİK verilerini “mutlu¹², orta ve mutsuz¹³” olmak üzere iki gösterge şeklinde inceleyeceğiz. TÜİK, Yaşam memnuniyeti araştırması 2013-2020 verilerini kapsamaktadır. Aşağıdaki tablo 2.11.’de hanehalkının gelir gruplarına göre mutluluk düzeyleri yer almaktadır.

Tablo 2.11. Türkiye’nin Gelir Gruplarına Göre Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

%

Yıl	Gelir Grubu	Mutlu	Orta	Mutsuz
2013	0-1080 TL	54,76	29,98	15,25
	1081-1550 TL	58,4	31,49	10,1
	1551-2170 TL	60,07	31,28	8,64
	2171-3180 TL	62,1	30,83	7,07
	3181 TL +	67,4	26,8	5,8
2014	0-1179 TL	50,88	32,26	16,88
	1180-1692 TL	55,82	32,57	11,61
	1693-2369 TL	55,22	33,97	10,8
	2370-3471 TL	58,78	32,48	8,73
	3472 TL +	65,42	27,85	6,73
2015	0-1264 TL	50,26	33,65	16,09
	1265-1814 TL	57	31,42	11,58
	1815-2540 TL	57,47	32,65	9,88
	2541-3721 TL	59,61	30,64	9,75
	3722 TL +	62,32	30,57	7,11
2016	0-1361 TL	57,49	26,86	15,66
	1362-1953 TL	58,21	29,59	12,2
	1954-2734 TL	60,09	30,98	8,93
	2735-4005 TL	65,29	27,29	7,42

¹² Mutlu göstergesinin içerisinde çok mutlu gösterge değerleri dahil edilmiştir.

¹³ Mutsuz göstergesinin içerisinde çok mutsuz gösterge değerleri de yer almaktadır.

	4006 TL +	65,81	26,67	7,53
2017	0-1509 TL	53,76	30,19	16,04
	1510-2166 TL	59,42	27,35	13,23
	2167-3032 TL	59,13	31	9,87
	3033-4442 TL	55,73	35,68	8,59
	4443 TL +	62,52	30,6	6,88
2018	0-1741 TL	49,68	34,66	15,65
	1742-2499 TL	52,52	34,7	12,78
	2500-3499 TL	53,17	33,87	12,96
	3500-5126 TL	52,5	36,66	10,84
	5127 TL +	60,26	31,81	7,93
2019	0-2015 TL	49,38	31,78	18,84
	2016-2892 TL	51,5	35,32	13,19
	2893-4049 TL	49,07	37,26	13,67
	4050-5932 TL	53,64	35,15	11,21
	5933 TL +	58,52	33,02	8,46
2020	0-2269 TL	42,58	35,19	22,23
	2270-3257 TL	46,44	38,11	15,44
	3258-4560 TL	48,4	38,77	12,83
	4561-6680 TL	50,15	39,31	10,55
	6681 TL+	55,48	34,15	10,36

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Mutluluk ve gelir arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Hanehalkı gelir grubu arttıkça, insanların mutluluk düzeyi de artmaktadır. 2013-2020 yılları hanehalkı gelir gruplarına göre insanların mutluluk düzeyleri incelendiği zaman;

2013 yılında en düşük hanehalkı gelir grubundaki mutluluk oranı % 54,76 olurken, en yüksek hanehalkı gelir grubundaki mutluluk oranı % 67,4 olmuştur. Mutsuzluğun ise, gelir grubu yükseldikçe azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. En düşük gelir grubundaki hanehalkının mutsuzluk oranı % 15,25 olurken, en yüksek gelir grubundaki hanehalkının mutsuzluk oranının % 5,8 olduğu tespit edilmiştir.

2014 yılında en düşük gelir grubundaki insanların % 50,88'i mutlu iken, en yüksek gelir grubundaki insanların ise % 65,42'si mutlu olmuştur. Mutsuzluk oranının ise, hanehalkı gelir grubu arttıkça düştüğü tekrar tespit edilmiştir. En düşük gelir grubundaki insanların % 16,88'i mutsuz iken, en yüksek gelir grubundaki insanların ise % 6,73'ünün mutsuz olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2015 yılında en düşük hanehalkı gelir aralığında; mutluluk oranı % 50,26 olurken, en yüksek hanehalkı gelir aralığında mutluluk oranı % 62,32 olmuştur. Gelir artıkça mutsuzluğun azaldığı sonucuna tekrar ulaşılmıştır. En düşük hanehalkı gelir grubundaki insanların mutsuzluk oranı % 16,09 olurken, en yüksek gelir grubundaki insanlardaki mutsuzluk oranının % 7,11 olduğu görülmektedir.

2016 yılında en düşük gelir grubundaki insanların % 57,49'ı mutlu iken, en yüksek gelir grubundaki insanların ise % 65,81'i mutlu olmuştur. Mutsuzluğun ise, gelir grubu yükseldikçe tekrar azaldığı saptanmıştır. En düşük gelir grubundaki insanların % 15,66'sı mutsuz iken, en yüksek gelir grubundaki insanların ise % 7,53'ünün mutsuz olduğu saptanmıştır.

2017 yılında en düşük hanehalkı gelir grubundaki mutluluk oranı % 53,76 olurken, en yüksek gelir grubundaki mutluluk oranı % 62,52 olmuştur. Mutsuzluk oranının ise, hanehalkı gelir grubu yükseldikçe azaldığı tekrar görülmektedir. En düşük hanehalkı gelir grubundaki mutsuzluk oranı % 16,04 olurken, en yüksek gelir grubundaki mutsuzluk oranının % 6,88 olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2018 yılında en düşük gelir aralığındaki insanların % 49,68'i mutlu iken, en yüksek gelir aralığındaki insanların % 60,26'sı mutlu olmuştur. Gelir artıkça mutsuzluğun azaldığı sonucuna tekrar ulaşılmaktadır. En düşük gelir grubundaki insanların % 15,65'i mutsuz iken, en yüksek gelir grubundaki insanların ise % 7,93'ünün mutsuz olduğu tespit edilmiştir.

2019 yılında en düşük hanehalkı gelir grubundaki mutluluk oranı % 49,38 olurken, en yüksek gelir grubundaki insanların mutluluk oranı % 58,52 olmuştur. Mutsuzluğun ise, gelir grubu yükseldikçe tekrar düştüğü tespit edilmiştir. En düşük hanehalkı gelir grubundaki mutsuzluk oranı % 18,84 olurken, en yüksek gelir grubundaki mutsuzluk oranının % 8,46 olduğu saptanmıştır.

2020 yılında en düşük gelir grubundaki insanların % 42,58'i mutlu iken, en yüksek gelir grubundaki insanlardaki % 55,48'i mutlu olmuştur. Mutsuzluk oranının ise, hanehalkı gelir grubu artıkça azaldığı tekrar tespit edilmiştir. En düşük gelir grubundaki insanların % 22,23'ü mutsuz iken, en yüksek gelir grubundaki insanların ise % 10,36'sının mutsuz olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2013-2020 yılları TÜİK verilerine göre, gelir gruplarına göre mutluluk düzeyinin değerlendirilmesi sonucunda; Türkiye'de mutluluğun insanların gelirinin artmasına bağlı olarak arttığı tespit edilmiştir. Yükselen gelir insanların mutluluğunu pozitif olarak etkilerken, düşük gelir insanların mutluluğunu negatif etkilemektedir.

2.1.5.6. Türkiye’deki İnsanların Mutluluk Kaynağı Olan Değerler

İnsanların mutluluk kaynağı olan değerlerin ele alınacağı bu bölümde, TÜİK tarafından insanlara yöneltilen;

- “Sizi hayatta en çok ne mutlu eder?”

sorusunun cevapları, Yaşam memnuniyeti araştırma anketinde “sağlık, sevgi, başarı, para, iş ve diğer” olmak üzere 6 kategoriye ayrılmıştır. Öncelikli olarak, kadınların mutluluk kaynağı olan değerler incelenerek daha net görebilmek için grafik yardımıyla gösterilecektir. Daha sonra ise erkeklerin mutluluk kaynağı olan değerler tablo yardımıyla incelenerek daha net görebilmek için tekrar grafik yardımıyla gösterilecektir.

2.1.5.6.1. Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020)

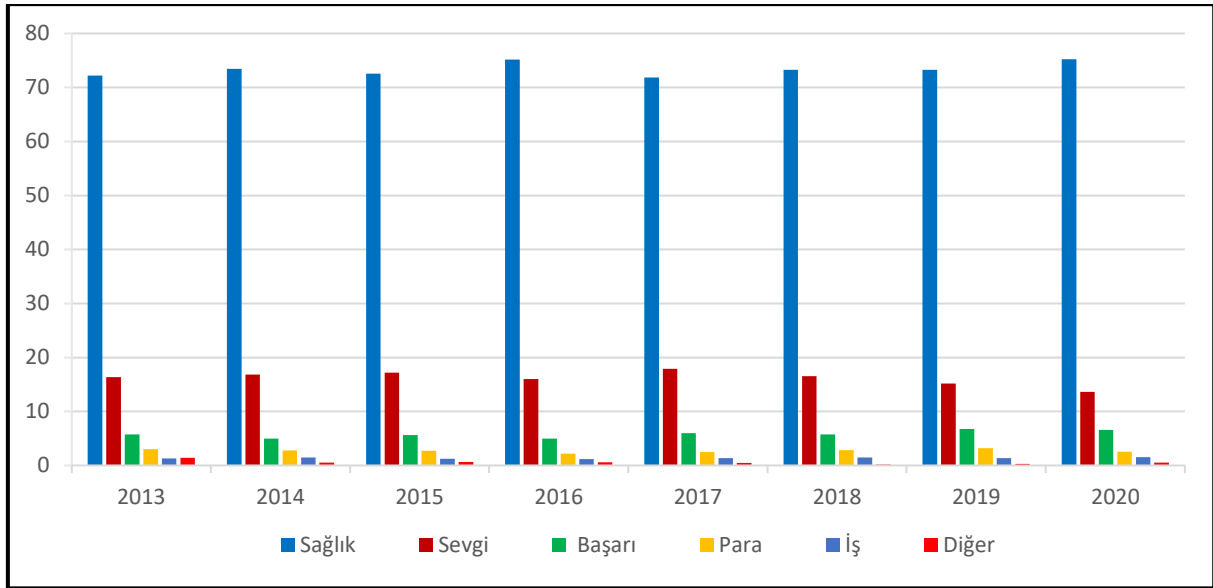
Tablo 2.12. Türkiye’de Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020)

Yıl	Sağlık	Sevgi	Başarı	Para	İş	Diğer ¹⁴	%
2013	72,19	16,35	5,72	3,03	1,31	1,39	
2014	73,45	16,84	4,96	2,76	1,45	0,55	
2015	72,54	17,21	5,62	2,75	1,26	0,63	
2016	75,15	15,98	4,95	2,18	1,15	0,59	
2017	71,82	17,89	6	2,51	1,34	0,44	
2018	73,28	16,51	5,73	2,85	1,47	0,15	
2019	73,29	15,16	6,73	3,2	1,34	0,28	
2020	75,22	13,61	6,56	2,52	1,56	0,53	

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Kadınların mutluluk kaynağı olan değerlere bakıldığında, 2013 yılından itibaren en önemli değişkenin sağlık olduğu görülmektedir. Sağlık durumunun iyi olması insanları olumlu etkilemekteydi ve mutluluk seviyelerinin yüksek olmasına neden olmaktaydı. 2020 yılı verileri kadınların mutluluk kaynağı olan değerlere göre; sağlık % 75,22, sevgi % 13,61, başarı % 6,56, para % 2,52, iş % 1,56 ve diğer % 0,53 olmuştur. Sağlıklı olmanın insanlar için önemli olduğu ve kadınların mutluluğunu etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

¹⁴ Güç.

Grafik 2.2. Türkiye'deki Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020)

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Kadınların mutluluk kaynağı olan değerler incelendiğinde, kadınların ankete verdiği cevaplara göre “sağlık” ilk sırada yer almaktadır. İkinci olarak, “sevgi” en önemli mutluluk değeridir. “Başarı” ise kadınların önem verdiği genel olarak üçüncü sırada yer alan bir değer olmuştur. Daha sonra sırasıyla “para, iş ve diğer” seçenekleri gelmektedir.

2.1.5.6.2. Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020)

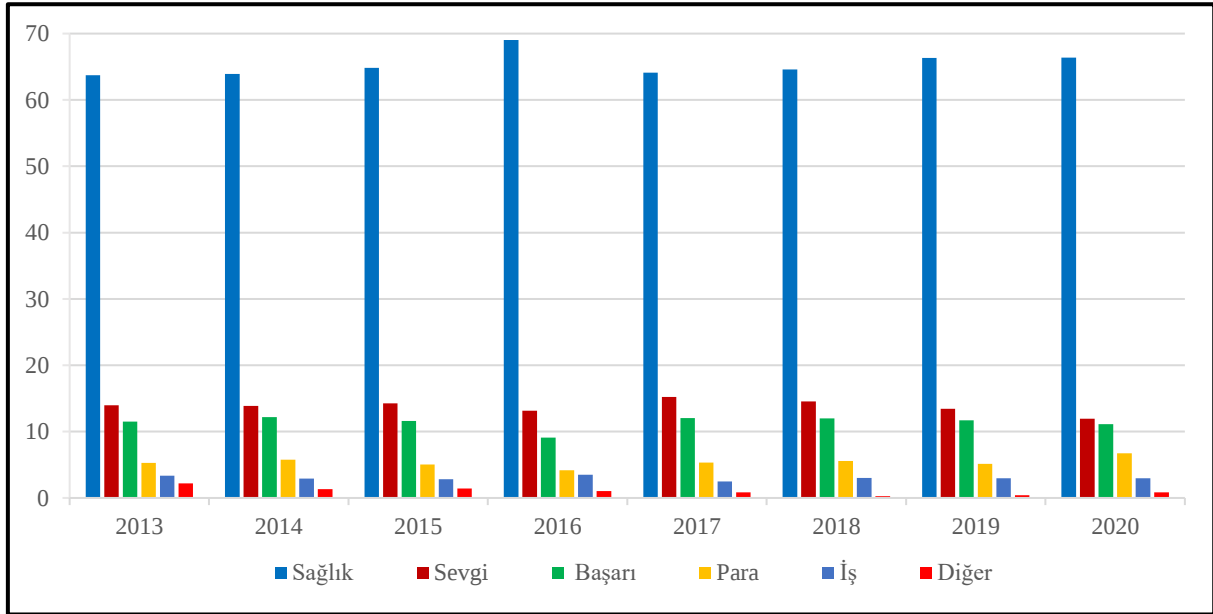
Tablo 2.13. Türkiye’de Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020) %

Yıl	Sağlık	Sevgi	Başarı	Para	İş	Diğer ¹⁵
2013	63,71	13,96	11,52	5,29	3,35	2,18
2014	63,91	13,89	12,21	5,76	2,91	1,32
2015	64,85	14,28	11,59	5,04	2,82	1,42
2016	69,04	13,17	9,09	4,18	3,48	1,05
2017	64,12	15,21	12,02	5,34	2,47	0,84
2018	64,59	14,54	11,99	5,58	3,03	0,27
2019	66,34	13,45	11,69	5,15	2,95	0,42
2020	66,39	11,93	11,11	6,73	2,98	0,86

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

¹⁵ Güç.

Erkeklerin mutluluk kaynağı olan değerler incelendiğinde, 2013 yılından itibaren en önemli değişkenin kadınlarda olduğu gibi sağlık olduğu dikkat çekmektedir. 2020 yılı verilerine göre erkeklerin mutluluk kaynağı olan değerler: sağlık % 66,39, sevgi % 11,93, başarı % 11,11, para % 6,73, iş % 2,98 ve diğer % 0,86 olmuştur. Sağlıklı olmanın erkekler için de mutluluğu etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Grafik 2.3. Türkiye’deki Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Değerler (2013-2020)

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Erkeklerin mutluluk kaynağı olan değerler incelendiğinde, erkeklerin ankete verdiği cevaplara göre “sağlık” ilk sırada yer almaktadır. Erkekler için de ikinci olarak, “sevgi” en önemli mutluluk değeridir. “Başarı” ise erkekler için üçüncü sırada yer almakta ve kadınların yüzdesel oranından daha yüksek olduğu grafik yardımıyla görülmektedir. Buradan, başarının erkekler için kadınlardan daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Daha sonra, tekrar sırasıyla “para, iş ve diğer” seçenekleri gelmektedir.

2.1.5.7. Türkiye’deki İnsanların Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler

İnsanların mutluluk kaynağı olan kişilerin ele alınacağı bu bölümde, TÜİK tarafından insanlara yöneltilen;

- “Sizi hayatta en çok kim mutlu eder?”

sorusunun cevapları, Yaşam memnuniyeti araştırma anketinde “tüm aile, eş, çocuklar, kendisi, anne/baba, torunlar ve diğer” şeklinde 7 kategoriye ayrılmıştır. Öncelikli olarak, kadınların mutluluk kaynağı olan kişiler incelenerek grafik yardımıyla gösterilecektir. Daha sonra erkeklerin mutluluk kaynağı olan kişiler incelenerek grafik yardımıyla gösterilecektir. Bu bölümdeki, TÜİK Yaşam memnuniyeti araştırma verileri, 2013-2020 yıllarını kapsamaktadır.

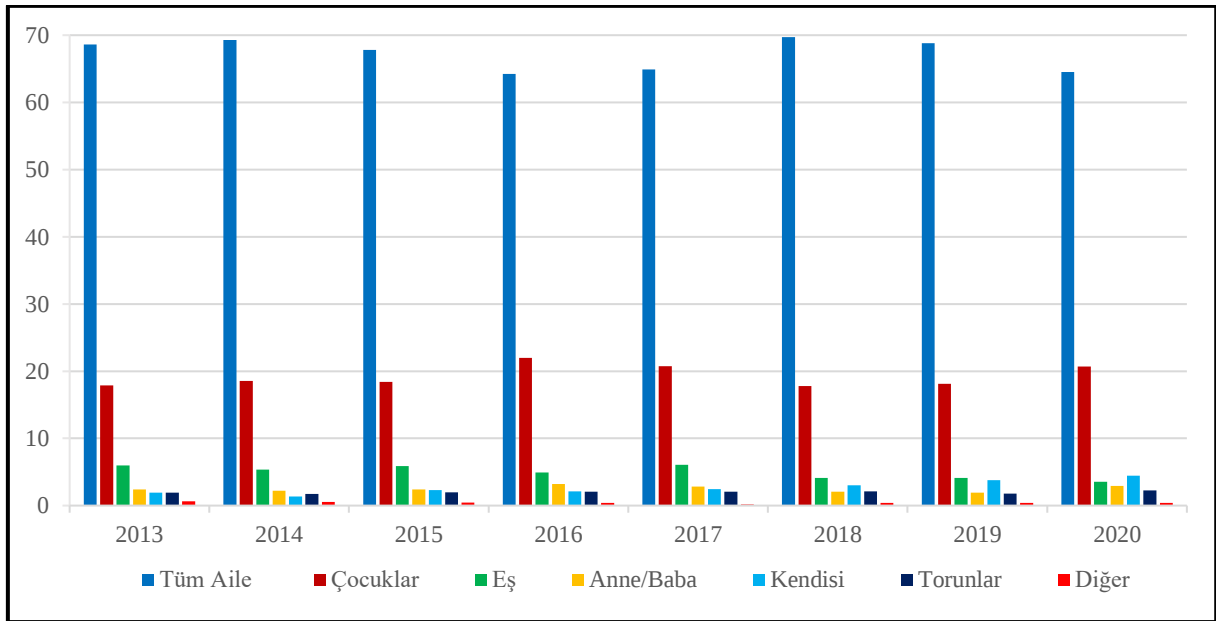
2.1.5.7.1. Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020)

Tablo 2.14. Türkiye’de Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020)

Yıl	Tüm Aile	Çocuklar	Eş	Anne/Baba	Kendisi	Torunlar	Diğer ¹⁶
2013	68,62	17,89	5,96	2,38	1,92	1,91	0,63
2014	69,31	18,53	5,35	2,22	1,33	1,71	0,52
2015	67,8	18,4	5,89	2,4	2,29	1,98	0,47
2016	64,26	21,96	4,93	3,23	2,12	2,09	0,4
2017	64,9	20,74	6,05	2,84	2,44	2,06	0,15
2018	69,73	17,81	4,1	2,05	3,03	2,1	0,38
2019	68,81	18,13	4,12	1,93	3,77	1,77	0,4
2020	64,51	20,68	3,52	2,91	4,46	2,28	0,38

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Kadınların mutluluk kaynağı olan kişilere bakıldığında, 2013 yılından itibaren en önemli kişinin tüm aile olduğu görülmektedir. 2020 yılı verilerine göre kadınların mutluluk kaynağı olan kişiler; tüm aile % 64,51, çocuklar % 20,68, eş % 3,52, anne/baba % 2,91, kendisi % 4,46, torunlar % 2,28 ve diğer % 0,38 olmuştur. Ailenin insanlar için en önemli olduğu ve kadınlar için mutluluk kaynağı olan en önemli kişinin tüm aile olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Grafik 2.4. Türkiye’deki Kadınların Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020)

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

¹⁶ Arkadaşlar ve yeğenler.

Kadınların mutluluk kaynağı olan kişiler incelendiğinde, kadınların ankete verdiği cevaplara göre “tüm aile” ilk sırada yer almaktadır. İkinci olarak, “çocuklar” gelmektedir. Üçüncü sırada ise 2020 yılına kadar verilen cevaplarda “eşler” yer almaktaydı. Ancak, 2020 yılı verilerine göre, kadınların mutluluk kaynağı olan kişi değişmiş ve üçüncü sırada “kendilerini” mutluluk kaynağı olarak görmüşlerdir. “eşleri” ise, dördüncü sırada yer almıştır. “anne/baba” ise, beşinci sırada mutluluk kaynağı olan kişiler olarak yer almaktadır. Kadınlar için mutluluk kaynağı olan kişilerde “torunlar” altıncı sırada yer almıştır ve “diğer” ise son sırada yer almaktadır.

2.1.5.7.2. Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020)

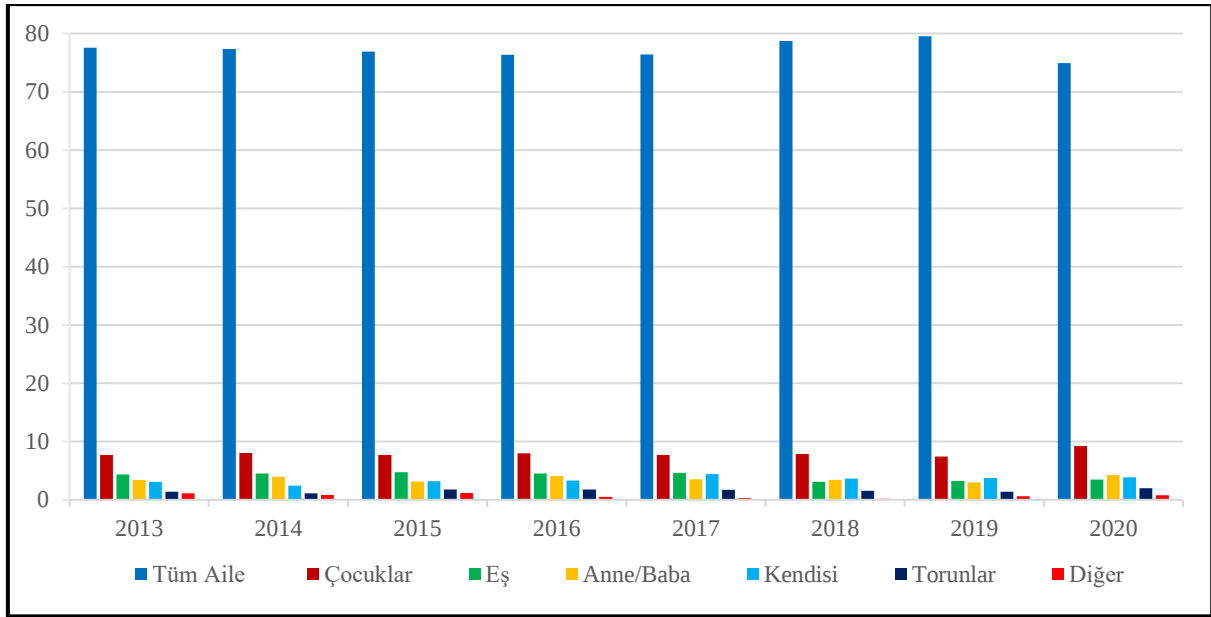
Tablo 2.15. Türkiye’de Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020)

Yıl	Tüm Aile	Çocuklar	Eş	Anne/Baba	Kendisi	Torunlar	Diğer ¹⁷
2013	77,57	7,68	4,38	3,4	3,09	1,41	1,1
2014	77,34	8,02	4,54	3,97	2,43	1,12	0,87
2015	76,89	7,7	4,72	3,13	3,22	1,78	1,18
2016	76,35	7,99	4,52	4,06	3,31	1,76	0,52
2017	76,43	7,73	4,64	3,54	4,44	1,72	0,31
2018	78,73	7,85	3,12	3,43	3,64	1,54	0,16
2019	79,55	7,41	3,24	3,01	3,78	1,41	0,6
2020	74,94	9,23	3,47	4,23	3,89	2,02	0,77

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Erkeklerin mutluluk kaynağı olan kişilere bakıldığında, 2013 yılından itibaren en önemli kişinin tüm aile olduğu görülmektedir. 2020 yılı verileri erkeklerin mutluluk kaynağı olan kişiler; tüm aile % 74,94, çocuklar % 9,23, eş % 3,47, anne/baba % 4,23, kendisi % 3,89, torunlar % 2,02 ve diğer % 0,77 olarak bulunmuştur. Ailenin en önemli unsur olduğu erkekler için de mutluluk kaynağı olan en önemli kişinin tüm aile olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

¹⁷ Arkadaşlar ve yeğenler.

Grafik 2.5. Türkiye’deki Erkeklerin Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler (2013-2020)

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Erkeklerin mutluluk kaynağı olan kişiler incelendiğinde, erkeklerin ankete verdiği cevaplara göre “tüm aile” ilk sırada yer almaktadır. İkinci olarak, “çocuklar” gelmektedir. Üçüncü sırada ise, 2018 yılına kadar verilen cevaplarda “eşleri” gelmekteydi. Ancak, 2018 yılında ve sonrasında erkeklerin mutluluk kaynağı olan kişi değişmiş ve üçüncü sırada “kendilerini” mutluluk kaynağı olarak görmüşlerdir. Erkeklerin “anne/babası” mutluluk kaynağı olan dördüncü sıradaki yer alan kişilerdir. Beşinci sırada ise, eşleri yer almaktadır. Altıncı sırada “torunlar” yer almıştır ve “diğer” ise son sırada yer almaktadır.

Türkiye’nin genel mutluluk düzeyi; cinsiyet, medeni durum, eğitim, insanların mutluluk kaynağı olan değerler ve kişiler olmak üzere tekrar genel olarak değerlendirilmesi sonucunda;

2020 yılı verilerine göre, insanların büyük çoğunluğunun % 48,21’inin mutlu olduğunu beyan ettikleri, % 37,29’unun ne mutlu ne de mutsuz olduklarını ifade ettikleri ve % 14,5’inin ise mutsuz olduğunu belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsiyete göre mutluluk düzeylerinin değerlendirilmesi sonucunda ise, kadınların erkeklerden daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2020 yılı verilerine göre, kadınların mutluluk düzeyi % 53,09 olurken, erkeklerin mutluluk düzeyi ise % 43,22 olmuştur.

Medeni duruma göre mutluluk düzeylerinin değerlendirilmesi sonucunda ise, evli olanların evli olmayanlardan daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2020 yılı verilerine göre, evli olanların mutluluk düzeyi % 51,7 olurken, evli olmayanların mutluluk düzeyi ise % 41,3 olmuştur.

Eğitim duruma göre mutluluk düzeylerinin değerlendirilmesi sonucunda ise, 2013 yılında üniversite ve yüksekokul mezunlarının % 62,5’i daha mutlu olduğunu ifade etmişlerdir.

Ancak, 2020 yılı verileri incelendiğinde ise bu durum değişerek, bir okul bitirmeyen insanların mutluluk düzeyi % 54,38 ile en yüksek orana sahip olmuş ve bir okul bitirmeyenlerin daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gelir gruplarına göre hanehalkının mutluluk düzeylerinin değerlendirilmesi sonucunda ise, gelir grupları artıkça mutluluğun arttığı tespit edilmiştir. 2020 yılı verilerine göre, en düşük gelir grubunun mutluluk düzeyi % 42,58 olurken, en yüksek gelir grubunda ise % 55,48 olduğu saptanmıştır.

İnsanların mutluluk kaynağı olan değerler incelendiğinde, 2020 yılı verilerine göre, kadınlar için ilk sırada sağlık gelmektedir. Daha sonra sırasıyla; sevgi, başarı, para ve iş geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Erkekler için değerlendirme yapıldığında ise kadınlardaki gibi sağlık ilk sırada yer almıştır. Daha sonra sırasıyla; sevgi, başarı, para ve iş geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, yüzdesel olarak erkekler için başarının kadınlardan daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İnsanların mutluluk kaynağı olan kişiler incelendiğinde, 2020 yılı verilerine göre,

İlk olarak, kadınların mutluluk kaynağı olan kişiler değerlendirildiğinde; ilk sırada tüm ailenin, daha sonra çocukların geldiği, üçüncü sırada ise, 2020 yılına kadar eş gelmekte iken, 2020 yılında ise mutluluk kaynağı olarak kendilerini görmeye başladıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca, kadınlar için eş dördüncü sırada, anne/baba ise beşinci sırada ve torunlar ise altıncı sırada yer aldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

İkinci olarak, erkeklerin mutluluk kaynağı olan kişiler değerlendirildiğinde;

İlk sırada tekrar tüm ailenin, daha sonra çocukların geldiği, 2018 yılına kadar üçüncü sırada eş gelmekte iken, 2018 yılından itibaren kendilerini mutluluk kaynağı olarak gördükleri sonuçlarına ulaşılmıştır. İlaveten, erkeklerde dördüncü sırada anne/baba gelirken, beşinci sırada eş ve altıncı sırada torunlar geldiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

İnsanların hayatında meydana gelen; başka bir eve taşınmak, çocuk sahibi olmak, terfi etmek, mezun olmak, evlenmek, üniversiteyi kazanmak, askerden terhis olmak ve hapisneden tahliye olmak gibi değişiklikler mutluluk düzeylerini artırmaktadır.

Ciddi bir sağlık sorunu yaşamak ise mutluluk düzeyini azaltmaktadır. Daha önce de insanların mutluluk kaynağı olan kişiler bölümünde sağlığın insanlar için en önemli değişken olduğuna değinmiştik. Aileden birini kaybetmek de, mutluluk düzeyini azaltmaktadır. İnsanların mutluluğu kaynağı olan kişiler bölümünde ailenin, kadın ve erkeklerde en önemli unsur olduğunu görmüştük. Sosyal ve kişisel değişiklikler insanların mutluluk düzeylerini ya artırmakta ya da azaltmaktadır (TÜİK, YMA 2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞ VE MUTLULUK ARASINDAKİ, U İLİŞKİSİNİN: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2013-2020)

3.1. Yaş ve Mutluluk Arasındaki, U İlişkisi Üzerine Bir Literatür Taraması

Yaş, mutluluğu etkileyen sosyo-demografik değişkenlerin başında gelmektedir. Literatürdeki, yaş ile mutluluk arasındaki bağlantının incelendiği çoğu çalışma, yaş ile mutluluk arasındaki ilişkinin U şeklinde olduğu yönündedir. Ayrıca, belli yaş aralığındaki bireylerin mutluluk seviyelerinin diğerlerinden daha fazla olduğu fark edilmiştir.

Myers ve Diener (1995), yaş ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelediklerinde, mutluluk seviyesinin ilerleyen yaşlarda giderek yükseldiğini fark etmişlerdir. Yaş ile mutluluk arasındaki ilişkinin U biçiminde olacağını ifade etmişlerdir.

Oswald (1997), mutluluk ile cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim ve iş arasındaki ilişkiyi “eurobarometer” anketlerinden¹⁸ yararlanarak araştırmıştır. Anket sonuçlarına göre; kadınların, iyi eğitilmiş bireylerin, serbest meslek çalışanlarının ve emekli olanların daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşsizlik ise, mutsuzluğu artırmaktadır. Mutluluk ile yaş arasında U şeklinde bir ilişki vardır ve mutluluk 30’lu yaşlarda minimum olmaktadır.

Gerdtham ve Johannesson (2001), sosyo-demografik değişkenlerin mutluluk üzerindeki etkilerini araştırmışlar. Yaş ve mutluluk arasında U biçiminde bir ilişkinin geçerli olduğunu ve mutluluk eğrisinin 45-64 yaş aralığındaki insanlarda minimum olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Frey ve Stutzer (2002b), yaş ile mutluluk arasında U biçiminde bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır. Gençlerin ve yaşlıların mutluluk seviyeleri daha yüksek olurken, orta yaş grubundaki insanların ise daha az olmaktadır. Minimum mutluluk seviyesine sahip olan bu yaş aralığı ise, 32 ile 50 yaş arasında olan insanlardır.

Blanchflower ve Oswald' a (2004) göre, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişki vardır. Bu ilişki ergenlik döneminde yüksek olmakta; 30’lu yaşlarda düşmekte ve insanlar emekli olunca yeniden artığına işaret etmişlerdir.

Helliwell ve Putnam (2004), Dünya değerler araştırması anketi¹⁹ uygulayarak elde ettikleri sonuçlara göre; 35-44 yaş ile 45-54 yaş aralığındaki bireylerin mutluluklarının gittikçe

¹⁸ Avrobarometre, 1973’te Avrupa komisyonu tarafından kurulmuştur. Avrobarometre anketi, Avrupa Birliğine üye olan vatandaşların AB ile ilgili siyasi veya toplumsal konulardaki düşüncelerini düzenli bir şekilde takip etmek için kullanılan bir araçtır. Anket yöntemi; yüz yüze, telefon ve bilgisayar ortamında online olarak yapılmaktadır (<https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer> (erişim tarihi: 05.12.2021)).

¹⁹ 1981 yılından itibaren yapılmaya başlanan, merkezi İsveç’in başkenti Stockholm’ da bulunan, toplumsal ve politik değerlerin insanların hayatları üzerindeki etkilerinin incelendiği anket çalışmasıdır (<https://www.worldvaluessurvey.org/WVSCContents.jsp> (erişim tarihi: 05.12.2021)).

azaldığı, 65 yaş ve üstündeki bireylerin ise en yüksek mutluluk düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. İlerleyen yaşla birlikte sağlık problemleri artmasına rağmen, yaşlı insanların hayatlarından daha fazla memnun olduğu gözlemlenmiştir. Son otuz yılı kapsayan “Eurobarometer” veri sonuçlarına bakıldığında, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Peiro (2006), hem sosyal hem de ekonomik koşulların mutluluğu nasıl etkilediğini on beş²⁰ ülke için araştırmış ve yaş, medeni durum ve sağlık arasında kuvvetli bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Peiro’ a göre, yaş gruplarına göre mutluluk eğrisi U biçiminde, parabolik bir eğridir; belirli yaş aralıklarında azalmakta daha sonra ise artmaktadır. İnsanların minimum mutlu olduğu yaş aralığı ise, 40’lı yaşlara denk gelmektedir.

Blanchflower ve Oswald (2008), 72 Ülkenin yaş ile mutluluk arasındaki ilişkisini incelemişlerdir. Arnavutluk, Arjantin, Avustralya, Azerbaycan, Belarus, Belçika, Bosna, Brezilya, Brunei, Bulgaristan, Kamboçya, Şili, Ekvador, Kolombiya, Kanada, Kosta Rika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, El Salvador, Dominik Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Laos, Fransa, Almanya, Yunanistan, Honduras, Macaristan, Irak, İrlanda, Çin, İsrail, İtalya, Japonya, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Makedonya, Malta, Meksika, Myanmar, Hollanda, Nikaragua, Nijerya, Norveç, Paraguay, Peru, Filipinler, Polonya, Portekiz, ABD, Porto Riko, Romanya, Rusya, İzlanda, Sırbistan, Singapur, Slovakya, Güney Afrika, Güney Kore, İspanya, Tanzanya, İsveç, Türkiye, İngiltere, Ukrayna, İsviçre, Uruguay, Özbekistan ve Zimbabve ülkelerinde istatistiksel olarak U şeklinde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Dünya değerler araştırmasına göre, Türkiye’nin yaş ile mutluluk arasındaki U şeklinin minimum yaşı, 45 olarak bulunmuştur.

Kahyaoğlu (2008), TÜİK Yaşam memnuniyeti araştırması 2004 verilerini kullanarak mutluluğu etkileyen değişkenleri sıralı probit modeli²¹ ile incelemiştir. Bulgulara göre; kadınların daha mutlu olduğu, gelirin mutluluğu artırıcı etkisinin olduğu ve yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. U şeklindeki bu ilişkideki minimum mutluluk yaş aralığı ise, 36-45 olan insanlarda görülmektedir. En mutlu olan yaş grubu ise 18-25 yaş aralığındaki insanlar olmuştur.

Lelkes (2008), iktisat yazınında yaş ile mutluluk arasındaki U şeklinde bir ilişkinin varlığının gelir, eğitim ve diğer kişisel özellikler kontrol edildiğinde mümkün olduğundan söz

²⁰ Arjantin, Şili, Avustralya, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Finlandiya, Japonya, Nijerya, Peru, İspanya, Rusya, İsviçre, Tayvan, Amerika ve Venezuela.

²¹ Sıralı Probit model, iki tane değer alabilen bağımlı değişkenin açıklayıcı değişkenlerle arasındaki ilişkiyi tahmin ederek hangi açıklayıcı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki tahmin etme gücünün daha yüksek olduğunu “ortaokul”, “lise” ve “üniversite” gibi sıralı formda açıklayan yönteme denilmektedir (Cebeci, İ. 2012: 130).

etmektedir. Lelkes' e göre, 60-69 yaş grubundaki insanlar, 40-59 arasındaki orta yaş grubuna göre daha mutlu olmaktadır. Gençler 16-29 yaş aralığında en mutlu olurken, 40-59 yaş aralığındaki insanların en az mutlu oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Graham (2010), yaş ile mutluluk arasında U biçiminde bir bağlantının olduğunu söylemektedir. Bu bağlantı, 30'lu yaşlardan itibaren düşmeye başlar, 40'lı yaşların ortalarından sonlarına doğru, dönüm noktasından sonra da artmaya başlamaktadır. Herhangi bir sağlık problemi yaşamadıkça bu noktadan sonra mutluluk düzeyinin yaş ile birlikte tekrar artmaya başladığını ifade etmiştir.

Akın ve Şentürk (2012), insanların mutluluk seviyelerine etkileyen değişkenlerin neler olduğunu “Avrupa Yaşam Kalitesi” anketinden²² Türkiye verilerini alarak; “Sıralı Lojistik Regresyon²³” yöntemi ile analiz etmişlerdir. Anketteki verilere göre, mutluluk seviyeleri oldukça yüksek çıkmıştır. Cinsiyete göre, erkeklerin kadınlardan daha mutlu olduğu, medeni durum incelendiğinde en mutlu olanların evli bireyler olduğu ve boşanmış bireylerin ise mutsuzluk seviyesinin en yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Sağlık durumuna göre ise en mutlu olanlar, sağlık durumunun çok iyi olduğunu belirtenler olmuştur. Gelir seviyesi arttıkça mutluluğun da arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, üniversite öğrencileri ve emekliler genel durumlarından mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, 18-24 yaş aralığındaki ve 65 yaş ve üstündeki kişilerde mutluluk seviyelerinin oldukça yüksek olduğu ve mutluluk düzeyinin 50-64 yaş aralığında ise en düşük olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, yaş ile mutluluk arasındaki U şeklinde bir ilişkinin mevcut olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Frijters ve Beaton (2012), yaş ile mutluluk arasındaki ilişkiyi Alman Sosyoekonomik Paneli²⁴ (GSOEP), İngiliz Hanehalkı Paneli Anketi²⁵ (BHPS) ve Avustralya Hanehalkı Geliri İşgücü Dinamikleri²⁶ (HILDA) olmak üzere üç panel veri setine göre incelemişler ve mutluluk düzeyinin orta yaşta, 35-50 yaş aralığında, minimum olmasından dolayı U şeklinin oluştuğu

²² Avrupalı vatandaşlarının hayatları hakkında ne hissettiklerini ayrıca, sosyo-demografik ve ekonomik değişkenler, mutluluk düzeyleri ve toplumsal algıyı ölçmek için dört yılda bir kere yapılan anket çalışmasıdır (<https://www.eurofound.europa.eu/tr/surveys/european-quality-of-life-surveys> (erişim tarihi: 05.12.2021)).

²³ Lojistik regresyon analizi, bir modeldeki bağımlı değişkenlerin sınıflara ayrılarak bir durumun veya olayın gerçekleşme olasılığının hesaplanmasıdır. Modelde, bağımlı değişkenin sıralama yapılarak “düşük, orta ve yüksek” gibi ölçeklerle hesaplanması durumunda sıralı lojistik regresyon analizi uygulanmaktadır (Çokluk, Ö. 2010: 1362-63).

²⁴ Almanya’da 1984 yılından itibaren yapılan; özel hanelerin iş, kazanç, istihdam, sağlık ve memnuniyet göstergelerinin yer aldığı Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW), Berlin tarafından uygulanan panel çalışmasıdır (<https://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/Statistics/DataPortal/GSOEP> (erişim tarihi: 05.12.2021)).

²⁵ İngiltere’de 1991 yılından itibaren yapılan; işsizlik, hayat şartları ve sosyo ekonomik çevredeki değişiklikleri hane bazlı ölçen, hanedeki her yetişkin üye ile yıllar boyunca görüşülerek oluşturulan panel çalışmasıdır (<https://www.iser.essex.ac.uk/bhps> (05.12.2021)).

²⁶ Avustralya’da 2001 yılından itibaren yapılan; aile hayatı, iktisadi ve bireysel refah, emek piyasası dinamikleri hakkında önemli bilgilerin yer aldığı hane bazlı panel çalışmasıdır (<https://melbourneinstitute.unimelb.edu.au/hilda> (05.12.2021)).

sonucuna ulaşmışlardır. Mutluluk, 20'li yaşlardan itibaren, 50'li yaşlara doğru gittikçe azaldığını ve 60'lı yaşlarda ise giderek arttığını bulmuşlardır.

Tsui (2014), sosyo-demografik değişkenlerin mutluluk üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucu, Tayvan'da yaşayan kadınların erkeklerden daha mutlu olduğu yönündedir. Aynı zamanda, medeni duruma göre, evli olan insanların evli olmayan insanlara göre daha mutlu olduğu tespit edilmiştir. Yaş değişkenine göre ise, genç ve yaşlı nüfusun orta yaşlı nüfustan daha mutlu olduğu saptanmıştır. Yaş ile mutluluk arasında literatürde yer alan U şeklinde bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Caner (2015), TÜİK Yaşam memnuniyeti anketi verilerini kullanarak 2003- 2011 yılları arasındaki mutluluk ile yaş, cinsiyet, eğitim, gelir ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaş ile mutluluk arasında ise, U şeklinde bir ilişki vardır. Mutluluk ilk olarak azalır, daha sonra ise artmaktadır. Araştırmaya göre, cinsiyete göre erkekler ve işsiz insanlar ile mutluluk arasında negatif bir ilişki varken, gelir ile mutluluk arasında pozitif bir ilişki vardır. Eğitim düzeyinin mutluluk üstünde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Morgan vd. (2015), yaş ile mutluluk arasındaki bağlantının konveks biçiminde bir eğri olduğundan ve orta yaşta mutluluğun azaldığından bahsetmişlerdir. Ekonomi literatüründe, bu konveks yapı, U biçiminde ifade edilmektedir.

Stephoe vd. (2015), yaş ile mutluluk arasındaki bağlantıyı Gallup Dünya araştırması²⁷ verilerine göre; Avrupa, Amerika, Asya ve Latin Amerika için araştırmıştır. Bulgulara göre, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir bağlantının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En düşük mutluluk düzeyi orta yaşta, 45-54 yaş aralığında gerçekleşmiştir. Mutluluk düzeyinin en yüksek olduğu yaş aralığı; gençlerde 15-24 yaşları ve yaşlılarda ise 65-75 yaşlarında olmaktadır.

Eren ve Aşıcı (2017), TÜİK Yaşam memnuniyeti anketi verilerini 2004-2013 yılları için kullanarak mutluluk ile yaş, cinsiyet, eğitim, sağlık, medeni durum, gelir ve yaşanan çevrenin mutluluk üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma bulguları, cinsiyete göre kadınların, evli insanların, sağlığın ve kırsal kesimde yaşayanların mutluluk ile pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu gösterirken, eğitim düzeyi ile mutluluk arasında anlamsız bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Graham ve Pozuelo (2017), 2005-2014 yılları Gallup Dünya anketinden elde edilen veriler ile cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum gibi sosyo-demografik değişkenleri ve gelir ve işsizlik gibi ekonomik değişkenleri 46 ülke: Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çek

²⁷ Gallup, Dünya'da yaşayan insanların tutum ve davranışlarını ölçen bir kurumdur. Gallup Dünya anketi, 2005 yılında oluşturulmuştur. Dünya çapında takip edilen istihdam, gıda erişimi, liderlik ve refah gibi önemli konularda 160'tan fazla ülkede çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar sayesinde ülkeler arası karşılaştırmalar yapılabilmektedir (<https://www.gallup.com/178667/gallup-world-poll-work.aspx> (erişim tarihi: 09.12.2021)).

Cumhuriyeti, Hırvatistan, Macaristan, Kosova, Litvanya, Letonya, Karadağ, Makedonya, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Estonya, Slovakya, Slovenya; Avustralya, Belçika, Avusturya, Kıbrıs, Danimarka, Finlandiya, Kanada, Fransa, Almanya, Yunanistan, İsveç, İrlanda, İtalya, Hollanda, İspanya, Birleşik Krallık ve ABD; Arjantin, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Hindistan, Peru, Rusya, Venezuela; Meksika ve Güney Afrika için analiz etmişlerdir. Yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin 46 ülke içerisinde 44 ülke için geçerli olduğunu; ancak, Meksika veya Güney Afrika için yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Blanchflower (2021), yaş ile mutluluk arasındaki U şeklindeki ilişkiyi 109 gelişmekte olan: Arnavutluk, Cezayir, Ermenistan, Bosna, Arjantin, Bangladeş, Azerbaycan, Bahreyn, Beyaz Rusya, Kamboçya, Brezilya, Benin, Kamerun, Bolivya, Burkina Faso, Yeşil Burun Adaları, Botsvana, Şili, Burundi, Kolombiya, Çin, Kosta Rika, Ekvador, Kongo (Brazzaville), Fildişi Sahili, Dominik Cumhuriyeti, Mısır, Gambiya, El Salvador, Gabon, Esvatini, Gürcistan, Haiti, Gana, Honduras, Guatemala, Hong Kong, İran, Endonezya, Irak, Hindistan, İsrail, Ürdün, Kazakistan, Kenya, Jamaika, Kosova, Kuveyt, Laos, Kırgızistan, Lübnan, Lesoto, Makedonya, Liberya, Madagaskar, Karadağ, Malavi, Namibya, Libya, Malezya, Nepal, Maldivler, Morityus, Meksika, Moldova, Suudi Arabistan, Moğolistan, Fas, Mozambik, Somaliland, Nijer, Myanmar, Senegal, Rusya, Nijerya, Filistin, Panama, Peru, Filipinler, Porto Riko, Mali, Sao Tome, Sırbistan, Vietnam, Singapur, Güney Afrika, Trinidad, Sri Lanka, Paraguay, Uruguay, Güney Kore, Togo, Svaziland, Tayvan, Suriye, Uganda, Tanzanya, Zambiya, Tacikistan, Surinam, Tayland, Ukrayna, Tunus, Özbekistan, Türkiye, Venezuela, Yemen, Türk Kıbrıs ve Zimbabve ve 36 gelişmiş ülke: Avustralya, Kanada, Belçika, Fransa, İtalya, Bulgaristan, Lüksemburg, Hırvatistan, Letonya, İrlanda, Kıbrıs, İsviçre, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Slovakya, İspanya, Avusturya, Finlandiya, Portekiz, Almanya, Romanya, Yunanistan, Slovenya, Macaristan, İzlanda, Japonya, Litvanya, Malta, İsveç, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Birleşik Krallık ve ABD olmak üzere toplamda 145 ülke için, 70 yaşın altındaki bireyler için geniş bir literatür taraması yaparak tekrar araştırmıştır. Araştırmaya göre, U şeklindeki ilişkinin orta yaşlarda minimum olduğu ancak, ABD ve Avrupa da bu minimum yaşın artarak, 50 yaş civarında gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. Türkiye'nin minimum orta yaş, 45 olarak bulunmuştur.

3.2. Türkiye'nin Yaş Gruplarına Göre Genel Mutluluk Düzeyi (2013-2020)

Türkiye'deki genel mutluluk düzeyinin inceleneceği bu bölümde, yaş ile mutluluk arasındaki ilişkinin daha net olarak görülebilmesi için, TÜİK'in yapmış olduğu Yaşam

memnuniyeti araştırması (YMA) anket verilerinden yararlanılarak, 18-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64 ve 65+ yaş grupları incelenecektir. YMA verileri, 2013-2020 yıllarını kapsamaktadır.

Tablo 3.1. Türkiye'nin Yaş Gruplarına Göre Genel Mutluluk Düzeyleri (2013-2020)

%

Yıl	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
2013	65,1	60,3	55,13	54,49	58,15	63,36
2014	61,22	57,89	52,12	51,47	54,78	62,84
2015	63,79	58,6	54,18	51,67	55,07	56,84
2016	65,14	61,96	58,23	58,35	62,3	64,48
2017	61,3	58,57	55,86	53,09	56,22	66,09
2018	55,36	53,24	50,74	47,84	55,65	61,2
2019	56,68	52,05	50,65	49,7	48,67	58,55
2020	47,15	46,81	45,38	46,22	49	57,75

Kaynak: TÜİK, 2013-2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yaş gruplarına göre Türkiye'nin Genel mutluluk düzeyi incelendiğinde; en yüksek mutluluk düzeyinin; genel olarak 18-24 yaş aralığında ve 65 yaş ve üstünde olan insanlarda gerçekleştiği görülmektedir. 2013 yılı YMA verilerine göre, 18-24 yaş aralığındaki mutluluk düzeyi % 65,1 olurken, 65 yaş ve üstünde % 63,36 olmuştur. 2020 yılı YMA verilerine göre ise, 65 yaş ve üstündeki insanların mutluluk düzeyi % 57,75 olarak gerçekleşirken, 55-64 yaş aralığındaki insanların mutluluk düzeyi % 49 olmuştur. 18-24 yaş aralığındaki gençlerin mutluluk düzeyi ise, % 47,15 olmuştur.

3.2.1. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2013-2020)

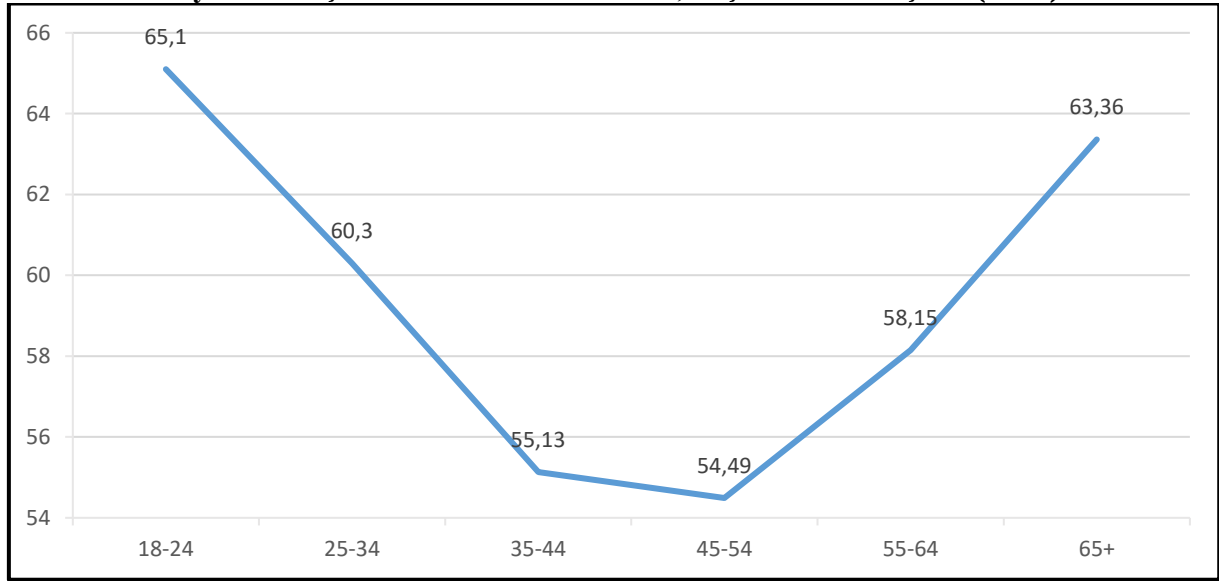
Yaş ile mutluluk arasında iktisat literatüründe U şeklinde bir ilişkinin olduğu yapılan birçok çalışmadan da bilinmektedir. U şeklindeki bu ilişki; bireylerin mutluluk seviyelerinin genellikle 18-24 yaş ve 65+ yaşların da en yüksek olduğunu, orta yaşlarda düştüğünü ve 65+ ise tekrar arttığını göstermektedir.

18-24 yaş aralığında gençlerde mutluluk düzeyinin yüksek çıkmasının nedenleri; yükseköğretime devam ediyor olmaları ve öğrencilerin içinde bulundukları durumdan memnun olmalarından kaynaklanmaktadır. Orta yaş grubundaki bireylerde mutluluğun düşmesinin temel nedenleri arasında ise; işsizlik, boşanma, stres, depresyon, intihar ve orta yaş krizi, finansal durum, kariyer değişikliği, ülkedeki sosyal ve ekonomik durum, ulusal ekonomi ve bireylerin bu dönemde sosyal ve duygusal desteklere ihtiyaç duymalarıdır. 65+ bireylerde mutluluk

düzeyinin yüksek çıkmasının nedenleri; karşılaştıkları olumsuz durum ve duygular karşısında tecrübelerinden yararlanarak sosyal ve duygusal durumlarını değiştirmeleri zorluklarla gençler ve diğer yaş gruplarındaki bireylere göre daha çok başa çıkabilmeleri ve emeklilikten kaynaklanmaktadır.

Bu bölümde, yaş ile mutluluk arasındaki U şeklindeki ilişkinin, Türkiye örneği 2013 yılından itibaren başlayarak 2021 yılına kadar incelenecektir. TÜİK, Yaşam memnuniyeti araştırması 2021 yılı verilerini yayınlanmadığı için çalışmamıza dahil edilmemiştir.

3.2.1.1. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2013)

Grafik 3.1. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk arasındaki U ilişkisi (2013)

Kaynak: TÜİK, 2013 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

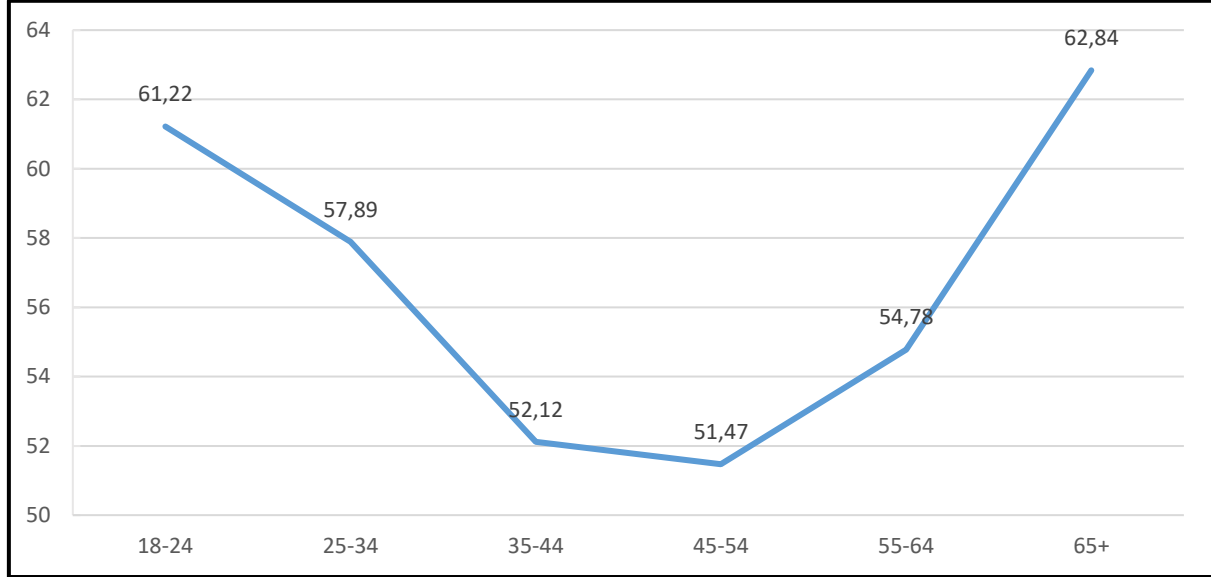
TÜİK, 2013 yılı Yaşam memnuniyeti araştırması²⁸ anket verileri sonucuna bakıldığında, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin geçerli olduğu görülmektedir. 18-24 yaş aralığındaki ve 65 yaş ve üstündeki bireylerde mutluluk düzeyinin en yüksek olduğu, orta yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyinin en düşük olduğu görülmektedir.

Mutluluk düzeyi 18-24 yaş aralığında % 65,1 olmuştur. En mutlu olan yaş grubu gençler olmaktadır. 25-34 yaş aralığındaki bireylerin mutluluk düzeyi % 60,3'e düştüğü, daha sonra ise bu oranın 35-44 yaş aralığındaki bireylerde % 55,13'e düştüğü görülmektedir. 45-54 yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyi tekrar düşerek % 54,49 olmuştur. Daha sonra, Mutluluk düzeyi 55-64 yaş aralığındaki bireylerde artmaya başlayarak % 58,15 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, 65 yaş ve üstündeki bireylerde ise en yüksek mutluluk düzeyi

²⁸ 2013 yılındaki YMA, Türkiye geneli 125.720 örnek hane seçilmiş, 103.312 hanedeki 196.203 kişiyle birebir görüşme yapılarak veriler toplanmıştır (TÜİK, YMA 2020).

% 63,36 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında, 18-24 yaş aralığındaki bireylerin, gençlerin en mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2.1.2. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2014)

Grafik 3.2. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk arasındaki U ilişkisi (2014)

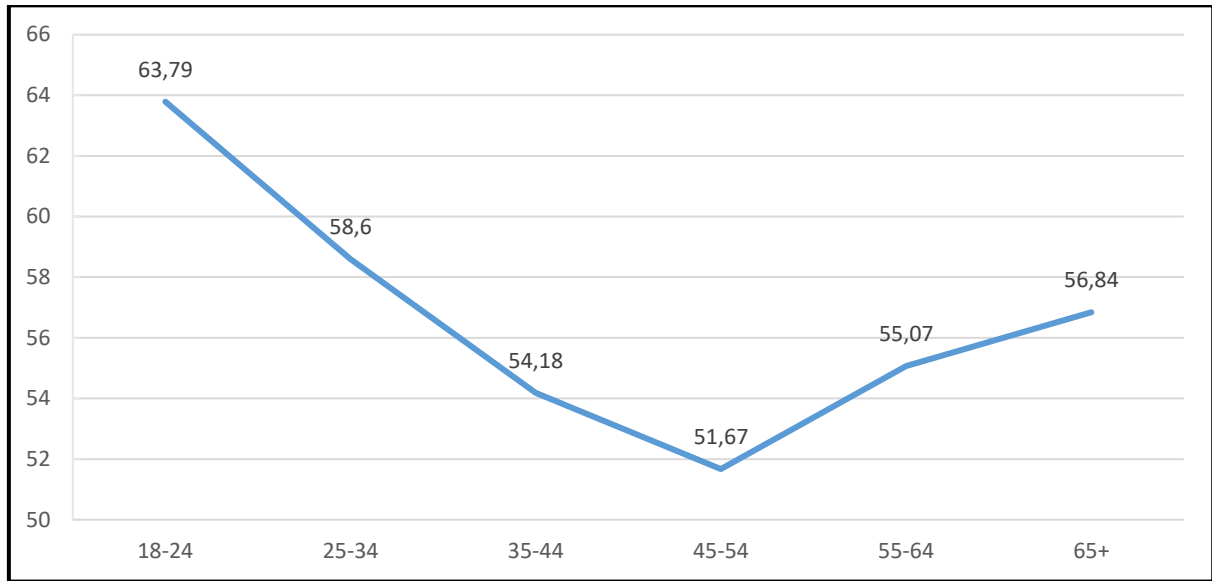
Kaynak: TÜİK, 2014 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yukarıdaki grafiğe göre, 2014 yılı Yaşam memnuniyeti araştırması²⁹ veri sonuçları değerlendirildiğinde, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin geçerli olduğu görülmektedir. 18-24 yaş aralığındaki ve 65 yaş ve üstündeki bireylerde mutluluk düzeyinin en yüksek olduğu, orta yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyinin en düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Mutluluk düzeyi 18-24 yaş aralığındaki bireylerde % 61,22 olmuştur. 25-34 yaş aralığındaki bireylerde mutluluk düzeyi % 57,89'a düşerken, bu oranın 35-44 yaş aralığındaki bireylerde % 52,12'ye düştüğü görülmektedir. 45-54 yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyi çok az bir farkla tekrar % 51,47'ye düşmüştür. Daha sonra, 55-64 yaş aralığındaki bireylerde ise artışa geçerek % 54,78 olmuştur. 65 yaş ve üstündeki bireylerde ise en yüksek mutluluk düzeyi % 62,84 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında, 65 yaş ve üstündeki bireylerin en mutlu olduğu tespit edilmiştir.

²⁹ 2014 yılındaki YMA, Türkiye geneli 4.560 örnek hane seçilmiş, 3.908 hanedeki 7.984 kişiyle birebir görüşme yapılarak veriler toplanmıştır (TÜİK, YMA 2020).

3.2.1.3. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2015)

Grafik 3.3. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk arasındaki U ilişkisi (2015)

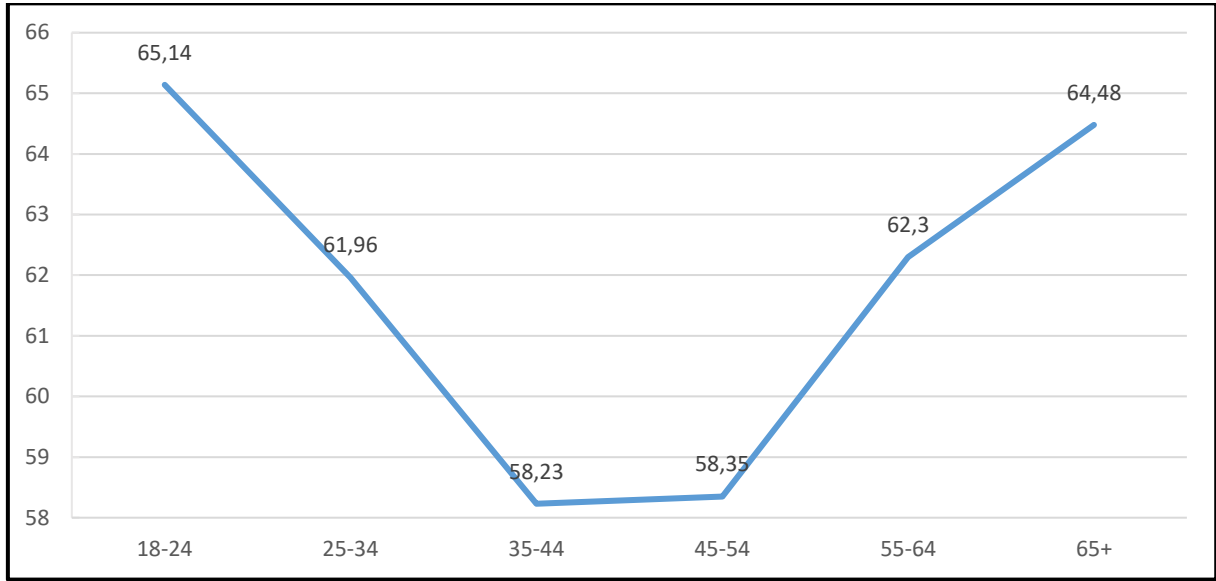
Kaynak: TÜİK, 2015 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

2015 yılı Yaşam memnuniyeti araştırması³⁰ anket verileri incelendiğinde, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin geçerli olduğu sonucuna tekrar ulaşılmaktadır. 18-24 yaş aralığındaki, 25-34 yaş aralığındaki ve 65 yaş ve üstündeki bireylerde mutluluk düzeyi yüksek olurken, orta yaş aralığındaki bireylerde ise tekrar mutluluk düzeyi düşmektedir. Daha sonra, mutluluk düzeyi orta yaş aralığındaki bireylerden sonra tekrar artmaya başlamaktadır.

Mutluluk düzeyinin en yüksek olduğu 18-24 yaş aralığında % 63,79 olduğu görülmektedir. Daha sonra, 25-34 yaş aralığındaki bireylerin mutluluk düzeyinin % 58,6'ya düştüğü, sonra bu oranın 35-44 yaş aralığındaki bireyler de % 54,18'e düştüğü görülmektedir. 45-54 yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyi tekrar düşerek % 51,67 olmuştur. Daha sonra, mutluluk düzeyi 55-64 yaş aralığındaki bireylerde artmaya başlayarak % 55,07 olarak gerçekleşmiştir. 65 yaş ve üstündeki bireylerde ise mutluluk düzeyi % 56,84'e yükselmiştir. 2015 yılında, 18-24 yaş aralığındaki bireylerin, gençlerin en mutlu olduğu saptanmıştır.

³⁰ 2015 yılındaki YMA, Türkiye geneli 5.410 örnek hane seçilmiş, 4.500 hanedeki 9.397 kişiyle birebir görüşme yapılarak veriler toplanmıştır (TÜİK, YMA 2020).

3.2.1.4. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2016)

Grafik 3.4. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk arasındaki U ilişkisi (2016)

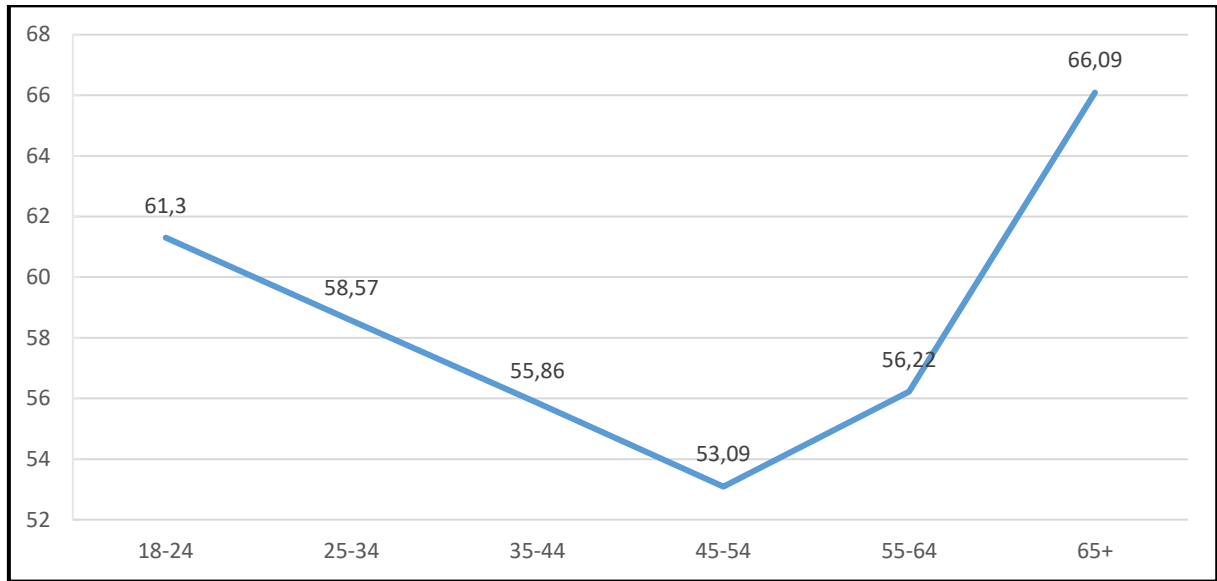
Kaynak: TÜİK, 2016 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yukarıdaki grafiğe göre, 2016 yılı TÜİK Yaşam memnuniyeti araştırması³¹ verileri değerlendirildiğinde, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin geçerli olduğu tekrar görülmektedir. 18-24 yaş aralığı, 55-64 yaş aralığı ve 65 yaş ve üstündeki bireylerde mutluluk düzeyinin en yüksek olduğu, orta yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyinin düştüğü görülmektedir.

Mutluluk düzeyi 18-24 yaş aralığında, gençlerde % 65,14 olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra, 25-34 yaş aralığındaki bireylerde mutluluk düzeyinin % 61,96'ya düştüğü, ondan sonra bu oranın 35-44 yaş aralığındaki bireyler de % 58,23'e düştüğü görülmektedir. 45-54 yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyi artarak % 58,35 olmuştur. Bu artış, 55-64 yaş aralığında da devam ederek % 62,3 olmuştur. Daha sonra, 65 yaş ve üstündeki bireylerde mutluluk düzeyi % 64,48'e yükselmiştir. 2016 yılında, 18-24 yaş aralığındaki bireylerin, gençlerin en mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

³¹ 2016 yılındaki YMA, Türkiye geneli 5.410 örnek hane seçilmiş, 4.526 hanedeki 8.981 kişiyle birebir görüşme yapılarak veriler toplanmıştır (TÜİK, YMA 2020).

3.2.1.5. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2017)

Grafik 3.5. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk arasındaki U ilişkisi (2017)

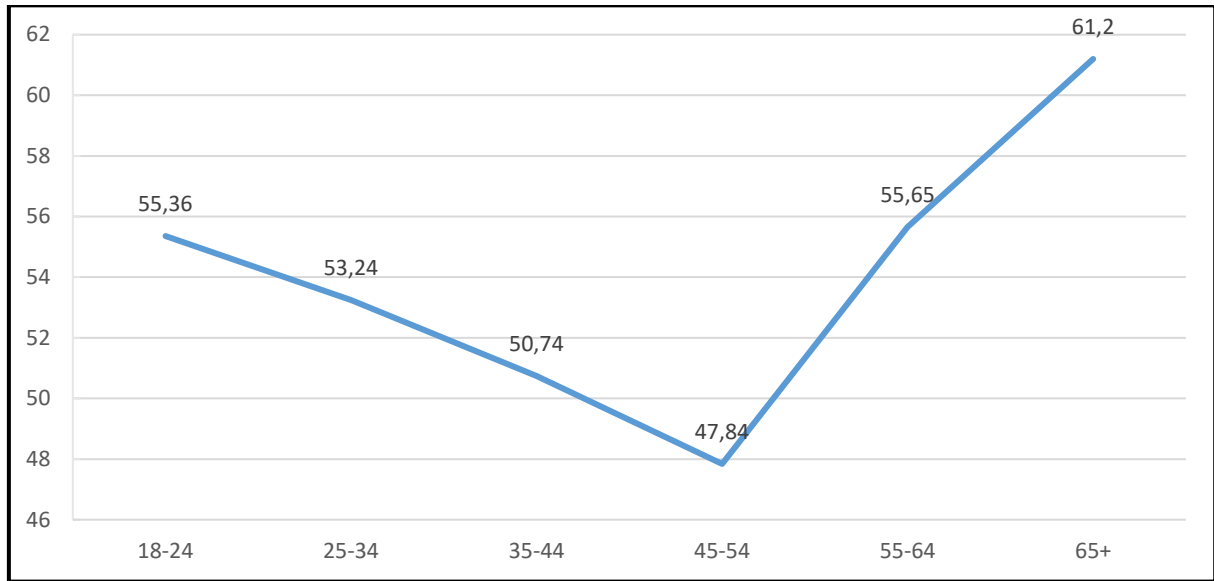
Kaynak: TÜİK, 2017 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

2017 yılı Yaşam memnuniyeti araştırması³² veri sonuçlarına göre, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin tekrar geçerli olduğu görülmektedir. 18-24 yaş aralığındaki ve 65 yaş ve üstü bireylerde mutluluk düzeyi en yüksek olurken, 18-24 yaş aralığındaki insanlardan sonra mutluluk düzeyinin düşmeye başladığı görülmektedir. Orta yaş aralığındaki bireylere doğru, 45-54, yaş ilerledikçe mutluluk düzeyi azalmaktadır.

İlk olarak, mutluluk düzeyinin 18-24 yaş aralığındaki bireylerde % 61,3 olduğu gözlenmektedir. Daha sonra, 25-34 yaş aralığındaki bireylerin mutluluk düzeyinin % 58,57'ye düştüğü, ondan sonra ise bu oranın 35-44 yaş aralığındaki bireyler de % 55,86'ya düştüğü görülmektedir. Sonra, 45-54 yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyi tekrar % 53,09'a düşmüştür. Orta yaş aralığındaki bireylerin en az mutlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ardından, 55-64 yaş aralığında ise artışa geçerek % 56,22 olmuştur. Son olarak, 65 yaş ve üstündeki bireylerde ise mutluluk düzeyi % 66,09'a yükselmiştir. 2017 yılında, 65 yaş ve üstündeki bireylerin, yaşlıların en mutlu olduğu tespit edilmiştir.

³² 2017 yılındaki YMA, Türkiye geneli 5.410 örnek hane seçilmiş, 4.790 hanedeki 9.876 kişiyle birebir görüşme yapılarak veriler toplanmıştır (TÜİK, YMA 2020).

3.2.1.6. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2018)

Grafik 3.6. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk arasındaki U ilişkisi (2018)

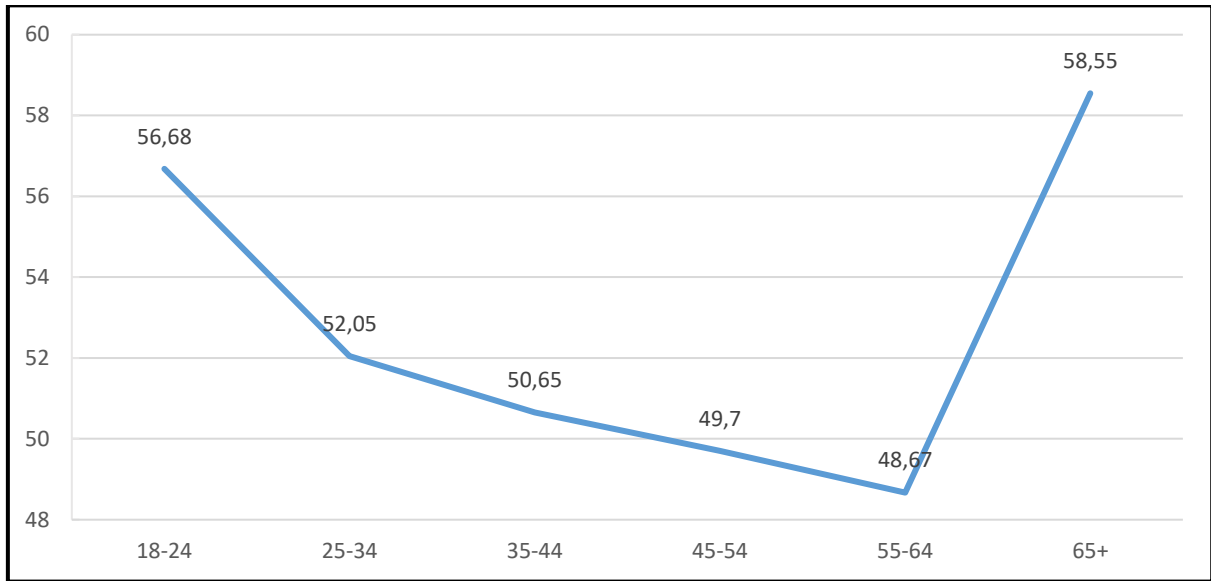
Kaynak: TÜİK, 2018 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yukarıdaki grafiğe göre, 2018 yılı Yaşam memnuniyeti araştırması³³ anketi verileri incelendiğinde, yaş ile mutluluk arasında, V harfine benzer bir şekil oluşmuş gibi görünse de, bu yanılsamanın grafiğin oluşturulmasından kaynaklanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Yaş ile mutluluk arasındaki U şeklindeki ilişkiden kasıt, 18-24 yaş aralığında mutluluk düzeyinin gençlerde yüksek bir değer alması ve daha sonra bu yaş aralığından itibaren düşmeye başlayarak orta yaş aralığında minimum bir değer almasıdır. Orta yaş aralığındaki bireylerden sonra da artmaya başlayarak 65 yaş ve üstünde yüksek bir değere ulaşmasıdır. Bu durumda, yine yaş ile mutluluk arasındaki U şeklinde bir ilişkinin geçerli olduğu tekrar görülmektedir.

Mutluluk düzeyinin 18-24 yaş aralığındaki bireylerde % 55,36 olduğu görülmektedir. 25-34 yaş aralığındaki bireylerde mutluluk düzeyinin % 53,24' e düştüğü, ondan sonra ise bu oranın 35-44 yaş aralığındaki bireylerde % 50,74'e düştüğü; ardından 45-54 yaş aralığındaki bireylerde ise tekrar % 47,84' e düştüğü görülmektedir. Daha sonra, mutluluk düzeyi, 55-64 yaş aralığındaki bireylerde artarak % 55,65'e yükselmiştir. 65 yaş ve üstündeki bireylerde ise tekrar artarak en yüksek mutluluk düzeyine % 61,2'ye ulaşmıştır. 2018 yılında, 65 yaş ve üstündeki bireylerin, yaşlıların en mutlu olduğu saptanmıştır.

³³ 2018 yılındaki YMA, Türkiye geneli 5.410 örnek hane seçilmiş, 4.733 hanedeki 9.719 kişiyle birebir görüşme yapılarak veriler toplanmıştır (TÜİK, YMA 2020).

3.2.1.7. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2019)

Grafik 3.7. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk arasındaki U ilişkisi (2019)

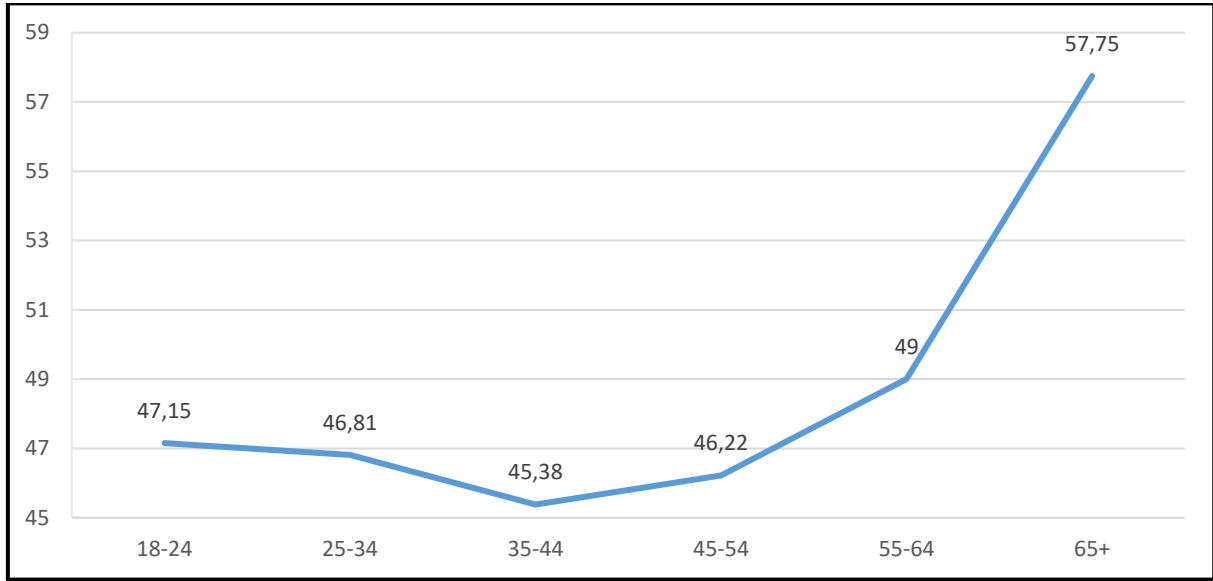
Kaynak: TÜİK, 2019 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

2019 yılı TÜİK Yaşam memnuniyeti araştırması³⁴ anket verilerine bakıldığında, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin geçerli olduğu tekrar görülmektedir. 18-24 yaş aralığındaki ve 65 yaş ve üstündeki bireylerde mutluluk düzeyinin en yüksek olduğu ve orta yaş aralığındaki bireylerde ise mutluluk düzeyinin düştüğü görülmektedir.

İlk olarak, mutluluk düzeyi 18-24 yaş aralığındaki gençlerde % 56,68 olmuştur. Daha sonra, 25-34 yaş aralığındaki bireylerde mutluluk düzeyi % 52,05'e düştüğü, ondan sonra ise bu oranın 35-44 yaş aralığındakilerde % 50,65'e düştüğü görülmektedir. Mutluluk düzeyi 45-54 yaş aralığındaki bireylerde tekrar düşerek % 49,7 olmuştur. Ardından, 55-64 yaş aralığında ise tekrar düşerek artmayarak % 48,67 olmuştur. 55-64 yaş aralığındaki bireylerde tekrar düşmesinin nedeni, bu yaş aralığındaki insanların ciddi bir sağlık problemi yaşıyor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. 65 yaş ve üstündeki bireylerde en yüksek mutluluk düzeyinin % 58,55 olduğu yükseldiği görülmektedir. 2019 yılında, yaşlıların, 65 yaş ve üstündeki bireylerin en mutlu olduğu belirlenmiştir.

³⁴ 2019 yılındaki YMA, Türkiye geneli 5.410 örnek hane seçilmiş, 4.593 hanedeki 9.212 kişiyle birebir görüşme yapılarak veriler toplanmıştır (TÜİK, YMA 2020).

3.2.1.8. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk Arasındaki, U Şeklindeki İlişkisi (2020)

Grafik 3.8. Türkiye'nin Yaş ile Mutluluk arasındaki U ilişkisi (2020)

Kaynak: TÜİK, 2020 Yaşam Memnuniyeti Araştırması verilerine göre yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yukarıdaki grafiğe; 2020 yılı Yaşam memnuniyeti araştırması³⁵ anket verilerine göre, yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin 2020 yılında geçerli olmadığını görmekteyiz. 2020 yılı mutluluk grafiği çizildiğinde J'ye benzer bir şekil oluşmaktadır. Yukarıdaki grafiğe bakıldığında da görülmektedir.

İlk olarak, 18-24 yaş aralığındaki bireylerde mutluluk düzeyi % 47,15 olmuştur. Daha sonra, 25-34 ve 35-44 yaş aralığındaki bireylerde mutluluk düzeyi azalmasına rağmen, 35-44 yaş aralığından itibaren düşmeyerek, 65 yaş ve üstündeki bireylere doğru, yaş ilerledikçe mutluluk düzeyi artmaya devam etmiştir.

Daha sonra, mutluluk düzeyi 25-34 yaş aralığında % 46,81'e düştüğü, ondan sonra ise bu oranın 35-44 yaş aralığındaki bireylerde % 45,38'e düştüğü görülmektedir. 45-54 yaş aralığındaki bireylerde mutluluk düzeyi artarak % 46,22 olmuştur. Sonra, 55-64 yaş aralığındaki bireylerde bu artış devam ederek mutluluk düzeyi % 49'a yükselmiştir. Son olarak, 65 yaş ve üstündeki bireylerde ise mutluluk düzeyi % 56,19 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında, 65 yaş ve üstündeki bireylerin, yaşlıların en mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaş ile mutluluk arasındaki U şeklindeki ilişkinin 2020 yılında geçerli olmamasının 2020 yılında Yaşam memnuniyeti araştırmasının uygulama yönteminin değişmesinden ilk defa telefon yöntemiyle yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

³⁵ 2020 yılındaki YMA, Türkiye geneli 5.410 örnek hane seçilmiş, 4.784 hanedeki 10.103 kişiyle birebir görüşme yapılarak veriler toplanmıştır (TÜİK, YMA 2020).

SONUÇ

Mutluluk, insanoğlunun yaşadığı dünyayı daha anlamlı kılmak için aradığı, anlamlandırmaya çalıştığı ve ulaşmak için çabaladığı bir kavram olmaktadır. Mutluluk nedir?, İnsanları en çok ne mutlu eder?, Para mutluluk getirir mi? gibi sorular yıllardır araştırılmıştır. Mutluluk kavramının daha net anlaşılması için öncelikle olarak, davranışsal ekonomi ile olan ilişkisini araştırılması gerekmektedir. Çünkü, davranışsal ekonomi bireyin davranışları altında yatan nedenlerin neler olduğunu psikoloji biliminden yararlanarak araştırmaktadır. Ayrıca, mutluluk, davranışsal ekonominin bir alt araştırma alanıdır. Mutlulukla ilgili araştırmaların gün geçtikçe artmasından dolayı, Mutluluk ekonomisi yeni bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır.

Tezin birinci bölümünde, davranışsal ekonominin ve psikoloji biliminin bireyin davranışları üzerindeki etkisine değinilmiştir. Ayrıca, mutluluk kavramının tanımı yapılarak ortaya çıkış sürecinden bahsedilmiş ve genel bir literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra, hem Dünya’da hem de Türkiye’de mutluluk ekonomisi üzerine genel bir literatür taramasına yer verilmiştir. İlk önce, mutluluğu belirleyen ekonomik değişkenlere; daha sonra da mutluluğu belirleyen sosyo-demografik değişkenlere değinilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, mutluluk araştırmalarına ve hesaplama yöntemlerinden bahsedilerek, Türkiye’nin mutluluk endekslerindeki sıralaması ve puanları araştırılmıştır. Türkiye’nin 2020 yılı Mutlu gezegen endeksindeki puanı 41.7 olarak hesaplanmış ve 71. Sırada yer almıştır. Türkiye’nin mutluluk düzeyinin orta seviyenin altında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mutluluk düzeyi ise, 10 üzerinden 4.86’dır. 2020 Dünya mutluluk raporuna göre, Türkiye’nin Dünya mutluluk endeksi puanı 5,13 olarak ölçülmüş ve 91. Sırada yer almıştır. 2020 Daha iyi yaşam endeksine göre ise, Türkiye’nin ortalama yaşam memnuniyeti puanı 5,5 olarak hesaplanmıştır. Türkiye’nin yaşam memnuniyeti puanının OECD ortalama puanın (6,5) altında olduğu ve OECD ülkelerinde yaşayan insanlara göre, Türkiye’de yaşayan insanların daha az mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye’nin mutluluk düzeyi, genel olarak değerlendirilmiş, insanların büyük çoğunluğunun mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2020 yılı verilerine göre, Türkiye’nin genel mutluluk düzeyi % 48,21 olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre mutluluk incelenmiş; kadınların erkeklerden daha mutlu olduğu tespit edilmiştir. 2020 yılında kadınların % 53,09’unun mutlu olduğu; erkeklerin ise % 43,22’sinin mutlu olduğu belirlenmiştir. Medeni duruma göre mutluluk araştırılmış; evli olanların bekarlardan daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2020 yılı verilerine göre, evli olanların mutluluk oranı % 51,7’dir. Eğitim durumuna göre mutluluk araştırılmış, bir okul bitirmeyenlerin üniversite ve yüksekokul bitirenlerden daha mutlu olduğu

tespit edilmiştir. 2020 yılında bir okul bitirmeyen insanların mutluluk oranı % 54,38'dir. Gelir gruplarına göre mutluluk incelenmiş; yüksek gelir grubunda olan insanların düşük gelir grubunda olanlardan daha mutlu olduğu saptanmıştır. 2020 yılı verilerine göre, en yüksek gelir grubunun mutluluk oranının % 55,48 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, insanların mutluluk kaynağı olan değerler araştırılmış; 2020 yılında hem kadınlar da hem de erkekler de sağlığın mutluluk kaynağı olan en önemli değer olduğu anlaşılmıştır. Daha sonra, insanların mutluluk kaynağı olan kişiler incelenmiştir. Kadınlarda da erkeklerde de tüm ailenin ve çocukların mutluluk kaynağı olan en önemli kişiler olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal ve kişisel değişiklikler insanların mutluluk düzeylerini ya artırmakta ya da azaltmaktadır. İnsanların hayatında meydana gelen; başka bir eve taşınmak, çocuk sahibi olmak, terfi etmek, mezun olmak, evlenmek, üniversiteyi kazanmak, askerden terhis olmak ve hapisshaneden tahliye olmak gibi değişiklikler insanların mutluluk düzeylerini artırdığı saptanmıştır. Ciddi bir sağlık sorunu yaşamak ve aileden birini kaybetmek ise insanların mutluluk düzeylerini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ise, yaş ve mutluluk arasındaki, U ilişkisine dair genel bir literatür taraması yapılmıştır. Yaş, mutluluğu etkileyen en önemli değişkenlerden biridir ve her yaş grubunda mutluluk düzeyi farklılık göstermektedir. Yaş ve mutluluk arasında ekonomi literatüründeki gibi U şeklinde bir ilişkinin geçerli olup olmadığı; 2013-2020 yılları yaş gruplarına göre Türkiye'nin genel mutluluk düzeyi dikkate alınarak araştırılmıştır. Ayrıca, yaş gruplarına göre mutluluk düzeyleri grafik yardımıyla tek tek gösterilmiş; U şeklindeki ilişkinin geçerliliği incelenmiştir. U şeklindeki ilişkiden kasıt; gençlerde mutluluk düzeyinin başlangıçta yüksek bir orana sahip olması, daha sonra mutluluk düzeyinin düşmeye başlayarak; orta yaşlarda, 45-64, minimum olmasını ve daha sonra, bu noktadan sonra artmaya başlamasını ifade etmektedir.

Sonuç olarak, tez çalışmamızda, 2013-2020 yılına kadar yaş gruplarına göre mutluluk düzeyi; 18-24 yaş aralığındaki gençlerde ve 65 yaş ve üstündeki insanlarda mutluluk düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. 18-24 yaş aralığında gençlerde mutluluk düzeyinin yüksek çıkması; yükseköğretime devam ediyor olmaları ve öğrencilerin içinde bulundukları durumdan memnun olmalarından kaynaklanmaktadır. 65+ bireylerde ise mutluluk düzeyinin yüksek çıkması; karşılaştıkları olumsuz durum ve duygular karşısında tecrübelerinden yararlanarak sosyal ve duygusal durumlarını değiştirmeleri zorluklarla gençler ve diğer yaş gruplarındaki bireylere göre daha çok başa çıkabilmeleri ve emeklilikten kaynaklandığı tespit edilmiştir. Mutluluk düzeyi, 18-24 yaş aralığından sonra düşmeye başlamaktadır. Daha sonra, mutluluk 45-64 yaş aralığında, orta yaşta minimum olarak; 65 yaş ve üstüne doğru arttığı sonucuna

ulaşılmıştır. Orta yaş grubundaki bireylerde mutluluğun düşmesi ise; işsizlik, boşanma, stres, depresyon, intihar ve orta yaş krizi, finansal durum, kariyer değişikliği, ülkedeki sosyal ve ekonomik durum, ulusal ekonomi ve bireylerin bu dönemde sosyal ve duygusal desteklere ihtiyaç duymalarıdır. Yaş ile mutluluk arasında 2013-2019 yıllarında yaş ile mutluluk arasında literatürdeki gibi U şeklinde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Ancak, 2020 yılında yaş ile mutluluk arasında U şeklinde bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Pandemi süreci oluşan stres ve kaygının daha da artması, yaşanan krizler, depremler, yangınlar, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı mutluluğun 35-44 yaş aralığına doğru düşmesine neden olmuştur ve 2020 yılında Yaşam memnuniyeti araştırmasının ilk defa telefon yöntemiyle yapılmış olması gibi nedenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Değişen Dünya şartlarına uyum sağlamak gerekmektedir. Mutluluk ile ilgili yapılan ölçümler, devletlerin uygulayacakları politikalar için yol gösterici nitelikte olacaktır. Çünkü, devletlerin en önemli görevlerinden biri de insanlara daha yaşanabilir bir ortam sağlamak ve insanların yaşam kalitesini artırmaktır. Uygulanacak politikalar dikkate alındığında, gelir ve istihdam alanında yapılan düzenlemeler yaş gruplarına göre daha da detaylandırılarak; sağlık, eğitim, medeni durum, kişisel gelişim, sosyal ve toplumsal algının geliştirilmesi üzerine düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abounoori, E. ve Asgarizadeh, D. (2013). "Macroeconomic Factors Affecting Happiness". *International Journal of Business and Development Studies*, 5(1): 5-22.
- Abbot, G., Farndon, J., Kennedy, F., Meadway, J., Wallace, C., Weeks, M. ve Kishtainy, N. (2012). "The aim is to maximize happiness, not income". M. Lizzie, ve K. Johnsen (Ed.). *The Economics Book: Big Ideas Simply Explained*. DK Publishing, USA, 216-219.
- Ahuvia, A. C. ve Douglas C. F. (1998). "Income, Consumption, and Subjective Well-Being: Toward a Composite Macromarketing Model". *Journal of Macromarketing*, 18(2): 153-168.
- Akış, Ö. (2015). "Bir Refah Göstergesi Olarak Türkiye’de Mutluluğun Mekansal Dağılışı". *Türk Coğrafya Dergisi*, (65): 69-76.
- Akın, H. B. ve Şentürk, E. (2012). "Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Ordinal Lojistik Regresyon Analizi ile İncelenmesi". *Öneri*, 10(37): 183-193.
- Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness*, Routledge, London.
- Arpacıoğlu, Ö. Ö. (2019). "Mutluluk Kavramı ve İktisatta Mutluluk Üzerine Bir İnceleme". *Social Sciences Studies Journal*, 5(50): 6598-6608.
- Barut, N. (2019). *İktisatta İnsan Faktörüne Davranışsal İktisat Açısından Bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Beja, E. L. (2014). "Income Growth and Happiness: Reassessment of the Easterlin Paradox". *International Review of Economics*, 61(4): 329-346.
- Blanchflower, D. G. ve Oswald, A. J. (2004). "Well-Being Over Time in Britain and the USA", *Journal of Public Economics*, 88(7-8): 1359-1386.
- Blanchflower, D. G. ve Oswald, A. J. (2008). "Is Well-Being U-Shaped over the Life Cycle?". *Social Science & Medicine*, 66(8): 1733-1749.
- Blanchflower, D. G. (2021). "Is happiness U-shaped everywhere? Age and subjective well-being in 145 countries". *Journal of Population Economics*, 34(2):575-624.
- Bozcuk, A. E. ve Öz, Y. (2018). (2018). "Finansal Durum, Mutluluk ve Umut(Suzluk); Üniversite Öğrencilerinde Bir Uygulama". *International Social Sciences Studies Journal*, 4(23): 4731-4741.
- Bozkuş, S., Çevik, E. İ., ve Üçdoğruk, Ş. (2006). *Subjektif Refah ve Mutluluk Düzeyine Etki Eden Faktörlerin Sıralı Logit Model ile Modellenmesi: Türkiye Örneği*. TÜİK, İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Büyükdeveci, S. (1993). "Aristoteles’te Mutluluk Kavramı". *Felsefe Dünyası*, (9): 41-45.

- Brickman, P. ve Campbell, D. T. (1971). "Hedonic relativism and planning the good society". M. H. Appley (Ed.), *Adaptation-level theory*. Academic Press, New York, 287-305.
- Campbell, A., Converse, P. E. ve Rodgers, W. L. (1976). *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations, and Satisfaction*. Russel Sage Foundation, New York.
- Campbell, A. (1981). *The Sense of Well-being in America*. McGraw-Hill, New York.
- Can, Y. (2012). "İktisatta Psikolojik İnsan Faktörü: Davranışsal İktisat". *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 91-98.
- Caner, A. (2015). "Happiness, Comparison Effects, and Expectations in Turkey". *Journal of Happiness Studies*, 16(5): 1323-1345.
- Cantril, H. (1965). "The Pattern of Human Concern", *Rutgers University Press*, New Brunswick.
- Carbonell, A. F. (2005). "Income and Well-being: An Empirical Analysis of the Comparison Income Effect". *Journal of Public Economics*, 89: 997-1019.
- Cebeci, İ. (2012). "Krizleri İncelemede Kullanılan Nitel Tercih Modelleri: Türkiye için Bir Probit Model Uygulaması: (1988-2009)". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 62(1): 127-146.
- Chen, H. (2015). "An Analysis of Bhutan's Gross National Happiness". *Seven Pillars Institute Moral Cents*, 4(2): 66-74.
- Clark, A. E. ve Oswald, A. J. (1994). "Unhappiness and Unemployment". *Economic Journal*, 104(424): 648-659.
- Clark, A. E. ve Oswald, A. J. (1996). "Satisfaction and Comparison Income". *Journal of Public Economics*, 61(3): 359-381.
- Çavuşoğlu, R.İ. (2019). *Davranışsal Ekonomi Alanında Yayınlanan Uluslararası Makalelerin İçerik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, D. (2019). *İktisat Teorisinde Rasyonalite: Davranışsal İktisat Bağlamında Bir Değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çevik, N. K. ve Çalışkan, H. (2018). "Bireyin Yaşam Doyumu ve Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki: Bir Gözden Geçirme". *ICOME'18 Autumn- International Congress of Management, Economy and Policy 2018 Autumn Proceedings Book*. 1-2 Aralık 2018, İstanbul, 165-174.
- Çıplak, B. (2018). "Nöroekonomi ve Vergi Uyumu İlişkisi". *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1): 262-273.

- Çirkin, Z. (2015). *Gelir ve Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çirkin, Z. ve Göksel, T. (2016). “Mutluluk ve Gelir”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(2): 375-400.
- Çokluk, Ö. (2010). “Lojistik Regresyon Analizi: Kavram ve Uygulama”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3): 1357-1407.
- Diener, E., Magnus, K., Fujita, F., ve Pavot, W. (1993). “Extraversion and neuroticism as predictors of objective life events: A longitudinal analysis”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(5): 1046–1053.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). “Subjective well-being: three decades of progress”. *Psychological Bulletin*, 125(2): 276-302.
- Diener, E. ve Ryan, K. (2009). “Öznel İyi Oluş: Genel Bir Bakış”. (Çev. N. Gencer). *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3): 2621-2638.
- DiTella, R., MacCulloch, R. ve Oswald, A. J. (1999). “The Macroeconomics of Happiness”. *ZEI Working Paper*, (3): 1-42.
- Di Tella, R., MacCulloch, R. J. ve Oswald, A. J. (2001). “ Preferences over Inflation and Unemployment: Evidence from Surveys of Happiness”. *American Economic Review*, 91(1): 335-341.
- Dumludağ, D., Gokdemir, O. ve Giray, S. (2016). “Income comparison, collectivism and life satisfaction in Turkey”. *Quality & Quantity*, 50(3): 955-980.
- Easterlin, R. A. (1974). “Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence”. P. A. David ve M. W. Reder (Ed.), *Nations and Households in Economic Growth*. Academic Press, New York, 89-125.
- Easterlin, R. A. (1995). “Will Raising the Incomes of All Increase the Happiness of All?”. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 27: 35-47.
- Easterlin, R. A. (2001). "Income and happiness: Towards a unified theory", *The Economic Journal*, 111(473): 465-484.
- Ekici, T. ve Köydemir, S. (2014). “Social Capital, Government and Democracy Satisfaction, and Happiness in Turkey: A Comparison of Surveys in 1999 and 2008”. *Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality of Life Measurement*, 118(3): 1031-1053.
- Eren, K. A. ve Aşıcı, A. A. (2017). “The Determinants of Happiness in Turkey: Evidence from City-Level Data”. *Journal of Happiness Studies*, 18(3): 647-669.

- Eser, R. ve Toigonbaeva, D. (2011). "Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak, Davranışsal İktisat". Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1): 287-321.
- Freedman, J. ve Shaver, P. (1975). "What makes you happy-Questionnaire". *Psychology Today*, 9(5): 66-72.
- Frey, B. S. ve Stutzer, A. (2002). "What Can Economists Learn from Happiness Research". *Journal of Economic Literature*, 40(2): 402-435.
- Frey, B. S. ve Stutzer, A. (2002a). "Happiness and Economics: How the Economy and Institutions Affect Human Well-Being". *Princeton University Press*, New Jersey.
- Frey, B. S. ve Stutzer, A. (2002b). "The Economics of Happiness". *World Economy*, 3(1): 1-17.
- Frijters, P. ve Beatton, T. (2012). "The mystery of the U-shaped relationship between happiness and age". *Journal of Economic Behavior and Organization*, 82(2): 525-542.
- Gerdtham, U. G. ve Johannesson, M. (2001). "The relationship between happiness, health and social economic factors: Results based on Swedish microdata". *The Journal of Socio-Economics*, 30(6): 553-557.
- Gneezy, U. ve Samson, A. (2019). "The Behavioral Economics Guide 2019".
- Gül, S. (2017). *Mutluluk Ekonomisi ve Göç Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güvel, E. A. ve Aktan, C. C. (ed.). (2019). *Kriminoloji ve İktisat Suç ve Ceza İktisadı Üzerine İncelemeler*. Divan Kitap, Ankara.
- Güzel, S. (2018). "Gelir Eşitsizliği, Refah ve Mutluluk". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3): 389-394.
- Graham, C. ve Pozuelo, J. R. (2017). "Happiness, stress, and age: how the U curve varies across people and places". *Journal of Population Economics*, 30(1): 225-264.
- Harris, L. (1997). *The Myth and Reality of Aging in America: National Council on the Aging*. Louis Harris and Associates, Inc, Washington DC.
- Helliwell, J. F. ve Putnam, R. D. (2004). "The social context of well-being", *Philosophical transactions-royal society of London series B biological sciences*, 359(1449): 1435-46.
- Kahyaoğlu, O. (2008). *Yaşam Memnuniyeti ve Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Değişkenler İle Ekonometrik Uygulama: Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kangal, A. (2013). "Mutluluk Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme ve Türk Hanehalkı için Bazı Sonuçlar". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44): 214-233.

- Kızılgöl, A. Ö. ve Öndes, H. (2020). “2009-2019 Döneminde Türkiye’de Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin İncelenmesi”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 18(4): 73-90.
- Küçükücü, M., Konya, S. ve Karakoçar, Z. (2017). “Davranışsal İktisat Ekseninde İktisatta Psikolojik Arka Plan”. *2nd International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS) 2017 Proceedings Volume 2: Economic Studies*, 19-22 Mayıs 2017, Sarajevo / Bosnia Herzegovina, 253-283.
- Larson, R. (1978). “Thirty years of research on the subjective well-being of older Americans”. *Journal of gerontology*, 33(1): 109-125.
- Lee, G. R., Seccombe, K. ve Shehan, C. L. (1991). “Marital Status and Personal Happiness: An Analysis of Trend Data”. *Journal of Marriage and the Family*, 53(4): 839-844.
- Lelkes, O. (2008). *Happiness over the life cycle: exploring age-specific preferences*. Policy Brief, Vienna.
- Lewin, S. B. (1996). “Economics and Psychology: Lessons for Our Own Day from the Early Twentieth Century”. *Journal of Economic Literature*, 34(3): 1293-1323.
- Menteş, N. (2020). “Mutluluk, Gelir ve Demokrasi: Dünya Ülkeleri İçin Yapısal Eşitlik Modeli Önerisi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3): 2138-2153.
- Morgan, J., Robinson, O. ve Thompson, T. (2015). “Happiness and age in European adults: The moderating role of gross domestic product per capita”. *Psychology and Aging*, 30(3): 544-551.
- Myers, D. M. (1992). *The pursuit of happiness*. William Morrow and Company, New York.
- Myers, D. G. ve Diener, E. (1995). "Who is happy?". *Psychological Science*, 6: 10-19.
- Nagatsu, M. (2015). “Behavioral Economics, History of”. J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier Health Sciences, London, United Kingdom, 443-449.
- Oswald, A. J. (1997). “Happiness and Economic Performance”. *The Economic Journal*, 107(445): 1815-1831.
- Peiro, A. (2006). “Happiness, Satisfaction and Socio-economic Conditions: Some International Evidence”. *The Journal of Economics*, 35(2): 348-365.
- Servet, O. (2017). “Mutluluğun Türkiye’deki Belirleyenlerinin Zaman İçinde Değişimi”. *Akdeniz İİBF Dergisi*, (35): 16-42.
- Servet, O. (2018). “Dünya Ülkelerinde Mutluluğu Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Uygulama: Sıralı Logit Model”. *JOEEP Journal Of Emerging Economies And Policy*, 3(2): 1-22.
- Scitovsky, T. (1976). “The Joyless Economy: The Psychology of Human Satisfaction”. *Oxford University Press*, (revised edition 1992).

- Steptoe, A., Deaton, A. ve Stone, A. A. (2015). "Subjective wellbeing, health, and ageing". *The Lancet*, 385(9968): 640-648.
- Stevenson, B. ve Wolfers, J. (2008). "Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox". *Brookings Papers on Economic Activity, Spring 2008*.
- Şeker, M. (2009). "Mutluluk Ekonomisi". *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (39): 115-140.
- Şenaras, E. A. ve Çetin, I. (2016). "OECD Ülkelerinde Refahın Daha İyi Yaşam Endeksi İle Analizi". *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(2): 31-51.
- Tenaglia, S. (2007). "Testing Theories on Happiness: A Questionnaire". University of Tor Vergata- Roma, WorkingPaper, 1-44.
- Terzibaş, P. (2020). *Mutluluk Ekonomisi ve Easterlin Paradoksunun Testi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Top, M. Ş., Özden, S. Y. ve Sevim Efe, M. (2003). "Psikiyatride Yaşam Kalitesi". *Düşünen Adam Dergisi*, 16(1): 18-23.
- Tsui, H. (2014). "What affects happiness: Absolute income, relative income or expected income?". *Journal of Policy Modeling*, 36(6): 994-1007.
- Veenhoven, R. ve Dumludağ, D. (2015). "İktisat ve Mutluluk: Bugün Daha Mutlu muyuz?", *İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar*. D. Dumludağ, Ö. Gökdemir, L. Neyse ve E. Ruben (drl.). İmge Kitabevi, Ankara.
- Witter, R. A., Okun, M. M., Stock, W. A. ve Haring, M. J. (1984). "Education and Subjective Well-Being: A Meta Analysis". *Educational Evaluation and Policy Analysis Summer*, 6(2): 165-173.
- Yılmaz, E. (2018). *Davranışsal Ekonomide Gelir ve Mutluluk İlişkisi ve Bir Uygulama: Samsun İli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yinanç, A. (2020). *Türkiye’de Eğitim ve Sosyal Göstergelerin Mutlulukla İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Yinanç, A., Çevik Kırıcı, N. ve Kantar, G. (2020). "Türkiye’de Sosyal Göstergelerin Mutluluk ile İlişkisi". *Journal of Emerging Economies and Policy*, 5(2): 50-60.
- Yüksekbilgili, Z. ve Akduman, G. (2016). "Bireysel Mutluluk ve İşkoliklik İlişkisi". *KOSBED Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31): 95-112.

İnternet Kaynakları

- The Behavioral Economics Guide 2019, <https://www.behavioraleconomics.com/be-guide/the-behavioral-economics-guide-2019/> (erişim tarihi: 07.02.2021).
- Webster's Dictionary, https://en.wikipedia.org/wiki/Webster's_Dictionary (erişim tarihi: 28.02.2021).
- Happiness, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/happiness> (erişim tarihi: 28.02.2021).
- The Happy Planet Index 2016: "Briefing paper". <http://happyplanetindex.org/countries>, <https://static1.squarespace.com/static/5735c421e321402778ee0ce9/t/57e0052d440243730fdf03f3/1474299185121/Briefing+paper+-+HPI+2016.pdf>, (erişim tarihi: 06.05.2021).
- HPI, <http://happyplanetindex.org/countries>, (erişim tarihi: 07.05.2021).
- WHR, World Happiness Report, <https://worldhappiness.report/blog/sustainability-makes-people-happier-research-finds/>, (erişim tarihi: 08.05.2021).
- Turkey: Happiness index, (2020). The World Happiness Report. <https://www.theglobaleconomy.com/Turkey/happiness/>, (erişim tarihi: 01.06.2021).
- Happiness index-Country rankings, (2020). The World Happiness Report. <https://www.theglobaleconomy.com/rankings/happiness/>, (erişim tarihi: 01.06.2021).
- OECD Better Life Index, (2020). <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/>, (erişim tarihi: 02.06.2021).
- Turkey, How's Life? <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/turkey/>, (erişim tarihi: 02.06.2021).
- Bhutan's Gross National Happiness Index. <https://ophi.org.uk/policy/gross-national-happiness-index/>, (erişim tarihi: 03.06.2021).
- Graham, C., "Happy peasants and miserable millionaires". <https://voxeu.org/article/happy-peasants-and-miserable-millionaires> (erişim tarihi: 24.11.2021).
- TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması Kurumsal Kalite Raporu 2019, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=ya%C5%9Fam%20memnuniyeti> (erişim tarihi: 30.11.2021).
- TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2020, https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi_2020.pdf (erişim tarihi: 30.11.2021).

- TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması Mikro Veri Seti 2020, <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/yasam-memnuniyeti-arst.pdf> (erişim tarihi: 30.11.2021).
- Eurobarometer, <https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer> (erişim tarihi: 05.12.2021).
- Eurofound, European Quality of Life Surveys (EQLS)- Avrupa Yaşam Kalitesi Anketleri, <https://www.eurofound.europa.eu/tr/surveys/european-quality-of-life-surveys> (erişim tarihi: 05.12.2021).
- German SOEP – Socio-Economic Panel (DIW), <https://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/Statistics/DataPortal/GSOEP> (erişim tarihi: 05.12.2021).
- BHPS – British Household Panel Survey, <https://www.iser.essex.ac.uk/bhps> (erişim tarihi: 05.12.2021).
- HILDA (Household Income and Labour Dynamics in Australia) Survey – <https://melbourneinstitute.unimelb.edu.au/hilda> (erişim tarihi: 05.12.2021).
- WVS (World Values Survey), What we do, <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp> (erişim tarihi: 05.12.2021).
- GALLUP World Poll, What is the Gallup World Poll? (<https://www.gallup.com/178667/gallup-world-poll-work.aspx> (erişim tarihi: 09.12.2021)).
- HPI, Turkey, <https://happyplanetindex.org/countries/?c=TUR>, (erişim tarihi: 14.12.2021).

Ek 1: YMA FERT VERİ SETİ KLAVUZU

YMA, 2020 fert değişen adı	Soru ve seçenekler
BIRIMNO	Soru kağıdında belirtilen ve haneyi tanımlayan tekil form numarası
REFERANS_YIL	Referans yıl
FERT_NO	Fert Sıra numarası
BITİRİLEN_YAS	Ferdin bitirdiği yaş
CINSİYET	Görüşülen kişinin cinsiyeti
	1 Erkek
	2 Kadın
MEDENI_DURUM	B1 Medeni durumunuz nedir?
	1 Hiç evlenmedi
	2 Evli
	3 Boşandı
	4 Eşi öldü
OKUL_BITEN	B2 Hangi eğitim seviyesini tamamladınız? (Alınan en yüksek diploma esas alınarak cevaplandırılacaktır.)
	1 Bir okul bitirmedi
	2 İlkokul
	31 Genel ortaokul
	32 Mesleki veya teknik ortaokul
	33 İlköğretim
	41 Genel lise
	42 Mesleki veya teknik lise
	511 2 veya 3 yıllık yüksekokul
	512 4 yıllık yüksekokul veya fakülte
	52 Yüksek lisans (5 veya 6 yıllık fakülteler dahil)
	53 Doktora
MUTLULUK	B9 Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?
	1 Çok mutlu

	2 Mutlu
	3 Orta
	4 Mutsuz
	5 Çok mutsuz
KIM_MUTLU	B10 Sizi hayatta en çok kim mutlu eder?
	1 Kendi
	2 Çocuklar
	3 Anne/baba
	4 Arkadaşlar
	5 Yeğenler
	6 Torunlar
	7 Eş
	8 Tüm aile
	98 Diğer
NE_MUTLU	B11 Sizi hayatta en çok ne mutlu eder?
	2 Başarı
	3 İş
	4 Sağlık
	5 Sevgi
	6 Para
	98 Diğer

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması Mikro Veri Seti, 2020.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Harun ŞAKIRAK
Doğum Yeri - Tarihi	
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Karatay Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Ege Üniversitesi – İktisat Bölümü %70 İngilizce (Erasmus Programı, 4. Sınıf - Slovak University of Agriculture in Nitra)
Tez Konusu	Yaş ile Mutluluk Arasındaki U Şeklindeki İlişkinin, Türkiye Örneği: 2013-2020
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
E-Posta	